

P. J. van der

TUSSCHEN

LEIE EN SCHELDE

DOOR

CYRIEL BUYSSE.

AMSTERDAM
VENNOOTSCHAP „LETTEREN EN KUNST”.

TUSSCHEN LEIE EN SCHELDE.

Tusschen Leie en Schelde

DOOR

CYRIEL BUYSSE.

AMSTERDAM,
Vennootschap „Letteren en Kunst”.

Gedrukt bij VAN PIGGELEN & HEUVELINK, te Arnhem.

De steunpilaren der „Ope van Vrede”.

I.

Het was er dag aan dag hetzelfde leven

Even vóór tien was Sietje klaar met schoonmaken en boenen, en kwam zij, in de gelagkamer, aan haar naaimachine zitten, terwijl Tante, in het keukentje daarnaast, nog wat bleef „neuzelen.”

Weldra zacht-raderde en gonsde de machine. Sietje, met frissche wangen, lieve oogen en een ietwat rondon rug over het mechaniek gebogen, maakte manshemden. Aldoor maakte zij manshemden, niets anders dan manshemden. Dat was haar specialiteit. Zij mocht er maken voor een grooten winkel in het dorp, soms witte, mooie, met gesteven plastrons, om 's zondags te dragen, doch meestal toch gekleurde: wit-en-rood of wit-en-blauw gestreepte, of met ruitjes, roze-en-bruin, zooals de arbeiders die dragen. Een enkele maal ook werkte zij voor de heeren: voor mijnheer den ontvanger, voor mijnheer den notaris, voor nog andere heeren, die haar dat kwamen vragen als een groote gunst, waarover Sietje trouwens ook inwendig zeer gevleid was.

Dit hoefde zij echter volstrekt niet te doen om van te leven. Zij had het goed bij Tante, die er warmpjes in

zat. Zij deed het maar als bijzaak, als ze tijd over had, en ook omdat ze vlijtig was van aard, en niet lui kon of wilde zitten.

Wat zij anders in de eerste plaats had waar te nemen, was de «stamenee», ¹⁾ de ouderwetsche, deftige stamenee, door Oom zaliger vijftig jaar geleden opgericht, en waar nog steeds de beste, fatsoenlijke lui van 't dorpje bleven komen.

Tante, nu zeventig jaar oud, was jaren en jarenlang de degelijke attractie van de «stamenee» geweest. Er moet nu eenmaal een vrouw, en liefst een jonge, nette vrouw zijn in een stamenee, die de menschen weet aan te trekken en met hen weet te praten; en toen Oom dood was, en Tante, kinderloos, zich oud en suffig voelde worden, had zij een van haar broeder's kinderen, Sietje, die zij het best als hare opvolgster geschikt achtte, in huis genomen.

Gelukkig voor haar en voor de oude «Ope van Vrede»! Want reeds zaten concurrenten op het vermoedelijk verval der deftige herberg te azen. Een herbergier met twee dochters had, vlak aan den overkant der straat, ook een stamenee «In de Nieuwe Hope van Vrede» geopend, en deed al wat hij kon om de cliënten uit de oude herberg naar zich toe te halen. Hij, en zijn vrouw en dochters dreven den spot met Tante en haar ouderwetsche inrichting, en schimpten vooral met het groenachtig-verkleurde uithangbord, waarop, in bijna onleesbare gele letters, de naam der herberg zoo verkeerd gespeld stond. Dit had

¹⁾ Estaminet.

de concurrent dan ook aan zijn eigen stamenee willen verbeteren, en ze daarom, in groote letters, zwart op wit, als de «Nieuwe Hope van Vrede» (Hope met een «h» zei hij heel trotsch op zijn kennis) gedoopt.

Daaruit was woordenwisseling en strijd ontstaan. Er was een partij voor en een partij tegen. Mijnheer de dokter, mijnheer de notaris, mijnheer de ontvanger, nog andere voorname heeren hadden er lang en uitvoerig over gesproken, en eindelijk erkend dat de concurrent aan den overkant misschien wel gelijk kon hebben wat de «h» betrof, doch dat het er eigenlijk minder op aankwam, daar de hoofdzak toch bleef wie van de twee het beste glas bier en den lekkersten borrel zou schenken, wat tot nog toe ontegenzeggelijk de «Ope» deed. En de oude herberg had voluit getriomfeerd toen de schoolmeester met zijn wijsheid in het midden was gekomen en verklaard had dat, noch Tante, noch de concurrent, het bij het rechte eind hielden, aangezien de taal vereischte dat men schreef Hoop en niet Ope, noch Hope. Slecht voor slecht dan maar gehouden wat bestond, en waarmee de menschen zooveel lange jaren waren tevreden geweest.

Sietje, door den strijd gezweept, had Tante niet teleurgesteld. Van een aangenaam uiterlijk, kraakzindelijkheid, werkzaam en vriendelijk met de cliënten, had zij alle de vereischte gaven eener voortreffelijke stamenee-waardin, en onder haar beheer kende de oude «Ope van Vrede» weldra een bloeitijd, zooals 't nog nooit, zelfs in Tante's beste jaren, was geweest. Sietje behoefde niet lang haar trouwe bezoekers tegen de «Nieuwe Hope van Vrede» op

te ruïen; zij zelve kwamen er haar al het leelijke van vertellen: dat de consumptie er aller-akeligst was, dat het er vuil en slordig was, dat de vrouw dronk, dat de dochters te stom waren om hun mond te openen. Tot in het overdrevene spraken zij er kwaad van, om des te meer hunne gehechtheid aan de oude herberg te doen blijken, en het duurde niet lang of de «Nieuwe Hope» werd bijna totaal door hen verlaten, terwijl zij elken dag trouw en stipt op de zelfde uren in de ouderwetsche gezellige «Ope van Vrede» verschenen.

Zij stond daar, op den hoek der straat, vlak aan den oever van het beekje dat het dorp in tweeën scheidt. Er was een smal tuintje langs den waterkant, keurig onderhouden en schitterend van allerhande ouderwetsche bloemen, en van uit de gelagkamer konden de bezoekers door de ramen al die aardige bloempjes en het daaronder in de diepte bobbelend water zien. Een groote liefelijkheid straalde van dat tuintje en dat beekje uit, en tot op de glooiing van den overkant, waar een smidse stond, hadden de bloempjes hun zaad uitgespreid, en ook daar, tusschen de wildernis van gras en brandnetels, als 't ware kleine tuiltjes van roode kersauwkens, van oranjebruine violieren, van gele sleutelbloemen of blauwe viooltjes gestrooid. En 't beekje zelf huppelde vlug en vriendelijk in zijn ondiep, smalle bed over gladde steentjes en keien, komend van heel, heel verre, langs eindelooze kronkelingen tusschen bosch en weiland, als 't ware nog vol streelingen en trillingen van al het leven dat het in 't voorbijvlieden had aange-roerd, en nu heel haastig-loopend om daarvan te gaan

vertellen, ginds, een eindje verder buiten 't dorp, aan de grootere rivier, die het in haar schoot zou opvangen.

II.

Maar dag aan dag was het er 't zelfde leven.....

Nauwelijks zat Sietje enkele minuten aan haar zacht-raderende naaimachine, plat-plooiend met de handen het wit of bontgekleurde goed waarin de vlugge naald als 't ware nijdig pikte, of de portaaldeur ging open en 't meisje hoefde niet eens om te kijken om te weten wie daar was.

— Dag meneer Velaaberen,» sprak ze als van zelf, terwijl de machine nog even doorgonsde. En werkelijk trad mijnheer van Laaberen binnen, traag schommelend op zijn korte beentjes, zooals hij iederen ochtend al zijn klanten van het dorp bezocht.

— Dag Sietjen; hêt-e goe gesloopen van den nacht?» klonk telkens zijn ochtendgroet; en even in 't voorbijgaan op haar schouder kloppend, kwam hij glimlachend vóór haar zitten, dicht bij een der vensterramen die op het vroolijk tuintje en het lief-kabbelend beekje uitzicht hadden.

Hij was ongeveer vijftig jaar oud, klein, dik, met een zwaar rond buikje op zijn schrale, korte beentjes. Zijn gezicht was bruinrood en gezwollen, met een bijna ronden neus als een kleine roode aardappel in 't midden, en heel licht-blauwe uitpuilende oogen, vreemd licht en waterachtig-blauw als klamme vischoogen in dat donker en vettig gezicht. Hij was de jenever-stoker van het dorp, en elken morgen liep hij zoo zijn vijftien of twintig herbergen af.

— 'n Halveken beunekamp, Sietjen,» bestelde hij; en terwijl Sietje opstond om hem te bedienen, begon hij over 't weer of 't een of ander nieuwtje uit het dorp te praten.

— As 't ou blijft menier Velaaberen,» sprak Sietje, hem het kleine glaasje op een tinnen presenteerblad brengend.

En telkens, onveranderlijk was zijn verzoek:

— Doe 'n beetse beschied.»

Sietje wist zóó vast en zeker dat die onvermijdelijke vraag zou komen, dat ze niet eens ten volle 't presenteerblad naar hem uitreikte, maar dadelijk zelf het glaasje in de hand nam en het even aan haar frissche lippen zette.

Toen sloeg meneer van Laaberen genoeglijk, met één teug, het overige van den drank naar binnen en zette met een diepen kuch het leege glaasje naast zich op de tafel.

En dan kwam voor Sietje het benauwend oogenblik.

— Ala, 'k moe veurs, '1) 'k 'n mage nie letten,» 2) sprak hij, opstaande, en een twee en half centstuk leggend op het blad der naaimachine, waaraan Sietje al vast weer was gaan zitten.

— O, wa reschiert-e gij, menier Velaaberen, g' hêt tijd genoeg,» antwoordde dan Sietje, terwijl ze de machine hoog en vlug deed gonzen. En zij bukte zich diep over haar werk, met een hooge kleur, omdat ze telkens voor-gevoelde wat nu onvermijdelijk gebeuren zou.

— Tijd! . . . ik tijd,» herhaalde hij machinaal, zijn korte, dikke gestalte strak naast haar oprichtend; «'k weinsche dat 't woar woare, en da 'k hier 'n uur of twee

1) Voort.

2) Blijven.

bij ou mocht blijve zitten. Moar k'n mage niet, k'n mage niet!..... En plotseling bukte hij zich neer, en sloeg zijn arm om haar hals, en poogde op haar frisschen mond een zoen te geven.

Vlug, doch zonder zich boos te maken, wendde ze 't hoofd op zij, terwijl de machine eensklaps ophield met gonzen.

— O, wa peist-e!.... wa peist-e, menier Velaaberen! g'n meug niet! g'n meug niet! Tante zal 't heuren!» fluisterde zij haastig en gejaagd zich uit zijn omarming losworstelend.

Soms liet hij haar dadelijk los en stond daar even dom te lachen, maar andermalen werd hij driftiger, en knelde haar krachtiger vast en poogde ten minste met zijn vurig en vettig gezicht haar zachte wangen even aan te strijken. Dan werd zij nog angstiger en in haar gejaagdheid stootte zij onduidelijke, vlugge klanken uit:

— Toetoetoetoetoe! g'n meug niet! g'n meug niet! Toetoetoetoetoe! Tante zal 't heuren! Past op! past op! Toetoetoetoetoe! Menier Valère zal goan binne komen!»

Voor Tante, die hij in het keukentje daarnaast hoorde «neuzelen», scheen meneer van Laaberen geen groote vrees te voelen, maar de verwachte komst van meneer Valère bracht hem doorgaans spoedig tot bedaren. Hij liet Sietje los, ging even weer zitten, en, om zich een houding te geven, bestelde hij nog een borreltje. En van de tien keer negen had hij dit nauwelijks gebruikt en stond hij weer op, om nogmaals, op zijn gewone manier van Sietje afscheid te nemen, of de portaaldeur ging open en meneer Valère trad langzaam binnen.

Hij was vijf en veertig jaar, maar zag er niet ouder

uit dan vijf en dertig. Een rond en bleek gezicht zonder een rimpel, een dun snorretje,, blauwe kinderlijke oogen en bruine krulharen, die in regelmatige kroezeling rondom over den rand van zijn recht en midden op het hoofd gedrukte pet heenkrulden. Hij begon pas een beetje zwaarlijvig te worden en droeg steeds lichtbruine kousen in groen-en-rood of geel-en-blauw gebloemde pantoffels. Hij was griffier op het Kantongerecht.

— Dag menier Verlaaberen,» groette hij, en eerst toen hij met den stoker enkele woorden gewisseld had, keerde hij zich langzaam om en groette ook Sietje, die hem al dadelijk bij het binnenkomen de goèn dag gewenscht had. En als van zelf nam hij de leege plaats in van meneer van Laaberen, vlak vóór Sietje, dicht bij 't venster, en bestelde een glas bier.

Niet dadelijk stond Sietje op om hem te bedienen. Nog even, als om tijd te winnen, bleef ze aan haar naaimachine gonzen, terwijl die heeren over 't een en 't ander spraken. Toen ging zij eindelijk naar den kelder en kwam terug met een schuimend glas bier, dat zij met een «as 't ou blijft, menier Valère,» den griffier aanbood.

— Doe 'n beetse mee?» vroeg hij, precies zooals meneer van Laaberen met zijn borrel gedaan had. En Sietje, die niet durfde weigeren, stak ook haar lippen aan zijn glas, en ging weer aan haar naaimachine zitten.

Nog even bleef meneer van Laaberen daar vlak vóór 't venster staan, 't gezicht bruinrood en opgezwollen, de oogen waterig, den neus aardappelrond, de handen in zijn broekzakken. Maar eindelijk nam hij met een «allo,

elk ne goën dag,» afscheid, en verliet met zijn breeden, tragen schommelstap het herbergje.

Meneer Valère keek hem dan werktuigelijk door 't venster na, terwijl Sietje haar machine weer deed raderen. Hij zag hem over 't brugje stappen, dwars over de straat steken, traag-gelijkmatig waggelschrijdend op zijn korte, schrale beentjes, met rechts en links gekadanseerde hoofdbewegingen, gelijk de slinger van een oude klok. En hij trok binnen in de «Koekoek,» het eerstvolgend kroegje op zijn dagelijkschen tocht.

Dan keerde meneer Valère zich om, haalde een kartonnen kokertje te voorschijn, waarin goedkoope sigaartjes zaten, stak er langzaam een op, proefde van zijn bier, en begon met Sietje te praten.

Een heele tijd zat hij daar, langzaam en deftig pratend, de mooi gepantoffelde voeten strak naar voren uitgestrekt, in een stijve houding, alsof hij bang was de krulletjes van zijn haar of iets aan zijn toilet te derangeeren. Sietje streek de plooiën der geruite hemden plat, schoof die onder de naald, en de machine zacht-raderde en prikte in de tusschenpoozen van 't gesprek. Maar langzamerhand kregen de bleeke, ronde kinderwangen van meneer Valère een weinig kleur en hij bestelde zijn tweede glas bier.

En Sietje wist precies wat dit te beduiden had. Door-gaans liet zij hem zijn bestelling een tweede maal herhalen, stil-hopend dat intusschen iemand zou binnen komen. Maar eindelijk moest het wel gebeuren, en zoodra zij met het tweede glas uit den kelder kwam, richtte zij schuwe blikken rechts en links naar keuken en portaaldeur, en trad op haar teenen met het glas ver-uitgereikt

naar hem toe, fluisterend en stotterend in angstige gejaagdheid:

— Pas op, zulle! pas op! pas op! Tante es in de keuken, en alle minuten kan Guust Boetjes binne komen!»

Zonder een woord te spreken nam meneer Valère haar het glas uit de hand, zette dit naast zich op tafel, en trok haar dan in één snelle beweging, met de hand die hij had vastgehouden op zijn knieën, waar hij haar harts-tochtelijk omstrengelde en zoende.

— O, wat peist-e! g'n meug niet! Toetoetoetoe! g'n meug niet! g'n meug niet! Toetoetoetoe! Guust Boetjes zal goan binne komen!» hijgde en worstelde Sietje. Maar hij was krachtig ondanks zijn meisjesachtig voorkomen, en die kracht, gepaard met zijn schijnbaar kalme zachtheid, oefende steeds op haar een bijna hypnotische overmacht uit, waartegen zij, dwars haar wil, geen weerstand kon bieden. Hijgend en blakend liet hij haar eindelijk los, en haastig ging zij weer aan haar machine zitten, waarvan zij de raderen wild deed gonzen. Eerst na een heele poos kwam zij wat tot bedaren, en verweet hem dan half boos, half lachend, dat hij toch zulk «nen deugeniet» was.

Hij, weer kalm, schoof zijn stoel ietwat nader, zijn wrang-dampend sigaartje tusschen de lippen.

— Wannier goa-je nou ne kier mee mij noar Gent?» vroeg hij haar.

Dat was de onvermijdelijke vraag, die bijna elken dag terug kwam. Maar hier was Sietje hem de baas.

— Noar Gent! om wa te doene?» lachte zij, de grootste verwondering veinzend.

— Om ons te goare ne kier t'amezeeren,» fleemde hij.

— Woarmee dätte?» spotte zij, zich als onnoozel houdend.

— Goa ne kier mee mee mij, ge zil het dan wel zien.

— Ha joa moar, wa zoe Tante doarvan zeggen?

— Z'n zoe zij da nie weten.

En zoo ging het gekscheeren een tijd voort, geniepig-ernstig onder den schertstoon van zijn kant, half ondeugend-nieuwsgierig, half griezellig-afstootend van hâar kant, tot de portaaldeur eindelijk weer openging en Guust Boetjes binnentrad.

Deze werd geen «menier» genoemd. Eenieder in 't dorp herinnerde zich nog te goed den tijd toen hij eenvoudig boodschapper was. Dertig jaar lang had hij, viermaal in de week, met zijn kruiwagen van 't dorpje naar de stad gereden, telkens zwaar beladen heen en weer, met allerhande vrachtgoed. Zoo had hij langzaam aan een klein sommetje vergaard, dat hij in aandeelen der stadsleening belegd had. Een van die aandeelen had het groot lot van honderd duizend frank gewonnen, en plotseling was Boetjes van arme kruier welgestelde rentenier geworden. Terstond had hij er den kruiwagen bij neergelegd, en was in het dorp van zijn inkomen gaan leven. Vroeger was hij een vlug, bleek, mager mannetje; maar het duurde niet lang of hij werd rood, paarsrood, en dik en vet, en traag en loom in zijn bewegingen. En van dat jarenlang in den kruiwagen loopen waren zijn schouders afgezakt en was hem een stramheid bijgebleven in de armen, die strak en stijf naar voren hingen, een weinig van het lichaam af, als 't ware klaar om nog elk oogenblik de houten draagboomen van dat zooveel en lang gebruikte voertuig weder op te vatten.

Stram en stijf kwam hij binnen, de schouders zakkend, de armen hangend, vormend ééne stijve lijn met de gezakte schouders; de oogen flets en vochtig flikkerend onder de klep van zijn zwartzijden pet, den neus paars-rood, de vurige wangen versch geschoren.

— Dag menier Valère, dag Sietje,» groette hij met brabbelende stem. En dadelijk bestelde hij zijn gewone consumptie: «nen dreupel bitteren,» en ging kuchend, met inspanning, zitten.

Meneer Valère nam dat oogenblik waar om op te staan. Een licht-geanimeerde kleur over zijn bleeke, popperige wangen, een flikkering van pret in zijn ronde, blauwe, kinderlijke oogen, wenschte hij «elk ne goên dag» en schreed langzaam en deftig op zijn mooi-gebloemde pantoffels naar buiten, even in 't voorbijgaan in den spiegel kijkend, en voelend met de beide handen of zijn haar wel degelijk krulde rondom den rand van zijn pet. De deur ging open en weer dicht, en Sietje bleef met Guust alleen.

Zoodra meneer Valère vertrokken was stond Guust weer op en ging hij op zijn beurt de gezellige plaats naast het venster innemen. Hij proefde van zijn borrel, kuchtte en zuchtte, zette 't glas half vol weer op de tafel, haalde zijn snuifdoos uit, en telkens, hoewel hij vooruit wist dat Sietje bedankte, bood hij haar het eerste snuifje aan.

— Merci, Guust, ge zij wel bedankt, jongen, 'k'n snuive niet.» En de naaimachine ging aan 't raderen en gonzen.

Maar Guust, die een stotteraar was, en daarbij praatziek, zooals de meeste stotteraars, dwong haar weldra

telkens haar werk te onderbreken. Vooral als hij wat veel gedronken had was hij onverstaaubar, en elk oogenblik gaf Sietje verkeerde antwoorden. En zij was bijna bang voor hem, omdat zij hem nooit goed begreep. Doch hij brabbelde maar onophoudend onverstaaubar door, langzamerhand wat meer naar voren schuivend, als om zich beter te doen begrijpen; en hoe of Sietje ook haar best deed om zich achter op haar stoel te houden, toch ving ze voortdurend zijn weeën tabaks-en-alcohol-adem op, en zag ze vlak vóór haar oogen zijn vurig, puistig, naar haar toeneigend gezicht, rood-glimmend met donkere, bijna zwarte aderbarstjes, die liepen als een viezig weefsel over zijn paarsen neus en zijn vlamrende koonen.

Toch was hij over 't algemeen beter, rustiger, minder handtastelijk dan de twee anderen, en slechts een enkele maal nu en dan poogde hij haar te zoenen. Dan stond hij stram en stijf vlak vóór haar met zijn stokkig-hangende armen, en zijn paars-bevende lippen stotterden onduidelijke klanken uit, terwijl het wit van zijn benevelde oogen zich met bloed doorstriemde. En Sietje was zóó bang voor hem dat zij als gestold op haar stoel bleef zitten en hem haast niet durfde af te weren wanneer hij zijn heet gezicht tegen het hare stak. Zij voelde de vlam van zijn alcohol-warmte tegen haar koele wangen, en eerst toen hij haar aanraakte, en haar met hartstocht poogde te omarmen, vloog zij in verwildering op, en toetoetoetoette, en maakte hem bang dat Tante of meneer van Fleteren elk oogenblik zouden binnenkomen.

Mijnheer van Fleteren was de dorps-ontvanger, en elken morgen, even vóór half twaalf, verscheen hij in d'Ope van Vrede.

Zoodra hij de deur opende kwam een mager zwart hondje met waggelend achterste binnen gelopen, en daarop volgde onmiddellijk meneer van Fleteren, lang en mager, met ingevallen borst en opgestoken rug en sterk naar links scheef-hellend hoofd. Al jaren lang had hij last van jicht en rhumatiek. Weken na elkaar lag hij soms met afschuwelijke pijnen te bed, en zijn lichaam was geworden als een barometer, voorspellend iedere verandering van weer. Ten strengste had de dokter hem 't gebruik van alcohol verboden, maar hij wilde er niet naar luisteren, met dit gevolg dat zijn bijna aanhoudend lijden in hem een algemeene en voortdurende ontevredenheid en verbittering van humeur had doen ontstaan. Zijn vaste plaats was in den donkersten hoek der gelagkamer, daar waar 's winters de kachel stond, en waar hij scheef tegen den muur zat aangeleund, als een uil in zijn hol. Maar ook 's zomers zat hij daar, en van uit het halfduister, tusschen twee halen aan de pijp die hij onophoudend rookte, voerde hij in korte zinnen een onbeduidend-gewichtig en pessimistisch gesprek met Sietje, die aan haar naaimachine, half met den rug naar hem gekeerd, bleef zitten.

Sinds al den tijd dat Sietje bij Tante inwoonde zag zij hem dagelijks komen, en daar zitten in den hoek als hij niet ziek te bed lag, en nog begreep ze niet wat eigenlijk in hem schuilde. Was hij ook verliefd op haar als de drie anderen, of kwam hij daar maar zitten en wat praten onder 't drinken van een borrel, zooals hij in elke andere herberg zou doen? Zij wist het niet, begreep het niet. Nooit maakte hij een grapje. Alles wat hij zei klonk

even ernstig en gewichtig. Hij had voor gewoonte bier en jenever door elkaar te mengen: eerst een borrel, dan een glas bier, dan weer een borrel, en telkens met 't betalen kwam hij even naast haar aan de naaimachine staan, en Sietje kreeg een kleur en dacht: «nu is het er; nu zal 't gebeuren.» Doch neen, 't gebeurde nooit, 't was of 't niet kón gebeuren. Hij stond daar maar wat door te praten, de schouders hoog, het hoofd op zij, zwaar-gewichtig over allerlei onbeduidende dingen, en toen hij eindelijk weggang wist Sietje doorgaans niet wat hij gezegd had, noch wat hij daar was komen doen. Toch voelde zij hem instinctmatig zoo verliefd als de anderen, en dat niet-uiten van zijn hartstocht boezemde haar een soort van ontzag en eerbied voor hem in. Een echte angst bekreep haar bij de gedachte dat hij wel eens zou kunnen binnenkomen op het oogenblik dat meneer van Laaberen, of mijnheer Valère, of Guust Boetjes haar poogden te zoenen. Zij had een gevoel of hij dan 't recht zou hebben haar daarover een verwijt te maken, en meteen ook het recht haar te omarmen en te kussen, even goed als de anderen. En zoo iets kon ze zich niet voorstellen; het kwam haar voor als iets onmogelijks, met zijn scheef hoofd en zijn hoge schouders. Zij moest er stil, doch niet zonder een gevoel van benauwdheid om lachen, telkens als ze daaraan dacht. En even roerloos-peinzend aan haar naaimachine oogde zij hem na toen hij vertrokken was, en zag hem door het raampje over t' brugje stappen, de beenen lang en schraal, den rug als met een bochel, het scheeve hoofd haast op den opgestoken linkerschouder, vooruitgeloodst door zijn zwart hondje, dat ook gansch

scheef en schraal was, met krommen staart en weg-wag-gelend achterste, alsof het telkens door een windbui werd op zij gedrongen, dwars over de straat naar den «Koekoek», waar hij het volgend ochtend-borreltje en bier ging binnenslaan.

III.

Toen sloeg de ouderwetsche Vlaamsche klok met zinken uurplaat en boogvormig gleufje, waar een koperen maantje door reisde, langzaam de twaalf doffe slagen van het middaguur. Een vleugeldeurtje flapte open, en een gekleurde houten vogel sprong naar voren, driemaal groetend-bukkend met het hoofd en roepend: Koekoek! Koekoek! Koekoek! Dan trok hij weer naar binnen, en dicht flapten de metalen luikjes. En Tante, die den ganschen ochtend in de keuken was blijven «neuzelen» stak even 't hoofd naar binnen en berichtte Sietje dat het eten klaar was.

Nog even gonsde de machine door, en dan stond Sietje op, en samen gebruikten zij het «noenmaal», met Mokko, de hond, en Sarah, de poes, die rechts en links om «beetses» hunkerden, in 't klein en laaggebalkte keukentje, dat door een enkel vensterraampje uitzicht op het smalle tuintje en het beekje, en de smids daartegenover had. Na den eten ving Tante haar «uiltje» in een ouden leunstoel naast de kachel, en Sietje waschte om. En tegen drie uur zat ze weer al aan de naaimachine, en werkte doorgaans een paar uren vlijtig en ononderbroken door, tot opnieuw de herberg-klanten kwamen. En telkens

waren 't weer en om de beurt dezelfde: meneer van Laaberen, meneer Valère, Guust Boetjes en meneer van Fleteren, en weer begon hetzelfde spel als 's ochtends wanneer ze Sietje alleen troffen, maar nu toch minder vrij, daar Tante, eindelijk klaar met «neuzelen» in de keuken, nog al dikwijls in en uit de gelagkamer gedrenteld kwam.

Tusschen zeven en acht uur was er weer een uurtje rust; die heeren waren dan aan hun avondmaal, en ook Sietje en Tante namen de gelegenheid waar om hun avondeten te gebruiken. Maar even voor half negen begonnen de heeren al weer op te dagen, en dan bleven zij er vast vertoeven, tot half elf en soms elf uur in den nacht. De eerst aangekomenen gingen om de kachel zitten en hielden daar een praatje. Sietje zat weer aan haar naaimachine, doch werkte dan niet druk meer door, en ook Tante zat daar nu, op een stoel vlak naast de oude klok.

Tante had een rond en plat gezicht met groote fletse oogen, en hare haren, plat-gestreken in twee dunne vlechten om de slapen, leken bij avondlicht nog donker onder het zwart der om de kin gebonden wollen muts, die haar geen oogenblik verliet. Zoo gauw als ze daar zat vielen haar oogen dicht en dan leek haar grauw en strak gelaat op de grauwe zinken uurplaat van de oude klok, die naast haar aan den wand stond. Zij had nog slechts één enkelen voortand op haar onderste kakebeen, en wanneer haar mond zich onder het half-slapen opende, was 't of die tand midden op haar onderlip stond. Sarah, de cipersche poes, lag op haar afzakkende knieën in elkaar gerold;

Mokko, de vette bruine hond, met grijzenden snoet, lag vóór haar naast elkaar geschoven voeten. Af en toe kreeg hij het benauwd of te warm, en dan stond hij op, en waggelde even op zijn breed van elkaar gesperde pooten rondom de gelagkamer, den tandeloozen bek wijd-hijgend open van de inspanning. Eindelijk hikte hij even alsof hij met groote moeite iets probeerde door te slikken dat hem in de keel bleef haperen, en kwam met een diepen neuszucht weer voor Tante's voeten liggen. Soms hoestte hij, terwijl hij daar lag met dichte leepoogen, en dan joegen zijn flanken op en neer, en 't was of heel zijn binnenste door dat holle schorre hoesten open werd geschraapt.

Precies om half negen kwam meneer van Fleteren, de laatste bezoeker, voorgeloodst door zijn zwart hondje, binnen. En dadelijk was 't of Sarah's rug en staart door een touw werden in de hoogte getrokken: het heele beest krulde zich woedend op en liet tegen den kleinen hond een nijdig geblaas hooren.

— Hier, Moor!» riep meneer van Fleteren zijn hond terug; en Tante, plotseling wakkergeschrikt, riep van haar kant:

— Sarah! Sarah! zoete zijn!...

Maar de kat was niet te houden en wipte van haar knieën en nijdig liep zij in de herberg heen en weer, de ooren in den nek, de haren overeind, haar ciperringen sidderend en golvend als de ruggeringen van een voortkruipende rups. Af en toe bleef zij staan en staarde woest, met blazend-opgekrulde lip naar 't hondje, en golfde dan weer gluiperig verder, het puntje van haar rechtopstaanden staart als 't ware uitdagend trillend, met heel diep in haar

binnenste een soort aanhoudend bromgeluid, als iets dat daar lag te koken of te zieden.

Zoodra meneer van Fleteren binnen was stond Sietje op en ging zij een kleedje en een lei met een stuk wit krijt op een der tafeltjes schikken. En als van zelf gingen die heeren met hun glazen in de hand daar naartoe, en 't spel van elken avond werd begonnen.

Stil speelden zij, de pijp in den mond, met ernstige gezichten. Op dat uur van den dag zag Guust Boetjes gezicht éénkleurig purperrood met lei-blauwe hartkwaallippen, en midden in de roodbruin-opgezwollen tronie van van meneer van Laaberen stond de dikke neus als iets apart dat er niet bij behoorde, als een kleine roode ronde bal, een soort van boven op gegroeide parasiet-knol, die er wel eens af zou kunnen vallen. Daartegenover zat meneer Valère, als immer bleek en popperig, glimlachend en genoeglijk in gemakkelijke houding naar den muur geheld, en strekte af en toe een van zijn vette ronde beenen uit om met zelfvoldaanheid naar zijn mooie gebloemde pantoffels te kijken, terwijl meneer van Fleteren's beenderig gelaat er uit zag of 't met olie was bestreken, geheel en al bruinglimmend-vettig, met één enkele vuurroode plek in den gespannen hals, daar waar hij door de jichtpijnen het sterkst was kromgebogen... Stil speelden zij, zonder bijna een woord te spreken, en in de tusschenpoozen, als Sietje's machine niet gonsde, hoorde men enkel nog het trage tiktak van de oude klok, die eentonig al die slaperige stilte als in vadsig wiegen heen en weer rythmeerde. Die oude klok was als het zinnebeeld van geheel d'Ope van Vrede's eentonig rustig leven.

Zij ontwaakte slechts eenmaal per uur om even haar houten vogel uit te zetten, die drie keer na elkaar hoofdbukkend zijn galmend koekoekgeroep liet hooren, en 't eenige wat verder in haar scheen te leven was het rond koperen maantje, welks vriendelijk-lachend gezicht één keer in de maand onmerkbaar langzaam door 't boogvormig gleufje van de zinken uurplaat reisde, als om te zien of alles daar nog altijd op zijn zelfde plaats in goede rustige orde was. Zij waren als twee vreemd-gevangen wezens daar, de koekoek en de maan. Het was of zij elkander al van heel lang kenden en leukweg aan elkaar vertelden wat daar zoo al omging. Soms lag de maan, scheef-achterover in een hoek van 't gleufje met één oog den vogel aan te kijken, en 't was of ze dan lachte en spotte, omdat hij daar zoo telkens groetend weer kwam roepen en toch nooit iets nieuws te zeggen had.

En eindelijk hield ook Sietje op met raderen en gonzen aan haar naaimachine. Zij zag er altijd wat bleekjes uit 's avonds, vermoeid van 't werken heel den dag, moe en wee ook van te veel onbeduidend gebabbel gehoord en beantwoord te hebben, moe en wee van te veel tegen haar zin gepakt en gezoend te zijn geworden. Zij had moeite om zich wakker te houden, en slechts het even opgalmend stemgeluid der spelers, als er opnieuw «gedeeld» moest worden, of als zij weer een glas bier of een borrel bestelden, hield haar uit den slaperigen toestand waarin Tante op haar stoel gedompeld zat.

Zij eindigde doorgaans met naast de spelers te gaan zitten en poogde in hun spel belang te stellen. En dat was 't groot genot van den avond voor alle vier. Al dadelijk voelde Sietje een voet of een knie zacht-zoekend

onder de tafel tegen haar voet of knie aanschuiven. Niet schielijk durfde zij zich terugtrekken. Zij was bang te beleedigen. Heel zachtjes en langzaam week zij weg. Maar even langzaam en zachtjes volgde de voet of de knie, tot er weer stilzachte aanraking was. En weer langzaam en zachtjes week Sietje . . . Dan voelde zij ook tegen 't andere been zacht een voet of knie naderen, en weldra aan weerskanten ingesloten, had zij geen verdere toevlucht meer dan op te staan om eens de kaarten der twee andere spelers te gaan bekijken, waar trouwens ook al dadelijk hetzelfde listig aanstrijken werd geprobeerd.

Zoo werd het half elf en de heeren legden hun kaarten neer. Langzaam, na met elkaar winst en verlies afgerekend en ook aan Sietje hun consumptie betaald te hebben, stonden zij met inspanning op om afscheid te nemen. Zij gingen altijd samen weg. Als er toevallig een was die neiging toonde tot lanterfantten om nog even met Sietje alleen te blijven, dan lanterfantten en bleven ook alle drie de anderen. Maar dat gebeurde zelden, daar het toch onderling verloren tijd en moeite was. Het even ontwaken van Tante, vergezeld door het nijdig geblaas van Sarah tegen meneer van Fleteren's hondje, was doorgaans het sein tot den aftocht. Zij lachtten even om dien onverzoenlijken haat van 't nijdig beest, en met een gezamenlijk: «allo, Sietjen, en Tante, elk ne goën oavend, en tot morgen!» trokken zij naar de deur.

Sietje deed haastig achter hun rug de deur op het nachtslot, opdat er niemand meer zou kunnen binnenkomen, en draaide 't licht in de gelagkamer uit.

IV.

Dit waren de vaste, trouwe, ernstige, bestendige bezoekers, alle vier getrouwde lui, die daar onveranderlijk en onvermijdelijk elken dag driemaal terugkwamen, de steunpilaren der «Ope van Vrede». Daar te komen was hun genot en hun leven, het eenige wat zij kenden en verlangden. De zachte lente tooverde de tuinen vol geuren en bloemen, de heete zomerzon strooide haar schat van licht over de rijpe oogsten, de herfstboomen weenden hun tranen van goud en van bloed, en de wintervelden lagen stil te slapen onder hun deken van sneeuw, zonder dat zij er iets van voelden, iets van merkten. Er waren zonsondergangen als hemelsche apotheosen van purper en oranje, er waren manelichten als in droom- en tooverwerelden, maar niets, niets zagen zij. Zij vroegen aan Sietje of zij het gordijn wou neerlaten voor die hinderend-roode avondzon, en zij wisten enkel dat het buiten prachtig, helder maanlicht was, wanneer het kopergele maantje van de oude klok midden in het gleufje zat. Het was als een betooverende obsessie, en zóó absoluut en instinctmatig-machinaal leefden zij in en voor d'Ope van Vrede, dat zij zich op den duur geen juiste rekenschap meer gaven van wat er hun eigenlijk het meest aantrok: de bekoring van het frissche Sietje, of de bekoring van de oude herberg op zich zelve.

Maar behalve deze vier trouwe gasten had d'Ope van Vrede ook nog andere categoriën van cliënten. Iederen maandagavond kwamen daar de burgemeester, de notaris,

de dokter, nog een paar andere voorname ingezetenen. De heeren steunpilaren, en ook Tante en Sietje, waren geveleid, doch voelden zich tevens een weinig benauwd onder dit deftig bezoek. Dan werd de naaimachine in een hoek geschoven en zwaarwichtige politieke, sociale, godsdienstige vraagstukken werden onder het drinken van «druppels» en «pinten» besproken, terwijl geen knie of voet heimelijk onder tafel naar Sietje's voet of knie toe durfde dringen. De steunpilaren zaten dan meest sprakeloos te luisteren, rood en niet op hun gemak, geëerd dat zij tot zulk een zeer gewichtig onderhoud mee werden toegelaten, en toch inwendig snakkend dat het uit mocht zijn om nog eens eventjes gezellig en alleen onder elkaar met Sietje aan het tafeltje te zitten. Maar nooit lukte 't op die avonden. Alles was in de war; Sietje had het druk met heen en weer loopen om ieder te bedienen, Sarah en Mokko waren in het keukentje verbannen, omdat meneer de burgemeester erg het land aan beesten had, en zelfs Tante durfde naast de oude klok niet indutten. En al zwaarder en gewichtiger werden de gesprekken, en ministeries werden omgegooid en andere opgebouwd, met tal van hervormingen en verbeteringen, tot het eindelijk elf uur sloeg, met het als 't ware spottend daarop galmend koekoekroepen; en een voor een stonden de heeren op, half duizelig van 't praten en van 't drinken, in een vaag-duidelijk besef dat zij te veel hadden gedronken en gepraat, en dat de oplossing der sociale kwestie misschien nog wel op een andere wijze zou geregeld worden.

Een andere, veel onaangener storende avond, was de

zaterdag-avond. Dat was de jongelui's-avond. En van met acht uur waren zij daar; een vijf- of zestal: de beide zonen van den kolenkoopman, de zoon van den wijnhandelaar, een jonge candidaat-notaris, een jeugdige beambte der accijnsen, en als de heeren steunpilaren om half negen binnen kwamen, was het er reeds een en al drukte en lawaaiïge beweging. De zoon van den wijnverkooper had het eens met veel geestdrift in heel mooi Fransch uitgeroepen: «Nous sommes la Zeunèsse!» daarmee bedoelende dat ze zich 't recht toeëigenden om dolle pret te maken, al moest dat ook de deftige heeren hinderen. En met dien strijkkreet gewapend amuzeerden zij zich op hun manier, trokken Sarah bij den staart en Mokko bij de ooren, of knoeiden aan Sietje's klosjes of machine, of deden met geweld Tante uit haar dutje opschrikken.

Diep geërgerd zaten dan de steunpilaren, door «la Zeunèsse» uit hun gewone plaats verdreven, in den versten, ongezelligsten hoek der gelagkamer, verreweg van Sietje, met de kaart te spelen. Zij hadden een echten haat aan die jonge, lawaaiïge kerels, en vooral toen deze, — om hen te ergeren — met Sietje zelve begonnen grapjes te maken, konden zij de uitbarsting van hun toorn haast niet meer bedwingen. Al een paar keer had Guust Boetjes ernstig voorgesteld den zaterdagavond een andere «stamenee» uit te kiezen, en al hun sterke gehechtheid aan de oude «Ope van Vrede» en aan Sietje was er toe noodig geweest om ze van dat wanhoopsbesluit af te brengen.

-- K'n wee nie woarom da ge ze niet buiten 'n smijt!» riep bijna telkens meneer van Laaberen, toen ze eindelijk weer de deur uit waren.

Waarop Sietje dan gedwee antwoordde: — Ha moar w'n meuge wij da niet doen, menier Velaaberen; 't es het hier hirbirg, e-woar? en iederien mag hier komen.»

Dåt was het; en dat was meteen hun onoverkomelijke spijt en ergernis: Een ieder mocht daar komen; een ieder had het recht te doen met Sietje wat zij zelven deden. En dat was ook de reden waarom zij daar nog iets anders en veel ergers dan hun onderlingen naijver en de onuitstaanbare vrijheden van «la Zeunèsse» moesten dulden...

Sietje had een lief... Of, beter gezegd, iemand die haar 't hof maakte met het doel haar te huwen. Zoo werd ten minste gezegd, al was het tot dus toe nooit duidelijk gebleken. Het was de smid, daar aan den overkant van 't beekje. Hij heette Philemon van zijn voor- naam en woonde daar alleen met zijn oude moeder, een weduwe. Niemand wist eigenlijk goed waarom hij den naam had dat hij met Sietje vrijdde, want hun verhouding leek op geen vrijage; maar zoo was het, hij had dien naam. Al heel kort nadat Sietje bij Tante kwam inwonen, liep het gerucht dat ze met hem zou trouwen, en eens had meneer Valère het haar ronduit gevraagd:

— Es 't woar, Sietje, wat da 'k heure zeggen hê, dat-e mee Philemon goat treiwen?

— Da 'k ik mee Philemon goa treiwen, menier Valère!» had Sietje met de diepste verbazing uitgeroepen, terwijl ze toch een hooge kleur kreeg van emotie. «Ha, da es 't ieste da 'ker van heure, menier Valère!»

— Ge zoedt ongelijk hên, zulle! 'Ten zoe nie weinig kwoad doen an uldere stamenee!»

— O, moar, menier Valère, ik zeg ou da'k nog op gien treiwen 'n peize!» had Sietje eenigszins dubbelzinnig geantwoord. «Kijk kijk kijk! wat dan de meinschen toch al keunen babbelen! 't es te wried!»

En werkelijk, er scheen niets van aan te zijn. Philemon kwam daar wel, maar dan nog zelden, en nooit konden die heeren tusschen hem en Sietje iets verdachts opmerken. Weken, maanden, jaren verliepen, en niets, hoege-naamd niets gebeurde, zoodat zij op den duur geloof hechtten aan Sietje's woorden, en eindelijk Philemon daar duldden met weinig meer naijver dan zij onderling voelden voor elkaar, heimelijk zeker als ze waren dat geen van allen meer gunsten van haar ontving dan een ander.

Philemon zag er trouwens ook niet uit als een veroveraar van vrouwenharten. Hij was groot en grof en lomp en leelijk, met een witte parel op het linkeroog, wat aan zijn blik iets onbestemds en verdwaalds gaf. En als hij daar kwam was hij steeds, behalve 's zondags, in zijn arbeidskleeren, met «mollevellen» boezeroen en lederen schootsvel, zwart-glimmend als een pantser van metaal; en ook zijn gezicht en zijn dikke grove handen waren roetzwart, zoodat hij niet eens in staat zou zijn geweest Sietje een hand of een zoen te geven, noch zijn arm om haar hals of haar middel te slaan, zonder dat ze 't dadelijk aan de zwarte vlekken, die de minste aanraking zou achterlaten, konden merken. Maar dat deed hij stellig ook niet. Hij ging niet eens zitten als hij er kwam. Hij stond daar zoo maar even om een «pint» of «dreupel» naar binnen te slaan, soms in gezelschap van een boer die hem trakteerde, onverschillig door het venster starend

met den vreemden blik van zijn verdwaalde oogen, alsof hij Sietje's aanwezigheid niet eens opmerkte. Trouwens ook zij was te nauwernood beleefd met hem, en bleef halsstarrig aan haar vluggonzende naaimachine zitten, den rug naar hem gekeerd. En zoodra een van die heeren binnenkwam nam hij dadelijk met een korten groet afscheid, alsof hij voelde dat het er zijn plaats niet was. Neen neen, zij waren werkelijk jaloersch noch bang voor hem, en 't leek wel op een spotternij wanneer nog iemand van hem sprak alsof hij 't hartelief van Sietje was. Een knappe, flinke smid, dat was hij; en als dusdanig waardeerde hem eenieder. En alle vier die heeren gaven hem bij voorkeur op alle andere smeden hun werk te doen, in instinctmatig-voelen dat zij hem daardoor verplichtten, ook tot bescheiden-blijven-handelen ten opzichte van Sietje, terwijl zij heimelijk van een anderen kant beseften, dat zij meteen in Sietje's achting en genegenheid iets hooger stegen.

V.

En zoo verliepen de jaren zonder dat er eenige sterk-opvallende verandering in het leven van al die menschen voorkwam. En toch wás er een langzame, stage verandering, die zij zelven niet merkten, een traag, bijna onvoelbaar naar-het-niet-gaan van die stille, monotone wezens. Zij werden van lieverlede oud en versleten. De ronde, roodbruine neus van meneer van Laaberen werd meer en meer als iets dat was apart op zijn gezicht gezet en dat er wel eens af zou kunnen vallen; het blonde krulhaar

van meneer Valère begon zich sterk met peper-en-zout te doorspikkelen; de tronie van Guust Boetjes sloeg heelemaal naar het leikleurige over en zijn stramme armen werden stijf als stokken; en meneer van Fleteren's hoofd lag hoe langer hoe dieper naar den linkerschouder neergeheld, terwijl het vel van zijn hals zich meer en meer rood-glimmend onder die scheeve trekking opspande. Zelfs 't lieve Sietje was verouderd, den rug te rond geworden door het eindeloos zitten aan de naaimachine, de zachte wangen ietwat bleekjes en vermagerd, met lichte kringen om de mooie, vriendelijke oogen. En ook de beesten waren langzaam aan oud en versleten geworden: Mokko tandeloos en rochelend van afgeleefdheid, met doffe, bijna blinde leepoogen, en heel en al grijswit geworden snoet; Sarah sterk vermagerd, met iets ruigs en stekeligs over haar vroeger glad-glanzende haren, waarvan de ciperringen niet meer zoo rupsachtig goldden, wanneer zij, nijdig-blazend op het hondje van meneer van Fleteren, met hoogen rug en trillend-rechtopstaanden staart heen en weer door de gelagkamer kroop.

Maar wie het meest van al veranderde en verouderde was Tante.

Den ganschen dag nu zat ze in de keuken te «neuzelen» zonder op te schieten; en 's avonds naast de oude klok was 't geen half-ingesluimerd dutten meer, maar wel blazen en snurken, uren en uren na elkaar, van 't oogeblik dat ze daar zat tot Sietje de lichten uitdoofde. De heeren steunpilaren, die haar vroeger knap en vlug en levendig gekend hadden, zooals Sietje zelve was, constateerden soms even het feit dat ze zoo sterk achteruitging,

doch hadden geen bezwaar tegen dat eindeloos en vervelend zitten snurken. Integendeel. Zij konden des te vrijer en gezelliger met Sietje omgaan. Maar «la Zeunèsse» was meer dan eens wreedaardig in haar flauwe grappen.

— Tante! ouë rok valt af!» Of: «Tante! . . . 't huis stao in brande!» gilden zij 't oude mensch soms in 't gezicht, terwijl zij goed aan 't snurken was. En ontsteld schrikte zij wakker, met hijgenden mond en verwilderde oogen, terwijl de steunpilaren toornig verstoord in hun hoek omkeken, en «la Zeunèsse» het uitproestte van dolle pret.

VI.

Nog een tijdlang gleed zacht het rond, lachend gezicht van 't gele koperen maantje langzaam door het boogvormig gleufje van de oude klok, en kwam de gekleurde houten vogel op zijn vaste uren kopje-bukkend koekoek roepen in den onveranderlijken tragen rythmus van het alledaagsch eentonig leven, tot eindelijk de onvermijdelijke, groote gebeurtenissen kwamen.

Eerst was het Mokko. Op een avond toen meneer van Laaberen als naar gewoonte enkele minuten vóór half negen binnen kwam, vond hij Tante op haar stoel in tranen. Hij merkte 't nog niet dadelijk, want Tante's gezicht, schreiend of niet schreiend, had nagenoeg dezelfde uitdrukking: hij werd het eerst gewaar toen hij haar iets vroeg en geen antwoord kreeg.

— Hé, Tante, wa scheelt er dan?» riep hij uit.

't Was Sietje die half spottend, half kregel, antwoordde:

— O! . . . da es te wille van die vuilen hond. Da es nou de moeite weird, e-woar?

— Te wille van Mokko? Zeu! Woar es hij dan?

— Ha deud! overreên deur 'n vrende bierkerre. 'K ben ik stijf blij da w'hem kwijt zijn, azeu 'n vuile bieste!

— Azeu 'n vuile bieste!» riep Tante plotseling verontwaardigd tegen. «En 't was binst dat hij op stroate zijn vuiligheid aan 't doen was dat hij overreên es!»

Dat was ook zoo. In zoo ver had Tante gelijk, en Sietje gaf uitleggingen. Maar niettemin was 't toch «'n vuile vieze bieste, azeu nen ouën blenden hond in huis,» beweerde zij; en een voor een kwamen die heeren steunpilaren binnen, en bespraken het tragisch geval, en gaven allen onverdeeld gelijk aan Sietje, zonder medelijden voor de smart van Tante, die heel dien avond onder de klok zat te schreien, zonder in slaap te kunnen vallen.

Toen kwam de beurt van Sarah.

Sarah had de slechte gewoonte van 's nachts veel uit te loopen. Enkele burens hadden daar al meer dan eens over geklaagd, onder ander de baas uit de «Nieuwe Hope van Vrede» die duivenliefhebber was, en met of zonder reden Tante's poes beschuldigde van zijn jonge duiven te rooven. En op een ochtend kwam Sarah miauwende thuis, met stuiptrekkende trillingen der lendenen, alsof zij braken wilde en niet kon. Sietje zette haar een schaalje zoete melk voor, maar zij weigerde er van te proeven. Rusteloos liep zij miauwend heen en weer, en af en toe kreeg ze 't allerakeligst benauwd en braakte dan met overgrootte inspanning een vies, groenachtig-kleverig straaltje uit.

Dat duurde zoo den ganschen dag. De heeren steunpilaren kwamen binnen, en vroegen wat er gaande was. En

Tante schreiend, en Sietje verontwaardigd zeiden dat Sarah vergiftigd was; vergiftigd uit lage jaloezie en wraakzucht door dat gemeene volk uit de «Nieuwe Hope van Vrede.» Want 't was niet waar dat Sarah jonge duiven roofde: Sarah liep en sloop wel 's nachts gelijk alle katten, maar nog nooit had ze naar een duif of anderen vogel omgekeken. Anders niet dan lage jaloezie en wraakzucht. Sarah moest eenvoudig sterven omdat die heeren wel geregeld elken dag in de oude «Ope van vrede», maar zoo goed als nooit meer in de «Nieuwe Hope van Vrede» den voet zetten. En na de vreeselijkste folteringen, waarin zij lag te klagen en te kruipen als een kind, stierf Sarah op den schoot van Sietje, met alle vier die heeren zoo dicht mogelijk om 't meisje heen gedrongen. En laatste rictus ontblootte de scherpe boventanden, die de steunpilaren schenen aan te grijnzen.

VII.

En zoo kwam eindelijk ook de beurt van Tante....

Op een ochend vond meneer van Laaberen Sietje in tranen.

— Wa schilt er dan? Wa schilt er dan?» riep hij, verschrikt op haar toetredend.

— Ha Tante, die doar van den uchtjnk al mee ne kier wa gekregen hêt!» snikte Sietje.

— Wa gekregen nog al! Wa datte?» vroeg meneer van Laaberen ontsteld.

— Ha moar k'n weet ik niet, azeu lijk 'n soorte van geroaktheid. ¹⁾ Den dokter es 'r bij.»

¹⁾ Beroerte.

Juist kwamen zware stappen in de kamer daarnaast langs een houten trap naar beneden, en door de keukendeur trad de dokter in de gelagkamer binnen, gevolgd door een vrouw, die hij dadelijk naar zijn huis om een fleschje medicijn stuurde.

— Bonjour docteur. T'n es toch zeudoanig irg nie zeker?» vroeg mijnheer van Laaberen.

— Bah!... c'est la vieillesse, ne-woar!» antwoordde de dokter die voor gewoonte had voortdurend Fransch en Vlaamsch onder elkaar te mengen. «'n Verslete machiene, n'est ce pas? Moar ze kan d'r zij meschien nog wel ne kier deure scharten. Sietje gee mij nen dreupel.»

Snikkend ging Sietje naar de schenktafel om hem te bedienen.

— Zeu, zeu, zeu zeu, ... zeu dat 't nog al serieus es dan?» herhaalde meneer van Laaberen bezorgd en gewichtig.

En hij bestelde ook «nen dreupel.»

Met roodbekreten oogen kwam Sietje hun de borrels brengen, en nu kreeg meneer van Laaberen door haar 't verhaal van de gebeurtenis in al haar omstandigheden: dat zij als naar gewoonte om half zes was opgestaan, terwijl Tante nog te bed bleef liggen, dat zij beneden was gekomen, het vuur had aangemaakt en de koffie had gemalen, en juist bezig was met Tante's eersten schoen te «kuischen», toen zij plotseling een gil had gehoord, waarop zij weer naar boven was gevlogen, en Tante daar half in half uit haar bed had vinden liggen, woelend en zuchtend met draaiende oogen, als in afschuwelijke stuiptrekkingen.

De portaaldeur ging open, en Philemon, de smid, kwam binnen.

— Es 't nog nie beter?» vroeg hij aan Sietje, nadat hij die heeren gegroet had.

— O bah nien 't, e-woar menier den dokter?» zuchtte Sietje.

— Ah! ge weet euk al wat dat er gebeurd es?» vroeg meneer van Laaberen eenigszins verwonderd aan Philemon, begrijpend dat de smid daar reeds geweest was.

— Ha joa ik, e-woar, menier Velaaberen. W'hèn wij da van den uchtjnk in de gebuurt heure zeggen. Sietje wilt-e mij euk nen dreupel geven?»

Weer ging de voordeur open en meneer Valère kwam binnen. Hij had een paar nieuwe pantoffels aan, geel-en-paars-gebloemde ditmaal, en hij trad voor met trage, afgemeten, wijdstrekte passen, als om sensatie te maken. Maar hij viel midden in het drama en zijn prachtige pantoffels werden niet eens opgemerkt. En op zijn beurt kreeg hij het akelig verhaal met al de bij-omstandigheden: dat Sietje pas beneden was en koffie had gemalen, dat zij pas klaar was met den eersten schoen te kuischen en aan den tweeden zou beginnen, toen Tante plotseling....

Philemon dronk zijn borrel leeg en ging spoedig weer weg, glimmend en klapperend in zijn mollevellen boezeroen en lederen schootvel. Hij liep haast boven op Guust Boetjes, die juist binnenkwam. Deze had het verhaal onderweg al gehoord, en kwam iets vroeger dan gewoonlijk naar d'Ope van Vrede, om er alles van af te weten. En ook hij kreeg nog eens het omslachtig verhaal van het om half zes opstaan, en het koffiemalen, en het kuischen

van den eersten schoen, waarop hij roerloos stond te luisteren, met strak-naar-voren-uitgestrekt-hangende armen en paars-bevende stotterlippen; en toen meneer Van Fleteren kwam was 't nog eens 't zelfde, en heel den dag ging er geen ander gesprek in de ouderwetsche herberg.

VIII.

Eenige dagen verliepen. Tante kwam niet op, beterde niet. Zij bleef in een kwijnenden toestand, nu eens voor een halven dag wat beter, dan weer wat minder goed, als iets dat nog heel lang zou kunnen aansleepen. En intusschen was de kalme, ouderwetsche stemming in «d'Ope van Vrede» heel en al verbroken. Er was geen rust meer; Sietje's naaimachine stond in een hoek onder haar houten stolp, de dokter kwam tweemaal per dag, en ook meneer de pastoor kwam, en er was nu een vaste meid in huis, die Tante oppaste, en dikwijls storend heen en weer liep. De heeren steunpilaren hadden er geen gezelligheid meer, en wenschten daarom vurig naar Tante's genezing. Elken ochtend en avond ondervroegen zij angstig den dokter, als gold het een eigen familielid, die hun nauw aan het hart lag. Geen enkele maal meer kwam Sietje 's avonds aan hun kaarttafeltje zitten, en ook het heerlijk ochtend-zoenen-en-knoeien was plotseling en volkomen afgeschaft. Haast altijd was de een of ander in den weg, maar ook als zij alleen was brak Sietje het nu dadelijk kortaf, en «toetoe-toetoe-toette» met iets wreveligs in den toon, dat het nu niet meer zijn kon, dat het nu niet meer mocht, dat zij 't nu niet meer wilde.

Die heeren werden brommig en misnoegd. Zij pruttelden onder elkaar dat Sietje sinds Tante's ziekte dezelfde van vroeger niet meer was, dat zij haar klanten niet meer aantrok, ja, dat zij hen om zoo te zeggen wegblikte. En van lieverlede werd het hun ook een toenemende ergernis dat Philemon daar nu zoo dikwijls kwam. Zou het dan toch wel waar zijn wat de menschen zegden, en zouden hij en Sietje iets achter den mouw hebben? Elk oogenblik nu vonden zij hem daar, of kwam hij binnen terwijl zij er waren, vragend hoe of 't ging met Tante. En hij deed verder wel niets verdachts of verkeerts, hij stond daar zoo maar even met zijn verdwaalde oogen door het raam te kijken, en ging ook dadelijk weer weg, maar zij vertrouwden 't toch niet meer, vooral na 't geen meneer Valère er op een ochtend van had ondervonden.

Meneer Valère, die sterker dan de anderen bij intuïtie voelde dat iets gaande was, was opzettelijk op een vroegen ochtend naar de smidse gekomen, om Philemon te vragen of hij een kleine reparatie wilde doen aan zijn kachel. Hij had den smid in zijn smidse niet gevonden. En op zijn vraag waar hij wel wezen mocht had de knecht met een zonderlingen glimlach geantwoord dat hij waarschijnlijk in «d'Ope van Vrede» zou zijn.

— Nou al in «d'Ope van Vrede!» had meneer Valère met verbazing uitgeroepen. Waarop de knecht eenigszins spottend geantwoord had:

— Ho! hij es 'r somtijds van te zessen van den uchtijnk!»

O! de spotlach van dien zwarten lummel! Meneer Valère had hem wel een oorveeg willen geven. Hij was

naar d'Ope van Vrede gesneld, en werkelijk daar had hij Philemon gevonden, niet staande voor het venster zooals hij deed telkens als *zij* daar waren, maar gezellig naast de kachel in den hoek gezeten, daar waar meneer van Fleteren altijd zat, en vertrouwelijk, onder het rooken van een pijp, pratend met Sietje, die haar schenktafel aan 't schoonmaken was.

— Kijk kijk! ge zij al zeu vroeg op «stamenee»! had meneer Valère met gemaakte verbazing uitgeroepen. En hij had heel goed gemerkt dat Sietje een kleur kreeg en dat ze zeer misnoegd scheen over zijn onverwacht binnenkomen.

Philemon had al niet veel op meneer Valère's zeggen geantwoord en was dadelijk opgestaan om het gevraagde werk uit te voeren. En toen hij weg was had meneer Valère de tentatie niet kunnen weerstaan om aan Sietje te vragen wat of Philemon daar wel zoo vroeg kwam doen.

— O, lijk of ge gij doet, menier Valère; 'n glas bier of nen dreupel drijnken en ne kier vroagen hoe dat 't goat mee Tante

— Joa joa, ge zilt het mij wel wijs moaken!" had meneer Valère daarop geantwoord; en — maar dit vertelde hij aan die heeren niet, — wild-hartstochtelijk maar vruchteloos geprobeerd Sietje te pakken en te zoenen.

— Enfin, 'k'n vertreiw het niet,» besloot hij. «Ge zil zien dat er wa zal gebeuren». . . .

IX.

En wat het eerst gebeurde was de groote, lang verwachte slag. . . .

Op een ochtend, reeds vóór 't gewone uur dat zij naar d'Ope van Vrede zouden gaan, vernamen die heeren dat Tante 's nachts gestorven was. . . .

Het was een schok voor hen. Zij voorgevoelden de plotselinge verandering die deze gebeurtenis in hun eigen leven zou teweeg brengen. En een voor een trokken zij langzaam in de richting van de oude herberg, wel wetend dat zij er nu niet gelijk elken dag konden gaan zitten, maar zóó gewend om dien kant uit te loopen, dat zij niet anders hadden kunnen gaan. En zij zagen heel het huis van onder tot boven gesloten, met enkel de licht-gaatjes der hartenazen in de groene luiken. Rechts en links naast de gesloten deur stonden, tegen den muur geleund, de vaal-verkleurde zwarte rouwvendels met zilveren kruis en zilveren franjes, en op den drempel lag een strooien kruis met bovenop een rooden baksteen, volgens aloud gebruik daar waar een doode in huis is.

Neen, nu voor het eerst sinds jaren en jaren, konden zij daar niet binnen komen, hoe graag ze 't ook gewild hadden. En zij aarzelden even, of zij niet in de «Nieuwe Hope van Vrede» zouden gaan, maar durfden toch niet, omdat Sietje het wellicht zou kunnen zien of hooren zeggen. Meer dan ooit nu voelden zij dat ze Sietje moesten ontzien, wilden zij goede vrienden met haar blijven. En zij slenterden even verder, over de brug tot aan de «Koekoek», een klein, vies herbergje, waar Sietje niet boos op was omdat zij er de concurrentie niet van vreesde.

Daar hoorden zij hoe alles afgeloopen was; dat Tante 's nachts een plotselinge «flauwte» had gekregen en er «in» gebleven was.

— 't Zal ulder voaren, keirels!» lachte de vrouw uit de «Koekoek» op ergerlijk familiären toon, «ge zilt doar al gauwe nen boas in huis goan krijgen»...

— Joa!.... wie datte?» vroeg meneer Valère, zich houdend of hij de toespeling niet begreep.

— O, g'n moet ou nie zot geboaren, jongen, ge weet gij euk wel da Sietje mee de smed zal treiwen. Ge moet weten da z't zitten hê nou; z' hê alles van Tante gedielt!...

Die heeren schrikten. Jawel, zoo zou 't ook wel zijn; Sietje zou alles van Tante erven. Sietje was plotseling bijna rijk, en wellicht had de smid daar naar gewacht om haar te vragen.

— Es 'r hij in huis?» brabbelde Guust Boetjes.

— Wie in huis?» vroeg de vrouw vrijpostig.

— Philemon.

— Hij es 'r van eigen in huis,» verzekerde de vrouw. «Sietjen hê hem gevraagd om Tante in de kiste t'helpen leggen.

Weer schrikten die heeren. Zij voelden plotseling hun eigen leven als het ware omgewenteld.

— Ha joa moar, hij 'n es hij toch zeker nie alliene bij heur? Tante's broer en Sietje's zusters zijn doar toch zeker euk wel?» veronderstelde meneer van Fleteren met een scheeven draai van zijn hoofd.

— Joa joa z'... joa joa z'... ze zijn doar van eigen,» bevestigde de praatzieke vrouw. «Moar dat 'n doet er nie toe,» lachte zij weer, «ge zil mij, tusschen dit en 'n moand of dreië, en misschien nog ier, wel gelijk gëen.»

Beteuterd en bezorgd, niet wetend hoe hun dag nu te besteden, gingen die heeren weg. Zij keken in 't voor-

bijgaan naar de smidse, waar geen hamer op het aanbeeld belde, waar geen leven nog beweging scheen. Er was niet aan te twijfelen; de vrouw uit de «Koekoek» had de waarheid gezegd: Philemon was in «d'Ope van Vrede.»

— Zoën w' hier toch nie ne kier binne goan?» stelde meneer van Laaberen nogmaals voor, toen zij weer voorbij de «Nieuwe Hope van Vrede» kwamen. Hij ging er wel nu en dan, kwestie van jenever-verkoopen. Maar alle drie die andere heeren, die er geen verplichting hadden, durfden niet, wilden niet.

— Nie nie, nou nog niet, we zillen loater zien,» sprak meneer Valère.

En langzaam, met bijna schuwe blikken vol verlangen op de dicht gesloten oude herberg, gingen zij naar huis.

Tegen den avond kregen zij bericht van wege Sietje dat Tante den volgende ochtend om half tien met den middelbaren dienst begraven werd, en dat zij op de plechtigheid genoodigd werden.

X.

Zij waren alle drie op hun post in de kerk, en gingen naast de familie en een aantal dorpelingen met een waskaars ter offerande.

Sietje zat vooraan op de eerste rij langs den kant der vrouwen bij de lijkbaar, omringd van haar zusters en nog andere familieleden, die allen voor de gelegenheid overgekomen waren. Zij was geheel in 't zwart gekleed, wel niet precies in de rouw, maar toch met krip om hoed en mantel, en diep hield zij 't betraande aangezicht

gebogen. Niet eenmaal keek ze ook maar vluchtig op terwijl die heeren haar voorbijgingen, maar zij keek ook niet op toen Philemon passeerde, en dit troostte hen een weinig.

Zij volgden het lijk, toen het onder plechtig gezang en zwaar orgelgedreun met kruis en vanen uit de kerk werd gedragen, en stonden om de groeve rondom 't meisje, die hevig snikte toen de kist werd neergelaten. Het greep hen innig aan, haar te zien schreien. Een glazig vocht glom in meneer van Laaberen's uitpuilende oogen, Guust Boetjes paarse onderlip trilde alsof hij ook zou gaan huilen, en meneer van Fleteren snoot krachtig zijn neus, het heele lichaam scheef-gekromd door die inspannende beweging. Alleen meneer Valère bleef onverschillig koel. Hij keek ter sluiks naar Philemon die aan den overkant der smalle groeve stond, vlak tegenover Sietje.

Hoog galmden en bonsden de torenklokken over de gebogen hoofden. De pastoor besprenkelde in 't ronde met wijwater en alle hoofden werden ontbloot of gebogen, terwijl alle knieën zacht ten gronde zonken. Toen zong en brabbelde hij nog wat Latijnsche woorden en trok eindelijk weer naar de kerk, voorafgegaan door de drie koorknapen in rood gewaad, die kruis en vanen droegen, en gevolgd door de familie en de vrienden, die nu de heilige mis ter lafenis van Tante's ziel zouden gaan hooren.

Hol bonsden, in het uitstervend gebom der klokken, de eerste, neerploffende aardkluiten op 't krakend hout van Tante's kist

XI.

Om twaalf uur was in «d'Ope van Vrede» het gastmaal waaraan de familieleden, de dragers en helpers en de naaste bureu zouden deelnemen. Tante werd zooals het heette «opgegeten.»

Tusschen drie en vier kwamen die heeren daar voorbij, hopende dat het reeds zou afgelopen zijn. Maar aan het stemmengeschetter en glazengerinkel, dat klonk tot op de straat, merkten zij al dadelijk dat zij te vroeg opdaagden.

— Ge zijt t' hoastig! ge zijt t' hoastig!» lachte tegen meneer van Laaberen de vrouw uit de «Nieuwe Hope van Vrede», wjl ze met de handen op de heupen in haar deurgat stond te kijken en te luisteren. En schimpend, met een minachtend gebaar naar de oude herberg, voegde zij er bij:

— 't Verdriet es over, doar. 't Es al weerom volle leute!»

Meneer van Laaberen, door de vrijpostige familiariteit der vrouw geïntimideerd, stelde fluisterend aan meneer Valère, die met hem was, voor, om in de «Nieuwe Hope van Vrede» een «pijntje te goan pakken». Maar meneer Valère, hoewel boos nu op Sietje, en getenteerd haar door een bezoek aan de concurreerende herberg te tergen, durfde 't toch nog niet te wagen.

— O, 't es zeu oardig ¹⁾, 'k 'n komme doar anders nooit,» fluisterde hij tegen.

Meneer van Laaberen drong niet aan en werktuigelijk gingen zij verder over 't brugje, naar de «Koekoek».

¹⁾ Vreemd.

Enkele minuten later werden zij er gevolgd door Guust Boetjes en meneer van Fleteren, en weldra zagen zij van verre de gasten uit de «Ope van Vrede» komen. Deze hadden meestal vuurroode gezichten, en de pijpen dampten in de monden. De vrouwen, op haar uiterst best gekleed, als voor een kermis, met roode en witte en blauwe linten en bloemen in de mutsen, babbelden opgewonden, met schriklinkende schetterstemmen. Lekkertjes hadden zij Tante «opgegeten»; dat was hun aan te zien. En die heeren zagen ook Philemon buiten komen, tegelijk met Sietje's vader, een stevige man van in de zestig, die sterk op Tante leek. Alle twee hadden een hoogroode kleur, en rookten zwaar halend, aan donkere, scheef-brandende sigaren.

— Kijk zie, doar es den toekomstigen nieuwen boas mee zijn scheunvader!» lachte de herbergvrouw.

Die heeren zwegen, een grijnslach op 't gelaat.

— Ge moet goest hên!» liet alleen meneer Valère zich na een poos ontvallen, doelend op Sietje's veronderstelde keus.

Zij bleven in de «Koekoek» tot het donker werd. Maar toen zij door de ramen van het vunzig herbergje van verre 't aangestoken licht in »d'Ope van Vrede» zagen schitteren waren zij niet meer te houden. Zij stonden alle vier als één man op, en als van zelf trokken zij naar de geliefde oude «stamenée» waar zij sinds drie dagen geen voet hadden kunnen zetten.

Sietje, met een van haar zusters en de meid die Tante gedurende haar ziekte had opgepast, waren er alleen in huis, in vliegende drukte bezig met alles op te ruimen.

De lange tafel, waaraan de familieleden en burens gezeten hadden, stond nog half gedekt in het midden der gelagkamer, de stapels borden vuil en vet, het wit- en roodgeruite tafelkleed bezoedeld met roode en bruine vlekken, de zwarte leege wijnflesschen en witte leege bierkannen dicht naast elkaar geschoven op een hoek. Een stikkend-lauwe nevel-atmosfeer hing als een wolk in heel de kamer, en de doorgaans zoo kraakzindelijke roode tegelvloer lag grauw als modder, bezaaid met platgetreden eindjes sigaar en half-verbrande tabaksproppen.

Die heeren voelden hoezeer ze daar ten onpas kwamen, en wisten niet hoe zich te houden, noch waar te gaan zitten. Zij begonnen met een gelegenheidsgezicht te zetten en Sietje hun deelneming te betuigen, maar 't meisje had haast den tijd niet om naar hun woorden te luisteren. Zij duwde vlug een klein tafeltje in een hoek en vroeg hun of ze daar tijdelijk plaats wilden nemen, en haastig ging ze voort met de twee andere vrouwen te helpen, slechts nu en dan onder het heen-en-weer-hollen een paar vlugge woorden met die heeren wisselend.

— 't Es het ne lastigen dag, e-woar? 't Zal morgen beter zijn,» excuseerde zij zich, terwijl ze hun op een drafje den bestelden drank kwam brengen. En weer vloog ze naar de eindelijk afgediende tafel, die opgetimmerd was uit twee lange breede planken op schragen, welke nu uit elkaar moesten genomen worden. Maar het ging niet gemakkelijk. Een van de planken, die wat waggelde, was met een paar spijkers moeten vastgeslagen worden, en alle drie de vrouwen stonden er nu met inspanning aan te tillen en te rukken, zonder ze los te kunnen krijgen.

— 'T'n goa niet; 't zit er in gëijzderd!» hijgde Sietje met vuurroode wangen. «Menier Valère, of menier Velaaberen, zoe-je nie me kier willen helpen?»

Met graagte vlogen de twee heeren op, en hielpen op hun beurt tillen en trekken. Maar het ging nòg niet, zoodat Guust Boetjes en zelfs meneer Van Fleteren ook ter hulp toesnelden. Zij hijgden en kuchten, meneer van Laaberen en Guust Boetjes paarsblauw, met uitpuilende oogen van de inspanning, meneer Valère bezorgd voor zijn nieuwe pantoffels en meneer Van Fleteren machteloos met zijn gebrekkig lichaam, alle vier wanhopig dat ze Sietje dezen dienst niet konden bewijzen, die misschien weer alles goed zou maken, toen de voordeur open ging en Philemon binnentrad.

— Philemon, jongen, we stoan ons hier deud te beulen, ge moet ons helpen,» lachte Sietje.

— Woaraan datte? Krijgt-e die planke nie los?» vroeg hij.

En zonder op 't antwoord te wachten legde hij zijn sigaar op de vensterbank, duwde zonder veel ontzag die heeren wat op zij, en tilde heel alleen aan de plank.

Meneer Valère wilde nog even meehelpen, maar met een smartkreet sprong hij plotseling op zij. Philemon had op een van zijn mooie pantoffels getrapt en meteen kraakten de spijkers en vloog de plank in de hoogte.

— Kijk zie, zeu lang duurt het!» sprak Philemon, de plank weer loslatend.

Hijgend en vernederd drongen die heeren naar hun hoek, terwijl de werkvrouw met in elkaar geslagen handen een kreet van bewondering liet hooren:

— Hawel! hawel! es da toch stirk zijn!»

— Waar moet die planke noartoe, Sietje?» vroeg de smid.

— Ha doar van achter tegen de muur, Philemon,» berichtte Sietje.

Guust Boetjes poogde den toestand nog te redden door uiteen te doen hoe het kwam dat zij eerst de plank niet hadden losgekregen. Hij kwam, brabbelend, met zijn stramme armen bij de tafel staan juist op het oogenblik dat Philemon de lange losse plank optilde en ze met een zwaai naar de achterdeur richtte. En Guust, die niet op tijd kon wijken, kreeg ze vlak, als een oorveeg, tegen zijn gezicht.

— Nondedzju! Gij, gij lomperik!» stotterde hij verwoed tegen Philemon.

De vrouwen hadden een gil geslaakt, terwijl de smid, zelf ietwat onthutst en geschrikt, de plank weer neerliet.

— 'K'n hè 't toch zeker nie espress gedoan!» sprak hij nog al ruw, met een harden, bijna uitdagenden blik van zijn verdwaalde oogen.

Guust Boetjes, stikkend in zijn woede, met de hand aan zijn bezeerde wang, hakkelde klanken uit die niemand kon verstaan. Maar meneer Valère, diep geërgerd en beleedigd nog over zijn mooie vertrapte pantoffels, kwam hem ter hulp.

— Woarom 'n kijkt-e nie omme, as ge zulke dijngen doet?» verweet hij den smid, gansch bleek wordend van moeielijk ingehouden toorn.

Minachtend keerde de knuistige smid zich tot den krulharigen griffier om.

— Weet-e watte, menier Valère,» antwoordde hij schijn-

baar kalm, «hou gij ou mee ouw affeirens bezig, 'k zal-e 'k ik mij mee de mijne bezighouden.»

— Da zijn mijn affeirens!» gilde bevend meneer Valère. «G' hêt op mijne voet euk getorten! Ge zij ne lomperik!»

Meneer van Laaberen, die zich al in 't verlies van Sietje begon te schikken, en er nu vooral op gesteld was in het vervolg de klandizie der «Ope van Vrede» maar niet te verliezen, kwam verzoenend in 't midden:

— Toetoetoetoetoe, g'n meug nie kijven,» suste hij.

Onthutst keken de andere heeren op. Dat onverwachte «toetoetoetoetoe» herinnerde hen aan zooveel goede uren met Sietje, toen zij haar mochten pakken en zoenen, en zweepte nog hun gramschap op, in plaats van ze te stillen.

— 'K zegge dat 't ne lomperik es! ne stomme lomperik!» krijschte opnieuw meneer Valère, met uitpuilende oogen.

— Joa moar, menier Valère, heur ne kier,»... kwam Philemon dreigend naar hem toe.

— Ha joa, menier Valère, hij 'n hêt 't toch nie espress gedoan,» sprak nu ook Sietje.

Dat Sietje zelve nu tot verdediging van den lomperd inviel griefde meneer Valère nog 't diepst van al.

— Zeu ge geef gij hem gelijk! Zeu ge vin gij dat-ie hij hier de klanten mag buiten smijten!» schreeuwde hij 't meisje in 't gezicht, met flets-fonkelende oogen.

— Ala toetoetoetoetoe,....» kwam meneer Van Laaberen weer sussend in 't midden; en nogmaals bracht dat onverwacht en zooveel beteekenend «toetoetoetoetoe» hen heelemaal van streek. Maar meneer Valère was niet meer te houden van woede, en nog vinniger uitte hij zijn plot-

selingen haat op Sietje en haar minnaar, toen meneer van Fleteren, die al van 't begin af scheef en misnoegd op zijn stoel had zitten te woelen, eensklaps opstond, en met zijn krommen nek zijlings naar voren dringend, een vijfcentstuk op de afgerukte plank neerlegde.

— Kijk, Sietje, hier es vijf cens veur mijn pinte,» sprak hij. En 't hoofd scheef-achteroverhellend, terwijl hij haar even strak in 't gezicht aankeek:

— As ik in ne stamenee kome es 't veur mij t' amezeeren, en nie veur t' heuren kijven en vechten,» verklaarde hij. «'t Hè hier lange joaren goed en rustig geweest, moar ik geleuve dat 't nou uit es. De goên oavond.» En meteen keerde hij zich om en was scheef de deur uit.

Er volgde een kort oogenblik volkomen stilte als van verslagenheid.

— Toetoetoetoeto!... begon opnieuw, als 't ware machinaal, meneer van Laaberen. Maar nog vóór hij het uitgesproken had werd een tweede muntstuk op de plank gegooid, en met een brusken «goên oavond» zonder verdere uitleggingen was meneer Valère insgelijks weg. En Guust Boetjes volgde dadelijk 't voorbeeld, met stram-gespannen armen en paars-bibberende onderlip, en meneer van Laaberen bleef heel alleen met Philemon en de drie vrouwen, allen evén stom en roerloos van verbazing.

Hij poogde er nog even om te lachen, maar het hokte hem in de keel en hij wist niet meer hoe zich te houden, wel beseffend dat het erg, heel erg was, en dat hijzelf groot gevaar liep er zijn klandizie nu bij in te schieten.

— Ha dà zijn nou dijngen! ha dà es nou de moeite weird, veur azeu 'n bagatelle!» pruttelde hij hoofdschud-

dend een paar keeren. Maar ook meneer Valère, Guust Boetjes en meneer van Fleteren waren drie goede klanten, en hij durfde niet alleen te blijven, voelend dat zij 't hem meer dan kwalijk zouden nemen. Hoofdschuddend-brommend stond hij insgelijks op, betaalde, wenschte beleefder dan de anderen «goên oavend» en ging op zijn beurt de deur uit.

Alles had zich zóó vlug afgespeeld dat Sietje en de overblijvenden nog als 't ware stom en roerloos aan den grond genageld stonden, toen de deur achter meneer van Laaberen ook dichtsloeg.

XII.

Het was de plotselinge tweespalt, de vijandschap, de haat, na al die lange jaren van gezellig-dagelijks met-elkander-omgaan.

Reeds den volgenden ochtend trok meneer Valère uitdagend en opzichtelijk op zijn mooiste gebloemde pantoffels naar de «Nieuwe Hope van Vrede,» waar hij met de grootste voorkomendheid door de herbergierster en haar dochters werd ontvangen. En toen hij weldra Guust Boetjes zag voorbij gaan, op weg naar de «Koekoek», riep hij hem binnen, en verklaarde opgewonden dat zij nu maar dadelijk hier hun dagelijksche stamenee moesten houden, om Sietje eens flink te ergeren. Toen meneer van Fleteren om half twaalf voorbij ging werd hij insgelijks binnengeroepen. Meneer van Laaberen verscheen er ook weldra en alle vier bespraken zij hartstochtelijk in stilte de gebeurtenis van den vorigen avond.

Meneer van Laaberen vond dat zij eenigszins in hun

ongelijk waren, dat zij wat haastig en driftig hadden gehandeld. Maar meneer Valère en Guust Boetjes verdedigden krachtig hun handelwijs, en meneer van Fleteren verklaarde nog eens met scheef-stuiptrekkende nekbewegingen dat hij «noar ne stamenee kwam om hem t'amezeeren en niet om 't heure kijven of te vechten.»

— Ik 'n mag d'r toch nie heul-de-gansch uitblijven,» sprak meneer van Laaberen om zijn verdere handelwijs te verontschuldigen. «'t Zijn klanten, en ne meinsch moe zijn klanten respecteeren.»

— Klanten! klanten!» brabbelde Guust Boetjes. «Ze kregen zij waarachtig mier van ons dan wij van ulder. Ik 'n goa d'r nie mier, veur gie geld van de weireld!»

— Ha 'k zoe nog liever craveeren of d'r nog ne voet over de zulle ¹⁾ zetten!» verklaarde op zijn beurt meneer Valère. En hij drong er nogmaals op aan dat zij nu alle vier in de «Nieuwe Hope van Vrede» hun dagelijksche «stamenee» zouden houden.

Maar die heeren waren ontstemd en toonden weinig geestdrift. De Nieuwe Hope van Vrede was koud, ongezellig, slordig, met slaande en tochtende deuren, en de vrouw zag er zoo vuil en zoo «verdronken» uit, en alle twee de dochters leken zoo nuchter en zoo stom.

— Ik 'n weet nog niet wat da 'k zal doen,» sprak eindelijk meneer van Fleteren. «En bovenaldien 'k 'n vind het nie goed van azeu moar altijd standvastig in dezelfde stamenee te komen. De meinschen worden op den duur te familioar. Ik goa veur mijn poart beginnen mee 'n beetsen van 't ien noar 't ander éleupen.»

¹⁾ Drempel.

En zoo gebeurde 't ook. De oude trouwe bende was gescheiden. Zij hadden geen vaste «stamenee» meer. Zij ontmoetten elkaar op goed geluk af, nu eens in de «Koekoek», dan in de «Nieuwe Hope van Vrede», dan ook nog in andere herbergen, maar zelden waren zij nog met hun vieren zooals vroeger, om 't gewoon partijtje kaart te spelen. En nooit ook bleven zij ergens lang vertoeven; zij waren gejaagd, verbijsterd, ongelukkig. En geen van allen, behalve meneer van Laaberen, zette nog een voet in Sietje's herberg, maar zóó sterk was hun oude gewoonte elken dag geregeld dien kant uit te komen, dat al de herbergen die zij bezochten toch steeds onveranderlijk gelegen waren in de straat waar ook de oude «Ope van Vrede» stond.

Dat zij, al was 't ook maar één enkelen avond, in hun eigen gezin bij vrouw en kinderen zouden blijven, zonder op «stamenee» te gaan, kwam natuurlijk in den geest van geen van allen op.

XII.

Hun twist met Philemon en Sietje was in 't dorpje geen geheim gebleven en had er heel wat opschudding te weeg gebracht. «La Zeunésse had er geweldig veel pret om, en ook de importante heeren van de maandag-avonden: de burgemeester, de dokter, de notaris, die steeds geregeld in de oude herberg bleven komen, hadden er niet weinig, hoewel stiller om gelachen.

En door meneer van Laaberen, dien zij dwongen de waarheid te zeggen, hoorden de overige heeren steunpilaren

nog een en ander van wat er in de oude «Ope van Vrede» zooal omging: dat Sietje verklaard had er niets om te geven dat zij niet meer kwamen, dat Philemon zijn spijt had uitgedrukt ze reeds vroeger niet op straat gegooid te hebben, en dat zijn huwelijk met Sietje nu vast besloten was, en in de eerste dagen van December zou plaats hebben.

Zoo was het werkelijk. Twee achtereenvolgende zondagen werden de «geboden» in de kerk door den pastoor van den preekstoel afgekondigd, en al vroeg in den ochtend van 14 December dreunde 't feestkanon.

Philemon en Sietje werden door den burgemeester zelf getrouwd, en toen de wettelijke plechtigheid in het gemeentehuis was afgelopen, trokken zij in rijtuigen met de familie naar de kerk, waar een solemnele mis gezongen werd. De heeren steunpilaren zagen den huwelijksstoet van verre, achter de gordijntjes van hun woonkamer verscholen. En zij ergerden zich niet weinig aan den koetsier met hoogen hoed, en aan de zweep met 't witte strikje. Wat 'n bluf voor 'n hoefsmid en 'n herbergmeisje! Maar het gaf hun een steek in het hart toen zij Sietje na de afgelopen plechtigheid uit de kerk zagen komen, zoo mooi als «de mevreiwe van 't kasteel», dachten zij, met haar zwart-zijden japon en haar zwarten hoed met witte veeren. En zij snikten 't haast uit van jaloezie toen zij haar weer in 't rijtuig zagen stappen, licht-optillend den rand van haar japon, in de vluchtige verschijning van haar fijne voetjes in verlakte schoenen en de verblindend-witte streep van haar geborduurd onderrok. O! waar was de

tijd toen zij haar elken dag zoenden en pakten, of vlak naast haar, voet aan voet, knie aan knie, bij het kaarttafeltje zaten! Naast haar stapte nu Philemon in 't rijtuig, onhandig lomp en grof in zijn spannende nieuwe kleeven, en als in een vizioen van onverdiende pracht en van geluk, dat nijd noch jaloezie konden verstoren, stoven de paarden met het rijtuig weg, recht naar de stad, waar de egoïstisch-van-elkaar-verrukte jonggehuwden, ongevoelig voor de bittere smart welke zij na zich lieten, in volle vreugd en liefdesvrijheid hun trouwdag zouden vieren.

XIII.

Philemon was lid der dorpsfanfarenmaatschappij, en in die hoedanigheid zou hem en Sietje 's avonds bij hun terugkomst uit de stad, door de muzikanten eene serenade worden aangeboden.

Zonder voorafgaande onderlinge afspraak bevonden de heeren steunpilaren zich als van zelf tegen acht uur in de «Nieuwe Hope van Vrede». En weldra ontstond er een ongewone woeling in de anders zoo doodstille straat, nu vol gillende benden van jongens en meisjes, die rusteloos heen en weer holden en stoven.

De deur der oude «Ope van Vrede» ging open, en Sietje's vader en een harer zusters kwamen even op den drempel kijken. Elk oogenblik werd 't rijtuig weer verwacht. Ook de vrouw uit de «Nieuwe Hope van Vrede» kwam met haar dochters aan haar deur staan, maar die heeren bleven binnen, zenuwachtig-gejaagd achter de gordijntjes verscholen.

En eindelijk kwam in vluggen draf het rijtuig aangerateld, gevolgd door een hollende bende van schreeuwende en juichende jongens en meisjes. Vlak vóór de herberg hield het stil, en het portier werd geopend, en in een weerlicht van wit en van zwart vlogen Sietje en haar man naar binnen, waarop de deur weer dadelijk gesloten werd.

Toen kwam een rood-dansende gloed, in doffe, naderende stapkadans weerlichtend op de naaste huizen. En plotseling waren daar de fakkels, gedragen door vier jonge knapen, waarop onmiddellijk volgde het muziekkorps, met den ronden, vooruitstekenden buik der groote trom en al de vaal-glimmende, groote en kleine koper-instrumenten. De mannen schaarden zich in half rond om de gesloten deur, met de fakkeljongens in het midden en al 't gepeupel er omheen. Fantastisch-schel verlicht waren de aangezichten, in de op-en-neer-dansende, roode laai-vegen, die rijke kleurschakeering tooverden op de grijze en grauwe, alledaagsche plunjes. Dan sloeg de schoolmeester, die ook orkestmeester van het fanfarenkorps was, met hand en voet een vlugge maat, en schetterend barstte 't eerste deuntje los. De roode wangen van de spelers waren bolrond opgeblazen, met korte, vlugge knijp-bewegingen der lippen, en de oogen stonden uitgepuild van inspanning. Soms schetterde een heele rist van tonen hoog boven alle andere uit, in een gerinkel als van stuk-geslagen glazen, en dan weer dreunden zware buikgeluiden, als van een log, lomp beest, dat onbetamelijk doet. En de groote trom donderde en bromde, en de schijven kletterden en rinkelden, en heel aan 't einde kwam er een geweldig-valsche wanklank, alsof een der instrumenten plotseling uit elkaar gebarsten was.

Het eerste stuk was uit, en hoog lachte en gilde 't gepeupel in het rood-laaiend-weerlichtend geknetter der fakkels, terwijl enkele spelers hun instrument onderste boven naar den grond keerden, om er het water uit te laten siepelen. De deur der «Ope van Vrede» bleef dicht gesloten.

— Allo, jongens, 't gavotsen, numero dreië van 't bleiw boekskes!» beval de schoolmeester.

De blaadjes van het blauwe boekje werden omgeslagen, de maat werd aangegeven, en 't «gavotsen» gespeeld.

Dit ging veel stiller dan het eerste deuntje, en het klonk slepend, zeurig en verward, ondanks de energieke bewegingen van den meester, die, zelf meespelend, zijn instrument als in geweldig-pompen op en neer deed gaan, en stampend met de beide voeten, rechts en links boos-uitgezette blikken stuurde. Een oogenblik was 't of zij er «uit zouden vallen» en 't publiek begon te schimpen, terwijl die heeren steunpilaren, achter de gordijntjes der «Nieuwe Hope van Vrede» verscholen, zich grinnikkend de handen wreven. Gelukkig bracht «den trio» er opnieuw wat eenheid in en kwamen zij ten slotte nog samen tot een eind.

Toen ging de deur der «Ope van Vrede» wijd open, en Sietje en haar man verschenen in 't rood-laaien van de toortsen op den drempel, met Sietje's vader en haar beide zusters achteraan in het halfduister van 't portaal.

— Geachte heeren en vrienden! klonk duidelijk Philemon's stem.

«Ik en mijn vriewe zijn ulder heul dankboar veur d' iere die g' ons bewijst! 't Es nen blijk van vriendschap die

we nie licht 'n zille vergeten. We zillen de fanfoaremaatschappij altijd in iere en achtiŋge blijven houën en we neudigen ulder allemoal uit om mee ons 't firme schel hespe ¹⁾ te komen eten en zeuveel pinten bier te drijnken of da ge goest hêt!»

— Bravo! Bravo! Vivat Philemon en Sietje!» juichten de muziekanten. En het gepeupel gilde en schetterde mede. Allen voelden zich verlekkerd door 't vooruitzicht van die ham en van dat bier, en men zag Sietje's vader, in 't halfduister van 't portaal, lachend buikschudden onder 't smakken aan zijn pijp, die heel zijn mond scheen scheef te trekken. Een grappenmaker riep een klucht uit die een groep hardop deed lachen, en dan sloeg de schoolmeester opnieuw een driftige maat, waarop nu plotseling de klanken van de «Brabançonne» uitbarstten.

Dit speelden zij met gloed en geestdrift, met krijschendratelende hooge tonen en donderende buikgeluiden; en toen het uit was trokken allen in d'Ope van Vrede binnen, alsmede de fakkelijongens die hun toortsen sissend in de greppel uitdoofden, en ook zooveel van het gepeupel als zich in de oude herberg op elkaar kon proppen.

XIV.

Stom en roerloos achter de groezelige gordijntjes der «Nieuwe Hope van Vrede» verborgen, hadden die heeren steunpilaren met benepen hart het heele schouwspel bijgewoond. Het was als de begrafenis van al hun vroegere vreugd en leven die zij hadden zien gebeuren, en zij zaten te grijnzen van onverholen spijt en ergernis.

¹⁾ Ham.

— Hawel, hawel, hawel! Azeu 'n beslag veur wa van niemendalle!» kwam de slorsige herbergvrouw nijdig weer binnen. En woedend riep zij tot haar dochters, die nog wilden buiten blijven:

— Ala! binne komen, zeg ik ulder! Hier zie, in uldere stamenee!»

En zij duwde ze met geweld naar binnen.

Meneer Valère grijnslachte, uitdagend:

— 't Es fieste, en we goan euk fieste vieren! 'k Trakteere mee 'n flassche champagne! Hêt-e champagne, bezinne?»

— Nien ik,..... joa ik, joa joa ik,» haastte zich de waardin haar eerste gezegde te wijzigen.

En terstond duwde zij haar oudste dochter fluisterend weer naar buiten. Toen vloog ze zelve naar het rek achter de schenktafel en nam er vier glazen uit, die zij in groote drukte met een vuilen handdoek begon schoon te vegen.

— G' hêt gelijk, nondedzju! we goan fiest houên! 'K gee euk 'n flassche!» riep opgewonden meneer van Laaberen.

— 'K gee euk iene!» brabbelde Guust Boetjes.

En zelfs meneer van Fleteren, doorgaans zoo stug en stroef, grijnslachte plotseling opgewekt, en riep:

— 'K gée euk iene!

De vrouw gooide den grauwen handdoek op een tafeltje en holde haar oudste dochter buiten na.

— Mrie! Mrie!» hoorde men haar schrill op straat roepen.

Die heeren, woelend om hun tafeltje, juichten nu, in opgeschroefde pret tegen hun droefheid in.

— We zillen ne kier teunen da w' euk wel zònder ulder kennen leute moaken!» pochte meneer Valère.

— Of ge gelijk hèt!» gilde de waardin in haar glazen rinkelend. En heel haar rond en vet gezicht met groote ronde oogen, glom en straalde van genot.

— Neem, doar zijn de gloazen,» sprak zij tot haar tweede dochter, het boersch, onhandig meisje naar de heerentafel duwend.

Met opgewonden geestdrift werd zij er ontvangen, en alle vier die heeren knepen haar om de beurt in de heupen of sloegen haar den arm om 't middel, wat haar heel verlegen deed glimlachen en blozen.

— Joa maar, ge moet euk meedrijnken, zulle!» riep meneer Valère, toen hij slechts vier glazen op het presenteerblad zag.

— Es 't woar, menier Valère? Ala merci, zulle!» lachte de waardin.

Rood-hijgend kwam de oudste dochter weer binnen, een lijvige prop onder haar schort, waarmee zij naar de achterkamer vluchtte.

— Hèt-e voader gezien? Komt hij?» riep de moeder haar na.

— Joa hij,» antwoordde 't meisje van uit de andere kamer. En op hetzelfde oogenblik kwam de man binnen, glimlachend, in arbeidskleeren, met nederige beleefdheid die heeren groetend.

— Ala toe, Sies, hoast ou watte! Hoal ne kier den aftrekker!» gilde de vrouw.

— Ha joa moar, veur champagne 'n moet-e gij gienen aftrekker hèn!» riep meneer Valère.

— Ha moar menier Valère toch!» sprak de waardin diep verbaasd.

— Brijng mij hier moar 'n flassche, 'k zal ze zelf ontstoppen,» verzekerde meneer Valère.

De oudste dochter bracht twee der flesschen die zij in allerhaast bij den wijnverkooper was gaan halen.

Die heeren glimlachten, den blik begeerig op de groote groene flesschen, met wit etiket en zilverglimmend kurkhulsel. Meneer Valère nam zijn mes en zaagde de touwtjes en ijzerdraden door. En hij liet de kurk maar feestelijk knallen, wat alle drie de vrouwen met een gil deed achteruitspringen.

— Joa joa, we goan ze moar loate vliegen da ze 't heuren!» riep hij.

De gele wijn schuimde en parelde sissend in de glazen, en zij klonken en dronken. De meisjes moesten schateren. Telkens als zij de lippen aan 't glas brachten, prikkelde 't zóó in haar neus, dat zij haast niet konden drinken. Marie, de oudste, moest herhaaldelijk niezen: «Ha moar jongens toch, 'k geleuf ik dat er doar snuif in zit!» proestte zij. Elodie, de jongste, slikte met moeite heele kleine teugjes, en zette daarbij een zuur gezicht, alsof 't haast niet te drinken was. Toch vindt ze 't «doanig goed» verzekerde zij. Ook de baas, die in één teug zijn beker leeg dronk, betuigde met een stralenden glimlach dat het nondedzjuuts goed was», heel wat lekkerder dan een pint bier of een druppel jenever. De vrouw dronk met twee of drie flinke, korte teugen, en haar grove, ronde oogen blonken als glazen knikkers. Nog nooit in haar leven had zij iets zóó lekkers geproefd, verklaarde zij.

De eerste flesch was al dadelijk in herrie leeg. Maar bij de tweede maakten die heeren 't zich wat rustiger en gezelliger. Doch het bleef opgeschroefde vreugd, en al dadelijk spraken zij weer, met diepe bitterheid, over al wat Sietje hun den laatsten tijd misdaan had. Was dat nu niet ongelukkig dat ze hier in die vuile vunze herberg hun geld moesten weggooien in plaats van gezellig in de oude «Ope van Vrede» met Sietje rondom hun dagelijks kaarttafeltje te zitten? Ah!... als Tante nog maar leefde, alles zou wel anders zijn gegaan!

Guust Boetjes kreeg plotseling tranen in de oogen.

— Mier dan twintig joar lank hê 'k alle doagen in Tante's hirbirge geweest!» brabbelde hij.

— Pas op!» sprak meneer Valère met een vluggen blik naar de portaaldeur.

Twee muzikanten kwamen luidruchtig en levendig binnen, hun instrument onder den arm. En dadelijk deden die heeren weer of ook zij dolle pret hadden, en schonken de glazen nog eens vol, en riepen de meisjes bij zich om mee te drinken, en bestelden nu de derde flesch.

Vreemd keken de muzikanten op. Hun eigen druktemakerij werd dadelijk door de opgewondenheid van die heeren gedempt. Zij dronken haastig hun bestelde glazen leeg en vertrokken.

— Bravo! bravo!» juichte triomfantelijk meneer Valère. «'K wee zeker da ze direkt aan Sietje zullen goan vertellen da w' hier champagne zitten te drijnken!»

— Toe, Mrie, kijkt-e-kier woar da ze noartoe goan!» riep de moeder.

Het meisje snelde naar de deur.

— 't Es azeu, ze zijn weere bij Sietje!» kwam zij na een oogenblik terug.

Die heeren klaptten in hun handen en kronkelden zich op hun stoelen van de pret. En van lieverlede werden zij hevig dronken. Guust Boetjes zat voortdurend zijn paars-blauw, op de borst gezonken hoofd te schudden en pruttelde onduidelijke klanken; meneer van Laaberen zat strak-starroogend op zijn stoel ineengezakt te glimlachen, zijn roode, ronde, dikke neus zóó vreemd apart op zijn rood-bruin gezicht, dat het nu werkelijk leek of hij elk oogenblik, gelijk een rijpe vrucht, er af zou vallen, en heel meneer van Fleteren's scheeve magere tronie was als met gele olie overstreken, zóó vet en glanzend, dat er druppeltjes van langs zijn wangen parelden. Alleen meneer Valère's gelaat bleef opgezwollen-bleek als immer, maar zijn fletse blauwe oogen glinsterden, en zijn blond-engrijs-gespikkeld krulhaar stond als 't ware uitdagend over-eind, rondom over het randje van zijn stijve pet.

Toen hoorden zij plotseling weer in de oude «Ope van Vrede» de schettertonen der muziek, die nu een polka speelde.

Zij schrikten er haast van op. Wat! werd er nu ook gedanst!.... Zij zagen in verbeelding 't mooie Sietje rond-zweven in Philemon's grove armen en zij voelden dat al hun opvallend vertoon in de concurreerende herberg niet den minsten indruk had gemaakt. Het kon Sietje niets schelen, zij amuseerde zich best zonder hen, zij was hen vergeten, zoo totaal vergeten alsof ze nooit hadden bestaan voor haar.

— 'T'n kan nie zijn! 't kan nie zijn! W'n keunen da

nie uithoûen! W'n keunen da nie uithoûen!» brabbelde eensklaps Guust Boetjes.

— Wat 'n kan d'r nie zijn? Wat 'n keunen we nie uithoûen?» vroeg meneer Valère bijna boos.

— We moên doar weere noartoe! We moên doar weere noartoe», stotterde Guust Boetjes met dronkaards-hardnekkigheid.

— Woar noartoe, nondedzju?» vloekte meneer Valère met een vuistslag op de tafel.

— Noar Sietjen.

— Noar Sietjen! 'K zoe nog liever deud vallen!» zwoer meneer Valère.

— O, ge zegt datte, ge zegt datte,» sprak vergoelijkend meneer van Laaberen.

— Watte!... iemand die ons zeuveele misdoân het!» gilde meneer Valère.

— Ik zegge da 'k veur mijn plezier op stamenee goa, en nie veur 't heure kijven of te vechten,» verklaarde meneer van Fleteren met een scheeven draai op zijn stoel.

De waardin was even naar buiten gelopen. Roodopgewonden kwam zij weer binnen.

— Ha! da es doar wat, e-woar?» riep zij de heeren toe.

Hooger galmde de muziek door de half open gebleven portaaldeur, met gegil en geschetter van stemmen en trap-pelend geschuifel van dansende voeten. En plotseling holde de vrouw weer naar buiten, krijschend met heesche stem tot haar dochters, die tersluips weggeglipt waren:

— Gie vuile slonsen die ge zijt! Wilt ulder ne kier hoasten da ge weere binnen zijt! Watte, ge zoedt ulder euk nog mee da smeirig volk goan bezig hoûen!

— Ze stonden doar mee mallekoar te dansen te midden van de stroate, die luizegoars!» riep hijgend de man, zijn dochters ruw naar binnen duwend.

Gestoord, gebelgd, geërgerd, zoowel door 't ruwe doen van den man en zijn vrouw als door 't gedrag der jonge meisjes, keken die heeren op.

— Ha ge zil nog wel mee ulder vijanden mee goan doen, geleuf ik,» sprak meneer Valère met een minachtenden blik op de meisjes en een van moeielijk ingehouden toorn trillende stem.

'T 'n kan nie zijn, allez, t'n kan nie zijn,» brabbelde weer Guust Boetjes.

— Nie nien 't, t'n kan zeker nie zijn, en t'n zâl nie zijn euk!» gilde meneer Valère, bleek van woede. «Watte! azeu de meinschen veur de zot houen!» En plotseling stond hij op, en vroeg op gebiedenden toon hoeveel hij voor zijn deel te betalen had.

— Ha 't es het zeven fran de flassche,» antwoordde de vrouw met bevende lippen. En eensklaps vloog ze als razend naar haar dochters, en begon er op te schelden en te slaan, dat heel de herberg er van dreunde.

— Joa moar, joa moar!» riep meneer van Fleteren, van zijn stoel opspringend, «ik goa op stamenee om mij t' amezeeren en nie om...

— Gie slonsen! gie smeirlappen! die 't volk uit onze stamenee joagt!» krijschte de half dronken vrouw, met klinkende oorvegen op 't gezicht van haar gillende dochters.

In allerijl nu waren alle vier die heeren opgestaan, en ieder legde zenuwachtig-gejaagd zijn zeven frank op tafel. En een heele bende gepeupel, die in de straat naar het

dansen stond te luisteren, kwam plotseling op 't gedruisch der kijf-en-vechtpartij binnen gestroomd, zoodat die heeren slechts met groote moeite buiten geraakten.

— Joa moar, joa moar, azeu nie zulle! azeu nie zulle!» hijgde bevend meneer van Fleteren. En plotseling ontuchterd haastten zij zich de straat op, uit vrees van in een vies zaakje gewikkeld te worden.

Guust Boetjes schreide.

— 't Es uit, 't es uit, we 'n hèn giene stamenee mier,» snikte hij. «Twintig joar, twintig joar lank hê 'k er alle doagen geweest»....

XV.

Een heele week hielden die heeren steunpilaren het nog vol. Te vergeefs kwam meneer van Laaberen hun elken dag vertellen dat Sietje weer heel vriendelijk geworden was en voortdurend naar hen informeerde, en ook dat Philemon lang niet zoo kwaad was als ze wel dachten,.... zij wilden er maar niet meer heen. Tot op een avond dat het hun in eens te machtig werd, en zij er met hun drieën, — maar voor één enkelen keer slechts, als proëfneming, — met van emotie jagend hart opnieuw verschenen, door meneer van Laaberen, die er op hen wachtte, en desnoods weer alles goed zou maken, voorgeloodst....

En net zooals meneer van Laaberen voorspeld had, was Sietje een en al voorkomendheid en liefelijkheid, en van heel het droevige verleden werd geen woord gerept. Phi-

lemon kwam binnen, en diep-beleefd nam hij zijn pet af voor die heeren, die gansch onthutst waren en haast niet wisten hoe zich te houden bij zooveel ongehoopte vriendelijkheid. En even stonden zij beteuterd rond te kijken, als verwachtten zij groote uiterlijke veranderingen in die oude, steeds zoo trouw bezochte plek, waar zij de vaste plaats van ieder voorwerp zoo goed kenden. Doch neen, niets was veranderd. De naaimachine was weer uit den hoek gehaald en stond op haar gewone plaats, en 't koperen maantje dat hen in zoolang niet had gezien, keek schalks en lachend met één oog, gelijk een oude, goede kennis, om den hoek van het boogvormig zinken gleufje, op de ouderwetsche uurplaat.

Toen bestelden zij hun consumptie en namen hun toevlucht tot het kaarttafeltje, waar ze zich dadelijk ernstig in hun spel verdiepten. Zij zagen er keurig uit, dien avond, alle vier netjes gekleed, Guust Boetjes met een nieuwe zijden pet op, en meneer Valère met zijn allermooiste pantoffels. En net als vroeger, als om wel duidelijk te laten merken dat heelemaal niets veranderd was, ging Sietje aandachtig naast hun tafeltje zitten, en zelfs kwam het die heeren voor als voelden zij soms even weer de zachte aanraking van haar voet of haar knie. Zij durfden 't nog niet goed probeeren, maar 't gaf hun alle vier weer hoop, en in hun binnenste was het al vast besloten dat zij daar nu weer, als vroeger, alle dagen zouden komen. Wel voelden zij dat zij heel veel verloren hadden, maar toch niet zóóveel, dat wat nog overbleef niet meer der moeite waard was.

Philemon, die even in de keuken was gegaan, kwam

langzaam weer in de gelagkamer, met een klein, grijs, snugger-kijkend hondje op zijn armen.

— Hoe vindt g' onze nieuwe kalant, menieren?» glimlachte hij vriendelijk.

Eenigszins verwonderd keken die heeren op.

— Ha, 't es nog al 'n scheuntjen,» spraken zij. «Hoe hiet het?»

— Mokko, lijk den anderen.»

— Zeu zeu,» glimlachten zij stilletjes. En even wat ontdood, tot Sietje:

— En gij, Sietjen, hêt-e nog gien nieuwe katte?

— Joa ik, menier van Laaberen, en z' hiet euk Sarah, lijk de dieë die deud es.

— Hawel, 't es al da g'hên moet om te beginnen: nen hond, en 'n katte, en dan 't noaste joar ne firme

Meneer van Laaberen eindigde zijn zin met een ondeugend geknippoog naar Philemon en naar Sietje, die plotseling een sterke kleur kreeg.

Die andere heeren hielden zich of ze meneer van Laaberen's zinspeling niet begrepen hadden. Zij keken ernstig en strak, met gefronste wenkbrauwen, op hun kaarten, en daar de glazen leeg waren bestelden zij één voor één, met trage stem:

— Sietje, gee mij as 't ou blijft nog 'n pijntjen.

— Mij euk ien, Sietje.

— Mij euk ien.

En Guust Boetjes, met paars-trillende onderlip:

— Ik zal nen dreupel bitteren drijnken, Sietje.

Langzaam verliet Sietje haar stoel, en op de oude klok galmden tien doffe, trage slagen. Toen flapte 't kleine

vleugeldeurtje boven 't gleufje open, en de houten vogel sprong naar voren, groetend-roepend:

— Koekoek! Koekoek! Koekoek!

Weer trok hij achteruit en dicht flapten de metalen luikjes.

Scheef met één oog om den hoek van het boogvormig gleufje zat het koperen maantje leuk te glimlachen

Het roomwitte Koetje.

Laag en klein onder een groepje hooge populieren, geelachtig-wit gekalkt, met groene vensterluikjes en rood pannendak, stond Cleve's huisje aan het kruispunt van vier blonde zandwegen, eenzaam midden in de wijde korenvelden . . .

Het lag er als een eilandje in volle zee. Effene, teergroene zee in het voorjaar, als een meer zonder rimpeelingen; grijs-groene zee vol deiningen en golven in de hooge, door den wind bewogen Juni-halmen; stil-brandend gele zee van rijpen rijkdom onder het felle zonneblauw der Juli- en Augustus-hemelen . . . Omheen, als verre steile kusten, waren de donkere boomentransen van de horizontlijn.

In lichten laai stond het gouden koren met de laatste praal van al zijn roode en blauwe en paarse bloemen dan te rijpen en te sterven. Hoog in de ijle lucht zongen de zoete leeuwerikjes er hun laatste juichlied over uit, en dan kwamen de talrijke mannen en vrouwen met sikkels en zeisen, en zuchtend viel het gouden koren op de blonde aarde neer.

Toen werd het veld als een reusachtig groot kerkhof. Alom verrezen de roerlooze «stuikjes» daar waar maandenlang het wassend koren had geleefd en getrild. Het waren

als ontelbare, grijsgele grafzerken, ten allen kante verspreid op een slagveld, waar groote smart en droefheid was geleden. En iets van die droefheid bleef treuren in 't doodsch-stille daar staan van al die «stuikjes». Geen enkel aartje trilde meer, en over het naakte stoppelveld was nu, in de wazig-ijlblauwe onbewogenheid der atmosfeer, geen ander geruisch dan het stil-melancholisch gezang der krekels, en geen andere beweging dan af en toe het waggelend gefladder met knippende vlerken van een dofbruinen of glazig-witten, eenzamen vlinder....

Enkele dagen stonden de «stuikjes» zoo te treuren. Toen kwam er weer stille beweging en vreemd leven in. De eene hielden achterover, als manhaftige strijders in trotschen toorn, anderen zakten schots en scheef door elkaar, als slachtoffers in gefolterde houdingen. Er waren er bij die schenen te vechten, en er waren er andere die een wilden rondedans schenen te dansen, gelijk nauwomstrengelde vrouwengestalten met wijd-uitwaaiende rokken. Hier en daar lag er een heelemaal plat ten gronde, als een droef-vernielde wezen, dat met gevouwen handen en het voorhoofd tegen de aarde, om genade bidt. En over al die gestolde houdingen van vreemd-fantastisch leven daalde dan het schemerlicht in zwaar-benauwde stemming, alsof ginds verre, aan den lagen horizon, in het verschieten en smelten der kleuren, een groote stille hand al de schitterende avondverven: het rood, het blauw, het groen, het purper en 't oranje tot één droeve, dofglanzende grijsheid door elkander had geveegd....

Toen werden zij allen weggenomen. Velen met vorken op wagens gegooid en als zooveel lijken weggevoerd, naar

verre boerenschuren. Anderen ter plaatse zelf tot hoopen gestapeld, als heele dorpen grijze huttekens met spitse stroodaken. En heel het veld daar omheen werd dan één doodsche uitgestrektheid van bruine, vette, omgewoelde aarde, tot de najaars-gewassen: de bieten en de rapen, er opnieuw teer-groenend over kleurden, en eindelijk de sneeuw er haar groote blanke deken over uit kwam spreiden....

* * *

En Cleve's nederig huisje, eenzaam in het veld onder den hoogen tros van 't groepje populieren, leefde al dat stille leven mede....

Door zijn kleingeruite raampjes scheen het, als met oogen, over de wijde vlakte te kijken. Ouderwetsche bloemen: bruine en gele violieren, roode kersauwkens, en een heel mooie struik van schitterend-roze mostrozen, pronkten en geurden langs de zwartgeteerde plint van 't gele geveltje; en vlak naast het hoogvormig deurgat rankte een wingerd op, sierlijk festoenend met trossen en gebladerte den heelen bovenrand van 't huisje, en aan den zuidkant klauterend tot boven op het roode dak, waar hij van den kleinen schoorsteen als een vaasje met afhangend groen had gemaakt. Achter het huis stond een rood steenen stalletje naast een bouwvallig houten afdakje waarin het karretje stond en de trekhonden lagen, en even verder, onder de hooge kruinen van de altijd suizende populieren, was nog een houtmijt en een heel klein steenen hokje — het ovenbuur — waarin eenmaal per week het roggebrood gebakken werd....

* * *

Stil leefde 't huisje mede het omgevend leven....

In vroege voorjaarszon stond het frisch op 't helder-groene veld te lachen en te schitteren. Licht en vreugde blonken den heelen langen dag uit al zijn kleine, in lood gevatte ruitjes. En 's avonds sloot hij rustig zijn groene luikjes, als trouwe, moede, toegevouwen oogleden, en in heldere manenachten stond het stil te slapen en te droomen, zoo eigenaardig licht en haast doorschijnend in zijn geelwitte kleur, alsof het 't schijnsel van de mane zelve was, dat uit zijn stille muren straalde.

Een heelen tijd zoo stond het flink ten gronde uit, als 't ware in trotsch bewustzijn van zijn sterkte heel den omtrek domineerend. Maar langzamerhand rezen de omringende gewassen al hooger en hooger, en dan scheen het huisje naarmate steeds lager en kleiner te worden, met wegkrimpende geveltjes, met dichtgroeierende oogeraampjes, tot het alleen nog maar vertoonde de spitse kap van zijn rood pannendak als een vuurvonk tusschen 't deinend groen der korenvelden en het trillend blauw des hemels. Toen scheen het klein en zwak geworden, als iets dat weldra zal verdwijnen. De blonde golven der korenzee zwollen al stager en stager tot zijn vernieling op en zelfs de hooge populieren, die het anders beschutten en beschermde, schenen het dan ook, onder de logge massa's van hun donkere kruinen, in de diepte neer te drukken. Maar met het vallen van de halmen rees het op eens weer licht en triomfant ten gronde uit, en van dat oogenblik leek het aldoor te groeien en te rijzen, tot het weer heel alleen stond over 't naakte veld, met al de gewassen klein en nederig om zich heen, en 't fiere tooisel van de een-

maal hoog in blauwen hemel suizelende populieren-kruinen als een gouden kleed van weelde rondom zijn muren gespreid.

* * *

Zij woonden daar met hun vijven: Cleve, zijn vrouw, en drie kinderen. «Drie en half» zei Cleve sinds een tijd, als hij in vroolijk ondeugende luim was, want het vierde zou ook weldra komen.

Cleve was vellenplooier en koopman in konijnen. Elken ochtend reed hij met zijn kar en honden weg, om konijnen te koopen. Hij bezocht ontelbare huisjes en boerderijen, soms uren verre rijdend, en eerst met den invallenden avond kwam hij terug, zijn hondenkar volgeladen met teenen korven, waarin de levende konijnen zaten. Die werden allen, nog denzelfden dag, meestal bij avondlicht in 't stalletje geslacht en gevild. Het vleesch ging naar een grooten koopman, in het naastgelegen dorp; de vellen, op stokken uitgespannen, werden in de zon te drogen gesteld, en later, als er veel bij elkaar waren, heel veel, honderden of duizenden, in de stad aan een fabriek van bont verkocht. Terwijl zorgde de vrouw voor het huishouden en voor de kinderen.

Irma, het twaalfjarig meisje, was een tijdlang naar school geweest, maar bleef nu thuis voor goed, om moeder te helpen. Zij moest op Pierken, haar jonger broertje, en op Seelevie, haar zusje passen; en heele dagen, als 't mooi weer was, lagen zij met hun drieën op het gras onder de hoge boomen, of midden op den kruisweg vóór het huisje in het zand te spelen.

En ook zij leefden mede, in hun doen en spelen, het stille leven der natuur in hun onmiddellijke omgeving. Soms zagen zij vuilnat en grauw al modder; soms waren zij grijsgrauw en geel als zand. Soms waren zij getooid met in elkaar gevlochten kransen en festoenen van witte bloemen; een ander maal van roode bloemen, een ander maal van blauwe bloemen, of van gele of paarse bloemen, al naar gelang er op dat oogenblik witte of roode of blauwe of gele of paarse bloemen in de omringende velden bloeiden. Er kwam een tijd dat heel hun gezicht en hun handen bevekt en bemorst waren met het bijna zwart-roode sap der rijpe wijnkersen; en er kwam een tijd dat zij haast groen zagen van bleekheid, door het overdadig eten van onrijpe appels en peren. En er was ook een tijd dat ze heel vreemd op een gedrochtelijk soort beverde of behaarde dieren leken, toen zij hun gezicht en handen volplakten met de overvloedig uit de hooge populierenkruinen neerzwevende witte-watte-pluisjes. Meikevers, met draadjes aan de pooten vastgebonden, kapellen, waarvan de door 't beduimelen verkleurde vlerken glazig leken, en jonge vogeltjes met nauwlijks stoppelende vleugels, hadden zij in overvloed. Zoodra het hooge koren gemaaid was liepen zij met hun slingerende vliegers over de kale vlakke, en tegen 't najaar zakten zij dikwijls af naar de lagere weilanden om kikkers te slaan, waarvan zij dan de billetjes, in heete asch met uitgedolven aardappels gebraden, lekkerbekkig opsmulden. Het waren rakkers, alle drie.

Cleve was een man van vijf en veertig jaren, klein van gestalte, met een mat-geel, door pokkeputten ontsierd gezicht, waaraan de groote, heldere, grijsblauwe oogen een uitdrukking van innemende zachtheid gaven. Hij hield niet van zijn betrekking, die hij van zijn vader had overgenomen. Zijn zachte aard had liever iets anders gekozen dan het onophoudend slachten van die hulpelooze dieren. Zijn groote illuzie was eenmaal genoeg te bezitten om een klein boerderijtje te kunnen betrekken, waar hij, al was 't ook maar één enkel koetje zou houden

Dáár, op een half uurtje afstand van zijn eenzaam huisje, in de lagere, vruchtbare gronden, lagen, omringd van hun heerlijke boomgaarden en dreven, al de schoone, groote, rijke boerderijen waar hij haast elken dag langs kwam. De witte huisjes, de roze huisjes, de blauwe huisjes, de hooge schuren en stallen met hun grauwe spitse stroodaken, de oude, ruige, knoestige, gekromde fruitboomen met het spelend kantwerk van hun schaduwloover op het zonnig gras vol boterbloemetjes en madeliefjes, al die vruchtbaarheid en schoonheid lag daar als in overtollige schatten om hem heen verspreid, en telkens dacht Cleve in weemoedig vergelijken met zijn eigen nederig huisje en zijn heel schraal boomgaardje: «O, wat is het hier toch alles schoon, en wat zijn ze gelukkig, de rijke boeren die hier kunnen leven!» Geen nijd noch afgunst was 't in hem; alleen het onbewust gevoel van een intieme poëzie, die bij het zicht van zooveel moois diep in hem leefde, zonder dat hij het ooit anders uit kon drukken dan door bewonderende blikken, en een halffluid in zich zelf gepreveld:

«o da es hier toch scheune! da es hier toch scheune!»
En zoo was ook steeds het woord dat hij sprak tot al die rijke, dikke, vroolijke en gezonde boeren, telkens als hij op hun hoven kwam om konijnen te koopen:

— O, da es hier toch scheune! Gulder weunt hier toch scheune!

De dikke rijke boeren moesten er soms om lachen, en spottend plaagden zij hem:

— Woarom 'n keupt ou euk azeu gien hofsteê, Cleve, mee al 't geld da g' achter ons k'nijnen verdient?

Maar Cleve kon niet mede lachen. Hij antwoordde ernstig met een helderen blik van zijn goede, eerlijke, grijsblauwe oogen, dat hij nog maar juist verdiende 't dagelijksch broodje voor zijn vrouw en kinderen, en dat zijn eenige hoop was misschien eenmaal, op een heel bijzonder goed jaar, een klein sommetje over te hebben, om er een jong koetje mee te koopen.

— Hawel, riep eens boer Trooster, een der rijkste en vroolijkste boeren, «wilt-e dees vizze keupen?»

En meteen wees hij naar een jong wit vaarsje, dat huppelspringend met zweependen, zwaaienden staart over den zonnigen boomgaard rende.

— Da 'k moar 'n kost! da 'k moar de cenzen 'n hâ! zuchtte Cleve.

— Ge meug plakken ¹⁾ lachtte Trooster, die in bijzonder gulle en vroolijke stemming was.

Maar Cleve schudde 't hoofd en zuchtte opnieuw. De winter was niet kwaad geweest, en hij had al vast een sommetje op zij gelegd, maar toch nog niet genoeg, en ook...

¹⁾ Borgen.

dat kleintje dat weer komen moest. Och neen, het kon niet, hij mocht er maar niet aan denken, het was wreed van Trooster, hem zoo te tenteeren. En vol begeerte en spijt ging hij even naar het koetje kijken, dat nu weer kalm aan 't grazen was. Het was een heel mooi koetje, heel en al wit, room-wit, met oranje-achtige rimpelkringen om de oogen en een oranjeachtige rimpelstreep tusschen de achterdijen. Het zag er zoo frisch en gezond uit, en de doordringende melk- en muskusgeur die het uitwasemde, deed Cleve van verlangen 't water in den mond komen. Hij streelde 't even zacht over den rug, en bevoelde als kenner de schoften en de heupen.

— Hawel, lachte Trooster, »staat 't ou an?"

— Joa 't zilde, antwoordde Cleve met een soort van vroomheid.

— Hawel, keup het, zeg ik ou, en kwiekt er van. 't Zal ou twintig liters melk per dag geên.

— Hoevele moet 't kosten? vroeg Cleve, meer uit nieuwsgierigheid dan uit werkelijken koopzin.

— Vijfhonder fran, sieferon ¹⁾, omda ge gij 't zijt, en zes moanden tijd van betoalen, sprak gulhartig de boer.

Cleve dacht even na. Dat fransche woord hetwelk de rijke boer daar tusschen voegde, begreep hij niet, maar hij veronderstelde dat het zeggen wou: niet af te bieden. Het was ook niets te veel voor zulk een mooi beestje: het was alleen te veel voor hem.

— 'K 'n kan niet, 'k 'n mage niet, zuchtte hij, zich met inspanning van het tenteerend koetje afwendend.

En uit een soort schaamte, om den boer niet te laten

¹⁾ Chiffre rond.

merken hoe diep het hem rouwde, gooide hij 't bij 't afscheidnemen op een grapje:

— 'K hè thuis euk nog 'n koe die hoast weere melk zal geên!

En vlug stapte hij weg, terwijl de rijke boer achter zijn rug om die goede klucht midden op zijn boomgaard stond te buikschokken van 't lachen.

* * *

Dat mooie, roomwitte koetje van boer Trooster liet Cleve met geen rust meer. Hij zag het telkens weer, in elke witte koe langs zijn vele wegen, en 's nachts droomde hij er van.

Hij sprak er met zijn vrouw over. Roerloos, met een verlangen zoo sterk als het zijne, stond ze naar zijn woorden te luisteren. Zij had een beenderig-mager gezicht vol rosse sproeten, waarover het glimmend vel zóó scheen te trekken en te spannen, dat de groote oogen en de wijde mond op opengerukte scheuren en holten leken. Dit gaf aan haar gelaat een bestendige uitdrukking van verbouwereerdheid en angst, alsof zij onophoudelijk op akelige tafereelen staarde. Haar borst was ingevallen en haar enkels waren stokkerig-dun onder de korte rokken; alleen haar lijf was overdreven rond en zwaar, alsof de kracht en de materie van haar heele lichaam zich daar samen had getrokken.

— Joa joa, da we moar 'n kosten! da we moar 'n kosten! herhaalde zij voortdurend als antwoord op zijn tenteerende beschrijvingen. Maar helaas! het kon niet en het mocht niet. Haar zwaar figuur van naderende moeder-

schap betuigde onweerlegbaar en tyranisch dat 't niet mocht; en, in tegenstelling met de meeste menschen die vele bezwaren weten weg te redeneeren om een al te groot verlangen tóch verwezenlijkt te zien, bleven zij kalm en wijs genoeg om hun illuzievolle begeerte aan den dwang der werkelijkheid te offeren.

— Loat er ons nie mier van spreken en onzen tijd afwachten, besloot hij filosofisch, met een teleurgestelde hoofdschudding.

* * *

Intusschen liep de zomer op zijn einde en de tijd der kermissen kwam aan. De oogst zat veilig in de schuren geborgen, of stond in schelven op het vlakke land, en weer rees Cleve's huisje hoog boven de gele stoppelvelden en de bruine omgewoelde herfstlandouwen, met zijn tros van hooge populieren, als een eenzaam eilandje in volle zee.

Beneden, in de lage, vette gronden, stonden de schoone boerderijen met hun groote grauwe schuren en hun kleurenrijke roze, witte en groene woningen, midden in het goud en het purper van hun lange dreven en rijpende boomgaarden, onder de heerlijke Septemberzon te lachen en te schitteren. 't Was of ze allen frisch toilet hadden gemaakt, en zelve meededen en pret hadden in kermisvroomheid en drukte; en de rijke boeren liepen al van den vroegen kermis-ochtend in hun witte hemdsmouwen, als een bonte uitgelaten veestapel op het zonnig gras onder de licht- en schaduwspeling van de boomen heen en weer, terwijl de boerinnen, met haar mutsen vol schitterende en wapperende linten, deden denken aan de veelkleurige

vlinders die fladderden en aasden op de weelderig-bloeiende en honiggeurende klavervelden.

Op de vlakte tusschen het dorp en de groote boerderijen zouden dit jaar wedrennen met boerenpaarden plaats hebben. Dat was iets nieuws, een plan van boer Trooster, die pas tot burgemeester was benoemd geworden. Hij wilde nu ook eens de dorpelingen naar *zijn* gehucht lokken, waar ze anders voor hun plezier al heel weinig kwamen, en reeds in den vroegen namiddag waren de doorgaans zoo stille en eenzame zandwegen druk met wandelaars en toeschouwers bezet.

Cleve was in verrukking. De paarden moesten langs zijn huisje voorbijrennen, en hij had al dadelijk de goede gelegenheid te baat genomen, om onder het frissche lommer der hooge populieren enkele tafels en stoelen en banken te plaatsen, een soort prieël-herbergje, waar hij bier en jenever verkocht. Het mocht wel niet, want hij had geen drankslijters-patent, maar wie zou daar aanmerking op maken. Geen concurreerende herberg bestond er in de buurt, en Trooster zou er zeker ook niets van zeggen. Alleen de veldwachter had eventjes wat schuin gekeken, maar Cleve was hem al gauw met een paar «dreupels» gaan trakteeren, en nu stond de handhaver der openbare veiligheid met glimmenden neus bij den ingang van 't prieeltje wacht te houden, opdat alles er ordelijk geschieden zou. Dat kon een goede dag worden voor Cleve; wie weet of hij niet genoeg ontving om nu toch eindelijk Trooster's roomwitte koetje te koopen? Hij stond achter de eerste tafel, druk babbelend en kwinkslagen wisselend met de bezoekers onder het tappen en

bedienen, en zijn vrouw, door Irmatje geholpen, stond bij de tweede tafel. Pierken moest nu maar wat op Seelevie passen, en vooral opletten dat zij geen van beiden onder de hoeven der paarden geraakten.

Een eerste ren was al voorbij gestormd: vuurroode, hijgende, schreeuwende, zweetende en zweepende boeren, op dikke, schuimende paarden in wolken van stof. Opgewonden van verrukking over het welgelukken van zijn feest, verscheen Trooster met een heele schaar rijke boeren en boerinnen bij Cleve in de schaduw van de populieren, om te drinken en een ieder te trakteeren. Hij merkte hoe goed het Cleve ook ging in zijn verkoop, en riep hem lachend toe van verre, met schetterende stem:

— Hawel?.... zoe 't nog nie hoast goan? Komt-e morgen om de vizze? Z' hên d'r mij gisteren zes honder fran veure geboôn, moar gij meug ze nog altijd hên veur vijfhonderd, sieferon. Iene man, ien woord.

Cleve sidderde. Het ging, het ging. Hij had al heel wat ontvangen, en zijn vrouw niet minder. Als het nu zoo nog maar een paar uur mocht blijven duren! Ja dan misschien morgen, wie weet....

— 'K 'n hé d'r gien eten veuren! riep hij den boer schertsend tegen, met zijn hemdsmouw het zweet van zijn aangezicht vegend.

— 'T 'n messan niet. ¹⁾ Ge meug z' in mijn kanten ²⁾ loaten weên! ³⁾ riep Trooster, door het bijzijn van al die

¹⁾ Het komt er niet op aan.

²⁾ Grasranden.

³⁾ Laten grazen.

boeren en boerinnen in zijn opgeblazen boerentrots van rijkdom en vrijgevigheid gezweept.

Dat werd al héél mooi. Cleve, als in een duizeling van geluk, die eensklaps al zijn bezwaren op zij schoof, was op 't punt af om maar dadelijk den zoo bijzonder mildgestemden rijken boer bij zijn woord te nemen. Hij liet even zijn klanten staan en wou op Trooster afkomen, toen plotseling daarbuiten een geschreeuw opgalmde. «Ze zijn daar! ze komen! ze komen!» waarbij allen opvlogen en in één drukte naar den weg toe holden. Cleve zelf rende mee naar voren, om ten minste van dezen wedloop, die de mooiste was, ook iets te zien.

In twee dichte, lange, bonte rijen aan beide kanten van den smallen zandweg, stonden de toeschouwers als twee levende menschenhagen, met scheef-uitgerekte halzen in de verte te kijken. Hier en daar lagen kinderen plat ten grond, hun hoofden tusschen de beenen der grooteren. En ginds heel verre kwam iets aan, een dikke gele stofwolk, waar af en toe zwaaiende armen met flitsende zweepen hoog uit opschoten, terwijl de mulle grond dreunde, als onder het dof-aanhoudend getrappel van honderden menschenvoeten. In groote snelheid kwam dat gevaarte genaderd, en meteen werden de paarden en ruiters meer en meer duidelijk zichtbaar, terwijl de dubbele menschenhaag naarmate achteruit woei, als wegge-maaid. Twee paarden stoven vooruit, rechts en links van den landweg. Een der ruiters had zijn pet verloren, en zijn haren waaiden, als te berge gerezen, om zijn zweetend voorhoofd. Toen kwam er plotseling uit de stofwolk een derde naast gestormd, een groote zware schimmel, die de

twee anderen nog meer op zij drong. Het werd in eens gevaarlijk, en gillend vluchtte de menigte een heel eind ver in 't omgewoelde land. En wijl een der paarden ruischend met de flanken in de haag vóór Cleve's huisje schuurde, ratelde eensklaps een geklabetter van tegen elkaar kletsende hoeven, en hoorde men meteen een korten schreeuw.

De menigte stroomde in elkaar achter de paarden, maar stooft dadelijk met scherp gegil weer uiteen voor een in dolle vaart nog nakomend ros; en eerst toen dit voorbij was zag men in het mulle zand voor Cleve's huisje een bebloede knaapje liggen.

Twintig mannen te gelijk snelden toe en tilden het op, maar het gaf geen teeken meer van leven. Het heele hoofdje was door den slag van de hoeven vermorzeld.

— 't Wienst es 't? 't wienst es 't? riep men angstig van alle kanten.

Bleek en hijgend, een vreeselijk voorgevoel ten prooi, snelde Cleve door de op elkaar gepropte menschemassa toe

En met een kreet van smart en wanhoop herkende hij in 't doode kind zijn Pierken!

* * *

Dien nacht stond Cleve's eenzaam huisje op de kale vlakte onder de hooge boomen als 't ware te lijden. De blinden waren niet gesloten en lichten blikkerden en dwaalden heen en weer achter de vensterramen. En het was telkens, in die vlug opschietende en even vlug verdwijnende glanspunten, of het arme huisje vurige tranen

uitweende, en of gefolterde zielen daar rusteloos in wanhoop rondzworven, op zoek naar een ontkomen dat niet meer te vinden was. De heele kermisdrukke had ineens het huis der ramp ontvlucht, en wie nog even in de buurt voorbij kwam, hoorde, als in een nachtmerrie, vreemde en angstwekkende geluiden, met lange stilten als van dood daar tusschen in. De menschen waren bang voor 't huisje, bang voor 't wreede onheil dat er al het frisch geluk had doodgeknakt; en van verre stonden zij er in den nacht naar te kijken, als wachtten zij in superstitieuzen angst en gruwel, naar een nog grootere ramp, die het nu geheel vernielen zou.

Eerst in den vroegen ochtend, bij het nuchtere klaren van den dag, durfden zij er heen te gaan. En zij vonden er Cleve, bleek en afgemat, met dofte oogen, stil-sprekende, of af en toe in angst opstaande en vlug zwevend op zijn kousen door het doodsche huisje. Hij leek wel zinneloos van verwarring, en hij vertelde vlug en stil, als in een droom, aan de menschen die hem vol meewarigheid omringden, dat Pierken dood was, door de hoeven der paarden doodgetrapt, en dat een ander kindje, ook een jongetje, 's nachts geboren was. Toen begon hij plotseling hardop te snikken en klaagde dat het hem te moede was alsof hij Pierken nooit gekend had, en nu eerst goed het kende in al zijn liefelijkheid, nu het dood was.

— O Pierken, mijn Pierken, mijn zoete broaf jongetjen, en da 'k ou toch zoo weinig gekend hè, en da ge nou veur altijd deud zijt!...

Telkens en telkens herhaalde hij snikkend dezelfde jammerklachten, gefolterd-handenwringend heen en weer loo-

pend, en 't oogenblik daarna zonk hij dan weer dof-stil op een stoel in elkaar, als vernield in zijn wanhoop.

De dokter kwam binnen om het doode kind te schouwen.

— 't Oarm schoapken es deud e-woar, menier den dokter? snikvraagde Cleve, alsof er nog eenigen twijfel mogelijk was. En bij het kleine lijkje kreeg hij plotseling weer een wilde crisis, huilend en zuchtend, zoo hopeloos ellendig en rampzalig, dat de menschen die er bij waren ook aan 't schreien en aan 't snikken gingen.

De dokter poogde hem met praktische bedenkingen te troosten.

— Weet-e gij wel, Cleve, da ge volgens de Wet recht hét op schoadeleusstellingje veur da ongeluk?

— Schoadeleusstellingje! an wie moe 'k ik da goan vroagen? We 'n weten zelfs niet deur wiens peird dat hij omverre gereên es! zuchtte Cleve, in zijn praktischen handelszin toch eenigszins tot het verdedigen van zijn rechten opgewekt.

— 't Es gelijk, d' inrichters van de koersen, en onder andere den burgemeester, zijn responsoabel. Ge moet nen avecoat anstellen en ge zil veel geld krijgen, verzekerde de dokter.

Geknakt in zijn droefheid stond Cleve even roerloos na te denken.

Trooster was dus verantwoordelijk. Trooster zou hem, volgens de wet, moeten schadeloos stellen. De gedachte dat hij wellicht geld genoeg zou krijgen om het koetje te koopen, flitste plotseling, als weerlicht, door zijn troebelen, gepijnigden geest. Maar, als hij een advocaat in 't werk stelde, dan zou Trooster boos worden en hem 't koetje

niet willen verkoopen. En ook hij voelde een geheimen tegenzin om den boer zoo te dwingen. Trooster was zoo goed geweest hem daar zijn tentje op te laten slaan waarmee hij heel wat geld verdiende; mocht hij nu wel de schuld op Trooster leggen als Pierken, door zijn eigen onvoorzichtigheid, onder de hoeven van de paarden was verpletterd. Teleurgesteld en droevig schudde hij 't hoofd.

Nauwelijks was de dokter weg of de dorpsveldwachter kwam binnen. Hij kwam in naam van Trooster, zei hij.

Cleve liet hem uitspreken.

Trooster, zoo zei de veldwachter, betreurde diep het ongeluk en wilde Cleve er voor vergoeden. Hij stelde voor hem als vergoeding een prachtige jonge vaars te geven die wel zeven honderd frank waard was, mits Cleve afstand deed van alle verdere, eventuele wettelijke vorderingen.

Cleve Trilde. Trooster moest zich dan toch wel ten volle aansprakelijk voelen, dat hij zelf met zulk een voorstel voor den dag kwam.

— De vize es vijfhonderd frank weird, moar gien zevenhonderd, sprak hij eindelijk. Treuster hé ze mij veur vijfhonderd wille verkeupen.

— 'K weet het, zei de veldwachter, moar z'es er niet-temin zevenhonderd weird. Nie langer of van den uchtijnk nog hêt er nen biestekeuper van Ronksel hem zevenhonderd veure geboën.

Cleve aarzelde. Wat zou hij doen? Misschien zou hij rechterlijk toch nog meer krijgen. Maar dan de onvermijdelijke vijandschap met Trooster, en 't lief, roomwitte koetje dat hem zonder eenigen twijfel ontsnappen zou. Hij zag het mooie beestje in verbeelding, met zijn glanzende huid en

zijn eigenaardige oranje-achtige rimpelkringen om de zachte oogen, en kon er zijn geest niet van afwenden. Hij vergat er even Pierken voor. Het was zóó schoon, dat hij er bepaald ook zevenhonderd frank zou voor gegeven hebben, als hij maar die som bezeten had.

— En, 'k zoe nog 't bezonderste vergeten, ge meug het tot de Poaschen in Treuster's kanten loaten weên! haastte zich de veldwachter er bij te voegen.

Steeds grooter werd de tentatie.

— Wacht, zei Cleve, 'k zal d'r 't wijf over spreken.

Hij liet den veldwachter even alleen. Na enkele minuten kwam hij terug.

— 't Wijf zegt da we 't nog nie 'n meugen decedeeren, da we nog ienige doagen moete wachten, berichtte hij.

— G' hêt ongelijk, sprak de veldwachter afkeurend. Ge zilt ulder mee veel minder moeten kontent houên, en ge goat twist en vijandschap zoaien.

— Wacht tot overmorgen, besloot Cleve neerslachtig, plotseling weer aan Pierken denkend. «Overmorgen, achter de begroavijnge, zillen we' ou ien of ander zeggen.»

* * *

Twee dagen later, op het bepaalde uur, kwam de veldwachter terug. Cleve zat peinzend in gedrukte stemming door het keukenvenstertje te staren. Pierken was in de aarde gebracht, het lag daar nu voor altijd in het kleine kuiltje onder het wit-en-grijs kerktorentje. Het was iets van zijn eigen lijf en leven dat daar nu begraven lag, en onvermijdelijk langzaam zou al het overige volgen: hij, zijn vrouw, zijn andere kinderen, de eene vroeger en de andere later, tot allen er waren.

— Hawel? Hét er nog op gepeisd? vroeg stil de veldwachter.

Ja, Cleve had er nog veel op «gepeisd», er zich ziek op «gepeisd.» De dokter had hem nog eens zeer sterk aangeraden Trooster's voorstel van de hand te wijzen en een advocaat met de zaak te bemoeien. Ook anderen hadden hem dit aangeraden, maar het bleef hem stuiten tegen 't hart als iets oneerlijks, omdat hij toch wel wist dat Trooster geen directe schuld aan het ongeluk had. En ook, hij was te diep bedroefd en moedeloos om zich nu nog in een twist te wikkelen, en 't koetje was zijn eenige hoop en troost geworden, dat mooie koetje waar hij al zoolang had naar verlangd, en geen ander. Het was, in de droeve afmatting van zijn heele wezen, als een zielijke behoefte geworden, en hij voelde zich zóó neerslachtig en zwak dat hij nu wel had kunnen schreien, niet alleen meer om den dood van Pierken, maar ook om 't roomwitte koetje dat hem voor altijd ontsnappen zou, indien hij met boer Trooster in oneenigheid geraakte.

De veldwachter, zijn tweestrijd merkend, kwam met een allerlaatste, onweerstaanbaar voorstel te berde.

— Luister, Cleve, Treuster hé gezeid: iene man, ien woord. Hij hé ou de vizze wille loaten veur vijfhonderd, al es z' er zevenhonderd weird, Hawel, hij zal ou die twiehonderd fran, die ze mier weird es, in geld opleggen. Da es zijn loaste woord. Zijn we 't accoord?

— Joa w', antwoordde Cleve plotseling, als 't ware instinctmatig, om van den strijd verlost te zijn.

De veldwachter stak de hand naar hem uit.

— Proficiat! riep hij. Kom nou mee naar d' hofsteê.

Ge zil mee Treuster den akt tiekenen, hij zal ou 't geld geên, en ge meugt de vizzo meenemen.

* * *

De zondagsklokken luiden over 't stille zonnig land. Langs alle wegen en paadjes gingen de menschen naar de kerk. De klavervelden bloeiden en geurden, als groote paarse vlekken tusschen 't geel der afgeogste akkers en 't omlijstend groen der grasranden en elzekanten. Hier en daar nog stonden kleine haverstuikjes als vergeten op de stoppels, en bij plaatsen bedekte reeds het teere groen der rapenvelden, als een herleving van frischheid en jeugd, de omgewoelde bruine aarde. Heilig-stil in zachte zonnearmte met een blauw-achtig-doorschijnend waas over de verten, was de reine lucht. De natuur scheen in bespiegeling te rusten. En door het bruinend, reeds gedunde loover van hun groote boomgaarden en dreven, stonden de rijke schoone boerderijen met al hun kleurschakeeringen te schitteren als in een gouden droom.

Aldoor, in ver-en-luid-golvende zangen, galmden de plechtige klokketonen over 't wijde, stille land. Het luidde als 't ware triomfant en juichend voor den mooien zonnedag, en er was zon en feest ook en geluk op het gelaat der menschen en in 't zwieren en in 't schitteren van hun kleeren, alsof nu eensklaps alle zorg en somberheid en droefheid, voor altijd uit de wereld was verbannen.

En heel alleen in 't stille veld, zacht op het mollig gras onder de schaduw van de elzestruiken, liep Cleve met zijn koetje Gisteren was 't accoord gesloten, en

nu voor 't eerst leidde hij het te grazen langs boer Trooster's «kanten».

— O, wa zoe Pierken zijn plezier g'had hên in ons koetje! verzuchtte hij halffluid.

En meteen drong het zich weer pijnlijk aan hem op dat hij Pierken zoo weinig gekend had, dat hij zich steeds zoo weinig met zijn lief en leed bemoeid had, en met geen zekerheid bedenken kon of Pierken al of niet zijn vreugd zoude gehad hebben in 't koetje.

Zijn lippen begonnen te trillen en tranen rolden langs zijn gele wangen.

't Verwezenlijken van zijn vurigste begeerte, het heerlijk reine van den mooien dag, 't gelui der zondagsklokken, een late zomervogel die nog hier en daar verscholen in het groen zijn eenzaam liedje deunde, alles stemde hem tot dieper weemoed door 't contrast met zijn innig lijden onder Pierke's dood.

— O Pierken, gij schoapken, gij dutseken, 'k zoe mijne loaste cens en mijn loaste sneê breud geên da 'k ou weer in 't leven mocht zien! snikte hij.

Maar onverschillig grazend liep het mooie koetje naast zijn nieuwen bezitter met den stompen snoet tegen den grond, en het eentonig geruisch van zijn rustig kauwen, wiegde van lieverlede Cleve's smart tot een dof gevoel van melancholische kalmte en berusting weg. Hij dacht aan 't pasgeboren kindje dat ook Pierken heette, en wellicht zijn troost en zijn vergoeding worden zou voor het verlies van 't andere. Hij dacht aan zijn vrouw en zijn andere kinderen; hij dacht aan zijn plotselingen materiëelen welstand. Hij streelde zacht met de hand het koetje over

den rug en snoof met een soort van wellust de doordringende muskuslucht op, die met 't zachtaardig beestje medezweefde. Hij joeg enkele vliegen weg, die telkens plagend in de oranje-achtige rimpelkringen om zijn oogen kwamen zitten. En langzaam kwam in hem iets als een stil genot, als een zachte poëzie van al het reine en mooie en gezonde dat daar om hem heen was. Hij liep daar in de «bulken» aan den achterkant der rijke boerderijen, midden in de malsche, vette gronden van vruchtbaarheid, midden in een heerlijkheid van weelde, die voor hem de hoogste weelde was. En vaag vleide zich in hem de zoete hoop, misschien metter-tijd zijn eenzaam huisje op de schrale vlakte te verlaten, en ook hier, op een klein boerderijtje, in de streek van 't malsche groen en rijke vruchtbaarheid te komen leven.

* * *

Stil ritselden de buigende takken van een elzestruik zijn mijmerende gedachten weg, en eensklaps stond boer Trooster vlak vóór hem. De rijke pachter had niet meer zijn gewonen gullen lach op het rood gezicht, en zijn kleine oogjes, die hij anders steeds zoo oolijk-ondeugend bijna toegeknepen hield, stonden nu ernstig open tusschen hun vele rimpels, met een uitdrukking als van angst en wantrouwen.

— Hawel Cleve, es Belleke broave? begon hij met eenigszins onvaste stem, terwijl hij even, in een vluggen blik, op het bleek gelaat van den beproefden vader de stemming zijns gemoeds poogde te bespeuren. Maar Cleve's kalm en beleefd antwoord stelde hem gerust, en even knepen zich zijn kleine oogjes weer tot hun gewonen glimlach.

— 'K ligge mee den thuiswacht, schertste hij. «Al ons volk es noar d' heugmesse, en 'k hè veur ons getwien 'n lolleke meegebrocht.»

En meteen haalde hij uit zijn binnenzak een klein fleschje jenever en een glaasje te voorschijn.

— O, da 'n was nie neudig, búrgemiester, antwoordde Cleve beleefdheidshalve met een zwakken glimlach.

— Toetoet, op ou gezondheid, en ge moet koeroaze ¹⁾ hèn, sprak de boer, hem een vol glaasje toereikend.

— Merci, búrgemiester, antwoordde Cleve dof, en hij bracht het glaasje naar zijn lippen. Maar vóór het er was begon zijn hand zóó te beven dat hij niet verder kon.

— Och toe toe, drijnk moar, 't zal ou deugd doen, suste de boer.

Cleve zuchtte en dronk met inspanning.

— Nog eentje?

— Nie nie, merci, ge zij bedankt, 't zoe noar mijn heufd goan.

— Toetoet, ge móét nog eentje pakken. Ik pak er euk altijd twee.

Cleve schudde 't hoofd en liet zich nog eens inschenken, en op zijn beurt nam Trooster vlug twee borrels na elkaar uit 't zelfde glas.

Toen, zonder overgang, riep hij plotseling heftig met bevende stem, als zwoer hij een eed:

— Gien peirdekoersen mier in 't durp, zeulank as da 'k ik búrgemiester ben! Noeit mier, nooit!

Een snik kropte eensklaps in zijn keel, en als gefolterd

¹⁾ Courage.

wrong hij de handen in elkaar, terwijl zijn mond vertrok en tranen in zijn oogen kwamen.

— 'T 'n es het ou schuld niet, 't 'n es het niemand's schuld, murmelde Cleve haast onhoorbaar.

— Noeit mier, noeit mier! herhaalde nog eens de boer met toenemenden nadruk. En door zijn emotie overweldigd, vluchtte hij met de handen voor zijn oogen weer naar huis.

* * *

Het deed Cleve goed den rijken pachter te zien schreien, en ook de drank deed hem goed en bracht hem een verkwikkende warmte aan het hart. De smart van Pierke's dood, ook zoo innig door den boer gedragen, werd er even minder scherp door. Hij zuchtte zwaar met een laatsten hik diep in zijn binnenste en keek omhoog over de elzekanten naar de zacht glinsterende zon in wazig-blauwen hemel. Wat was het alles mooi en heerlijk nu, zoo rustig en zoo kalm alsof er nooit verdriet meer komen zou. Maar Belleke begon al langzamer te grazen, met af en toe een schor gebulk van zijn met gras gevulde, brabbelende keel. Het was rond dik gegraasd, en Cleve dacht dat het nu wel naar huis mocht, waar Koarliene en de meisjes, die 't beestje nog niet kenden, al met ongeduld zouden staan wachten.

— Kom, Belleke, we gaan noar huis, sprak hij, alsof het koetje hem begrijpen kon. En rukkend aan het zeel trok hij het uit de «kanten».

Trots als een eigenaar stapte hij met het mooie dier, door de lommerige dreven, voorbij de rijke boerderijen. Het trillend kantwerk van de populieren-kruinen wierp om de beurt goudgele zonnevlekjes of grijsgroene schaduw-vegen over Belleke's wit-glanzende huid, en enkele boeren

kwamen kijken en wenschten hem in 't voorbijgaan geluk met zijn koetje. Hij voelde zich in hun achting gestegen en haast als hun gelijke sinds hij nu ook een schoon stuk vee bezat. Hij kwam in het open veld, en van verre zag hij, vóór den gevel van zijn eenzaam huisje, Koarliene, die voor het eerst weer op was, en de beide meisjes staan. Roerloos kijkend, in wachtende bewondering, stonden zij onder de schaduw van het boschje populieren, op de plaats zelve waar Pierken doodgevallen was. Maar de laatste honderd passen kwamen hem de kinderen te gemoet geloopt, en hij gaf hun het zeel in de handen om Belleke naar huis te brengen.

— Och Hierie wa veur 'n scheun biestjen! riep Koarliene, met van bewondering in elkaar geslagen handen.

Zij zag er bleek en mager uit, in eens, na haar bevalling en haar droefheid, als het ware tot de helft geslonken. Haar handen en haar lippen beefden van ontroering, en een heelen tijd kon ze geen woord meer spreken, roerloos staande naast de anderen om het mooie koetje in de schaduw van de hoge boomen. Toen begon ze plotseling bitter te weenen, terwijl hare verwrongen lippen hortend stotterden:

— Och Hier, ons Pierken! ons Pierken! ons Pierken!

Ook Cleve, die over 't koetje aan 't vertellen was, en de kinderen, die er met uitroepingen van bewondering omheen liepen, begonnen eensklaps weer te schreien. En alle vier stonden ze daar even, overvloedig en wanhopig schreiend in hun scherp-heropgewekte smart, rondom het onverschillig koetje, dat weer dofjes loeide naar zijn stal.

* * *

Dit was hun laatste groote droefheid over Pierke's dood. Zij brachten Bellotje — zooals de kinderen al dadelijk 't beestje noemden, in 't stalleken waarvan de vloer met een keurig leger van versch stroo bedekt was, en Koarliene zei dat zij tegen den avond een ketel lekker drinken met meel en rapen voor het koetje klaar zou maken.

Nog even stonden zij er stil-bewonderend met weeke oogen naar te kijken en dan sloten zij het stalletje en keerden terug naar hun gewone bezigheden.

* * *

Het jaar daarna hadden zij een mooi wit-en-ros gevlekt kalf van het koetje.

Het tweede jaar nog een.

En met Mei daarop volgend verlieten zij hun eenzaam huisje op de wijde vlakte onder het trosje hooge populieren, en betrokken een klein boerderijtje, lichtgroen gekleurd, met witte-en-blauwe luikjes en rood pannendak, midden in de vette malsche gronden, waar de schoone rijke boerderijen stonden.

Nòg weer een jongetje was in dien tusschentijd geboren

De Bedevaart naar Sint-Cornelius-Ten-Hove.

I.

Liza droomde, tusschen waak en slaap, dat zij tegen een sterken vijand lag te worstelen. Hij poogde met geweld haar uit haar bed te trekken, en zij verdedigde zich uit al haar macht, woelend en klauwend, zuchtend en kreunend, de beide handen krampachtig in deken en hoofdkussen geslagen....

Toen hoorde zij heel duidelijk haar naam roepen, en bonzen met vuisten op haar vensterraampje, en dan opnieuw den klank van een dringende stem, die haar woorden toeriep welke zij niet goed verstond.

Zij schrikte plotseling wakker, bedwelmd nog door den naren droom. En in de benauwde duisternis van 't kleine vertrekje kwam zij schielijk tot het besef der werkelijkheid: moeders konijntjes die in de sessen ¹⁾ lagen, haar belofte van naar Sint-Cornelius voor hun genezing te gaan dienen ²⁾, en Felhoen en Binus en Fitriene ³⁾, die daar zeker al op haar stonden te wachten, om gezamentlijk den langen tocht te ondernemen.

¹⁾ Stuipen.

²⁾ Op bedevaart gaan.

³⁾ Victorine.

«Liza! waarom 'n wordt-e toch nie wakker? 't Es al half dreie!» hoorde zij nu duidelijk de stem aan 't venster roepen.

«'k Ben hier! 'k kome!» antwoordde zij met schorre slaapstem. En in een wip was zij uit haar bed en aan 't raampje, waarvan zij een der kleingeruite vleugels open-trok en de gesloten luikjes naar buiten duwde.

Een grijsgrauw schemerlicht drong in het laaggebalkte kamertje, en vlak vóór zich in die halve klaarheid herkende zij de donkere gestalte van Felhoen, zóó dicht bij haar, dat zij er haast van schrikte, en met plotseling vurige wangen en een kreet op zij sprong.

«Wat doe-je gij? Wa scheelt er dan?» lachte hij, het hoofd naar binnen stekend.

«G'hèt mij doen verschieten!» hijgde zij. «Wie zoe da peizen da ge doar zeu dichte bij stond! Ala toe toe, goa nou moar wig, 'k zal mij seffens kliên. Zijn Fitriene en Binus doar euk? . . .» En den linkerarm als 't ware beschermend vóór haar borst gevouwen, poogde zij met de rechterhand het raampje, dat hij verraderlijk een beetje tegen hield, weer dicht te duwen.

«Mag ik ou nie 'n beetsen helpen?» fleemde hij, met tegenzin achteruitwijkend.

«Zij-je zot dan!» riep ze. En even keken zij elkaar glimlachend in de grauwe ochtendschemering aan, hij met strak-schitterende oogen van begeerte op haar mooi gezicht en maagdelijke halfnaaktheid, zij schuw en bang, blozend en licht-bevend, omdat ze daar zoo weerloos tegen-over hem stond.

«Ala toe, goa wig, wa zoên d'ander wel peizen! smeekte

zij zacht; en eindelijk kreeg ze 't raampje dicht, en begon ze zich in allerhaast te kleeden.

Alles lag klaar op een stoel al van den vorigen avond, en spoedig had ze zich in het halfduister gekamd, en haar witte kousen en verlakte schoenen en haar schoon zwart zondagskleed aangetrokken. Dan schoof ze den grendel van voor het deurtje weg, daalde drie steenen treden af tot in de ruime donkere keuken, en ging in het schotelhuis daarnaast aan de houten trekpomp haar gezicht en handen wasschen. Daar buiten, op het erf, kraaide reeds een haan en kakelden de hennen.

Een stem klonk uit de kamer aan den overkant der keuken:

«Zij-je 't gij, Liza?»

«Joa ik, bazinne,» antwoordde 't meisje, even luisterend ophoudend met pompen, het gezicht en de handen druipnat.

«Zijn d'andere doar euk al?»

«Joa z', bazinne, ze stoan doar buiten op 't hof te wachten.»

«Hoe loat es 't?»

«Half dreië gepasseerd.»

«Zilt-e nie vergeten veur ònz' biesten euk nen Onzen Voader of twieë te lezen?»

«Nien ik, bazinne, ge meug gerust zijn.»

«Ala 't es goed, en amezeert ou wel.»

«Merci, bazinne.»

Haastig droogde Liza met een harden, grauwen handdoek haar gezicht en handen af, en liep weer naar het kamertje om haar hoed op te zetten.

De zomerochtend klaarde langzaam op, in vage, roze en parel-grijze tinten door het kleingeruite vensterraampje,

en zij zag nu haar gezicht in 't spiegeltje dat aan den muur hing, rond en frisch met rooskleurige wangen onder den zwarten hoed met schel-roode bloemen. Ook hare lippen ware kersrood, en haar haar en oogen waren donker, en zij glimlachte zichzelve tegen, bewust dat zij er lief en mooi uitzag. 't Is al wit en rood en zwart dat aan mij is, dacht ze glimlachend, en even straalden van voldoening haar donkere oogen, als de zwartstralende kraaltjes boven op haar keurslijf. Maar door het raampje zag ze Felhoen en Binus en Fitriene, die ongeduldig op den boomgaard stonden te wachten, en toen zij merkte dat Felhoen weer op haar afkwam haastte ze zich weg, en 't oogenblik daarna trad zij hem glimlachend in de verkwikkende ochtend-frischheid, over het parelgrijs bedauwde gras, onder de oude, knoestige fruitboomen tegemoet.

«'k Miende da ge nie mier 'n gijng komen. Gij keun sloopen, zulle!» sprak Fitriene.

Binus, Fitriene's lief, lachte, wat onnoozel:

«Wa zal da zijn as ze ne kier getreiwed es! Tons 'n krijgen we ze zéker uit heur bedde nie mier!»

Maar Felhoen keek haar aan met stralende oogen en zei:

«Verdeeke! z' hê heur scheune gemoakt, zulle! 't Spijt mij doanig da 'k heur nie meugen helpen 'n hê!»

En allen moesten even lachen, terwijl Liza een hooge kleur kreeg.

«Joa joa, 't es azeu, g'n moet gij doarveuren nie bleuzen,» schertste Felhoen onmeedoogend, terwijl ze, nog heviger kleurend, zijn schitterenden blik tot haar binnenste door voelde dringen.

Maar Fitriene werd ongeduldig.

«Ala toe, loat ons nou goan, anders 'n komen we 'r vandoage nie mier! riep ze brusk.

En met hun vieren verlieten zij in vluggen tred den boomgaard, den zwaren houten hefboom van het hek der boerderij achter zich sluitend.

«O, wa goat da ne scheune woarmen dag worden!» juichte Liza opgetogen.

Zij volgden eerst een kronkeligen gelen zandweg, rechts en links met fijn kort gras begroeid, tusschen dichte elzestruiken en hooge populieren, waarvan de kruinen nog vol doorschijnend-grijze nevelsluiers hingen. Soms was er een opening in dien dubbelen muur van gebladerte, en dan zagen zij, in 't diafaan-mistig ochtend-verschiet, een gelend-groene korenvlakte, met roode en paarse en blauwe bloemen aan den rand, en al de zwaarbeladen, bijna rijpe aren in een zelfde richting golvend, of wel een effen-groen fluweelveld van rijp vlas, met de miljoenen ronde korreltjes als zooveel rechtopstaande, aan elkaar geregen groene kraaltjes; of wel een paars-bloeiende klaverveld, met al de dichte, ronde dikke trosjes, zoo heerlijk rein en frisch bepareldauwd met hier en daar een gelen of witten vlinder die er met gevouwen vlerken op te slapen zat. Soms waren 't als plotseling vloeiende en vlekkende bloedstrepen midden in de groene vlakte, daar waar roode papavers als onkruid in overvloedige weelde krioelden, en even verder was 't dan weer gelijk een lap azuur gevallen uit den hoogen hemel, daar waar het groen verdween onder zwermen van schelblauwbloeiende korenbloemen. Alles was stil nog op het land, en alom geurde 't zoo frisch en zoo heerlijk. De blonde slingerpaadjes tusschen het

smaragden veld lagen nog onbetreden. Slechts af en toe kraaide een haan of blafte in de verte een hond. En midden in die rijkheid en die teederheid van kleuren stonden hier en daar de boerderijen en de huisjes, de witte geveltjes met lichtgroene, nog gesloten luiken en schelroode daken, de hooge zware stallen en schuren onder hun grauw stroo, alles, alles ijl-licht en fijn als pas geboren, en nu en dan verrees hoog op een berm een grijze houten molen met zijn naakte wieken, die daar als een oude wijze reus met gekruiste armen over al die ongerepte stilte en die frissche reinheid heen, te mijmeren en te droomen stond.

Zoo gingen zij een tijd met vluggen tred, in het langzaam opkleuren en fleuren van den jongen zomerdag, bij het ontwakend gezang der vogelen. Reeds lang hadden de zwaluwtjes hun fijn gekwetter laten hooren en nu ontwaakten ook de leeuwerikken. In wentelend vlerkengefladder stegen zij zingend uit klaver en uit koren op, aldoor maar zingend, zoo innig teer en zacht en droomerig, en aldoor hooger, hooger zwevend, steeds langzaam kringelend hooger op hun fijn-trillende vleugeltjes, vlak boven het geheime nestje waaruit zij opgestegen waren, tot zij eindelijk onzichtbaar werden in de ijle lucht, en hun gezang alleen nog klonk als een heel heel ver en fijn georgel, dat alom uit de hemelen zelven scheen te komen. Ten allen kante hingen zij zoo hoog over het groene veld in het etherisch blauw te zingen, als de melodie zelve der ontwakende natuur, en 't was of alles, onder die zachte, teere tonen, langzaam aan zijn vaste, mooie vormen en zijn wezenlijke kleuren kreeg. Toen klonken ook, zwaar-

overstemmend in de verte, de heerlijke contralto-tonen van wiewaal en koekoek; en alles werd oranje en roze, en die alom zich verspreidende rijke gloed deed Liza en haar gezellen even omkijken.

Dan zagen zij in het Noord-Oosten, achter de verre, nog grijsachtig-gauwe boomenkruinen van den einder, den ganschen hemel rood en purper worden, met kleine gouden wolkjes hoog in 't ijle van de lucht, alsof ginds verre, onzichtbaar en omsluierd nog in aangrijpend mysterie, iets grootsch en plechtigs aan 't gebeuren was, dat straks de heele wereld zou bewonderen.

«Kijk!... wilt-e ne kier de zonne zien komen? Doar es ze!» riep Felhoen, zich even omkeerend en achterwaarts schrijdend.

Allen keken om en bleven even roerloos staan, den blik op den verren horizon gevestigd.

Een gouden pijl schoot uit over de verre kruinen, hoog en dwars door vurig rood en oranje, tot in de ijle, blauwe lucht. Een tweede schoot er naast, een derde nam een andere vlucht, een vierde, een vijfde, een zesde, de eene lang, de andere kort, schoten in een glinsterenden stralenbundel naar den hemel. 't Was even als een wijd-ontplooide licht-en-vuurwaaier, als een godenscherm dat goud-gloeiend in apotheosis-hulde stond te bloeien vóór een tafereel van ongeëvenaarde pracht en heerlijkheid. En in heilige stilte dook het wonder eindelijk op: een schel-purperen stipje, een karbonkel van vuur, die langzaam aan, als 't ware met kleine schokjes, zich uitspande tot een brandend boogje, tot een rood-schitterende, naar omlaag gekeerde sikkkel, tot een bloedige halve maan, en eindelijk tot een grooten,

rood-gouden bal zonder stralen, scherp-omlijnd hangend en rijzend in licht-gele en opalen doorschijnende sluiers.

«Zie-je ze? zie-je ze?» juichte Felhoen. «Probeer ne kier hoe lang da g'r nog keunt in kijken.»

«Aië!» riep Liza aan haar oogen wrijvend.

«Da es toch eve-gauwe fel, e-woar?» lachte Fitriene, met een grimas het hoofd afwendend.

Binus kon er het langst in blijven staren. Nog een heelen tijd na de anderen stond hij te kijken, zijn onnoozel gezicht naar den glanzenden vuurbol gekeerd.

«Kijk ne kier! Kijk ne kier! Binus goa z'omverre kijken!» spotte Felhoen.

«Aaach! . . . 'k ben blend! 'k 'n zie nie mier!» zuchtte Binus, zich eindelijk met waterige oogen omkeerend.

De anderen moesten even om zijn domheid schateren, maar op een dringende aanmaning van Fitriene, zetten allen hun weg weer voort.

Zij kwamen weldra op een klein gehuchtje: enkele wit-en-grijs-gekalkte arme huisjes met meestal nog gesloten groene of blauwe luiken, en hier en daar, den spitsen zijdegevel naar den straatkant, een boerenhuis met grauw stroodak onder hooge boomen. En van verre reeds herkende Liza haar moeder, wachtend met gevouwen armen op den drempel van haar deurtje. 't Was afgesproken dat ze zich daar even zouden ophouden om te ontbijten; en, zoodra zij in 't bereik van haar stem kwamen, riep de vrouw hun op eenigszins barschen toon toe:

«Hèt ulder vergete sloapen dan! 'K miende da ge nie mier 'n gijng komen!»

Liza bekende dat ze zich wat verslapen had, en haastig,

met vrees en onrust in de stem, vroeg zij hoe of 't nu met de konijntjes was.

«Slecht! slecht! Alweere drei deuë van den uchtijnk,» antwoordde nurksch de vrouw.

Ernstig en bedroefd keken ze allen op.

«Ha moar jongens toch da zijn dijngen!» zuchtte Fitriene.

«Kom, moeder, gee ons al gouwe nen boterham en ne spoelkom kaffee, we zillen ons hoasten da we te Sente-Cornelius zijn,» sprak Liza.

Maar zonder naar hun woorden van deelneming te luisteren ging de oude vrouw door met klagen:

«Da es nou al 't zeventienste, sedert viertien doagen. 'Ne meinsch zwoegt en zurgt er dag en nacht veuren, en ge reket er op om ouë pacht te keunen betoalen; en doar: ze krijgen de «sessen» en ze stirven lijk de vliegen. Alo, kom moar binnen en drijkt ne pot kaffee.»

Zij kwamen binnen in het laaggebalkte keukentje, waar het geurig rook naar versche koffie. Het houtvuur in den haard lag uit te sterven, en vijf groote witte koppen stonden op het groengeverfde tafeltje te wachten rondom een hooge stapel dikke tarwe-smouterhammen.

«En zijn d'r euk nog ander ziek, moeder?» vroeg Liza bezorgd.

«Joa joa 't, d'r zijn d'r zéker nog ander ziek. 'K hé d'r al al weere dreië in 'n kot apoart moete steken.»

«Ha moar da zijn toch dijngen, e-woar?» klaagde weer Fitriene.

«Waar zijn ze moeder? Loat ze mij ne kier zien?» vroeg Liza.

«K hé z' hier in 't stalleke gesteken, zie,» sprak de vrouw naar het achterhuis gaande. «Heurt! . . . heurt-e ze schriemen!»

Allen volgden haar, en zij trad buiten en opende de deur van 't stalletje. In een hoek was een hokje met planken opgeslagen, en daarin lagen op stroo de zieke konijntjes. Twee van de drie hadden een aanval van stuipen, en lagen wild en vreemd te spartelen en te piepen. Het derde lag volkomen onbewegelijk, plat op den buik, met naar voren en naar achter uitgestrekte pooten. Alleen de witte snoet bewoog voortdurend en zenuwachtig, alsof het dier zonder ophouden aan iets knaagde.

«Ho die dutsekes!» klaagde Fitriene.

«Ha moar, moeder, dät 'n hé toch de sessen niet!» sprak Liza naar het onbewegelijk-liggend konijntje wijzend.

«Moar 't doet 't doet,» antwoordde de oude vrouw. «G'n moet er moar ne kier an komen, kijk zie.»

Zij raakte 't even met de vingers aan, en terstond begon het dier ook te schudden en te spartelen en te piepen, zoo akelig als de twee anderen.

«Ha moar da zijn toch dijngen! klaagde nu ook Liza met tranen in de oogen.

«Zeventien en drei es twintig. An drei fran 't stik deur mallekoar gerekend es tsjestig frank. Al tsjestig fran zuiver verlies, zonder 't gien dat er nog bij komt,» sprak bitter de vrouw.

«Kom, moeder, laat ons al gauwe kaffee drijnken, da we keunen goan «dienen»,» zuchtte Liza.

II.

Nu was het volop dag geworden. Alle boerderijen en huisjes langs den weg ontwaakten en herleefden, en vele menschen volgden nu denzelfden weg als zij: mannen, vrouwen, kinderen, allen op hun zondagsbest gekleed naar Sint-Cornelius gaande. Het was de negende en laatste dag der groote jaarlijksche bedevaart, waar men van uren en uren in den omtrek naartoe kwam, en wie er dit jaar nog niet geweest was, haastte zich om er te komen. Ieder gezin had de snoodheid der geduchte kwaal (de sessen) voor menschen en dieren te vreezen, en hoopte door gebeden en offranden de bescherming van den machtigen heilige te bekomen. Om werkelijk doelmatig en vruchtdragend te zijn, moest de bedevaart, in zooverre het kon, heen en weer te voet geschieden, maar zij die van tē verre kwamen, of oud en ziek waren, trokken er ook per rijtuig heen, en onophoudend hoorden Liza en haar gezellen het dof geratel van paarden en wielen over de verre steenwegen. Weldra kwamen zij zelven op een eindeloos langen, met hooge beuken beplanten, breed en recht loopenden steenweg uit, waar zij voortdurend achterhaald werden door ouderwetsche sjeeses, wagens, karren, diligenties volgepropt met bedevaarders, en in een roes om er nu ook zoo spoedig mogelijk te zijn, verhaastten zij den stap, reeds zweetend in de warme zon, en hun kleeren grijs-bestoven van het als een wolk over den weg hangende fijne zand.

En Liza, die nog nooit naar 't verre Sint-Cornelius ge-

weest was, luisterde met gespannen aandacht en van graagte glinsterende oogen naar de wonderheden die de anderen, trouwe jaarlijksche bedegangers, haar er van vertelden.

«Peist-e gulder woarlijk da moeders konijntjes doarmee zille genezen as ik wel diene?» vroeg zij haast ongeloovig.

«Genezen! . . . doar 'n moet-e gij nie aan twijfelen; alles betert en geneest mee dienen,» verzekerde Fitriene. En zij vertelde hoe 't gegaan was met het kind van haar oudere zuster Pharailde, dat twee jaar geleden op sterven had gelegen van de sessen.

Zij hadden de genezing bekomen door een pelgrim. De pelgrim was een kip, hun mooiste kip, die zij naar Sint-Cornelius hadden meegenomen, om ze daar aan den grooten heilige in de kerk te offeren. Zij waren als nu om half drie van huis vertrokken en het sloeg juist tien uur toen zij aan de kerk van Sint-Cornelius kwamen. Daar had Fitriene 't beest geofferd, en het onmiddellijk daarna voor vier en twintig stuivers weer ingekocht. Het was op dat oogenblik precies tien minuten over tien; Binus was er bij en hij kon getuigen of ze, ja dan neen, de waarheid sprak. (Binus knikte dat 't zoo was.) Hawel, . . . als ze weer bij Pharailde aan huis kwamen, na nog eens weer de lange zes uur loopen te voet te hebben afgelegd, was 't kind compleet genezen, en toen z' aan Pharailde vroegen sinds wanneer het zoo aan 't beteren was gegaan, antwoordde Pharailde dat de sessen plotseling hadden opgehouden en de beterschap begonnen was precies elf minuten over tien. «Wa zegt-e doar van?»

«'t Es lijk 'n miroakel,» antwoordde Liza stil, met eerbiedige vroomheid. «En ês 't kind woarlijk genezen?»

«Genezen!» riep Fitriene. «Joa 't, zulle! 't Es zeker genezen! Ge zoe 't nou ne kier moete zien leupen! 't Es lijk nen beir, zeu streusch en zeu dikke!»

Binus vertelde een ander historie, ook zeer wonderlijk: hoe een boer van Lauwegem, dien hij heel goed kende, de slakken van zijn wee ¹⁾ geweerd had. Die krioelden er ieder jaar zóó talrijk, dat hij op den duur gr̃as noch hooi meer had. Alles werd door de slakken opgegeten. Iemand gaf hem voor raad tegen die plaag te gaan dienen bij den Heiligen Ciprianus, te Sint-Lievens-Axpoele. Daar ging hij dus op een ochend naartoe, en de pastoor van dat dorpje verkocht hem tegen vijf frank een fleschje van een speciaal soort wijwater, dat hij 's avonds bij zijn terugkomst, over zijn weiland moest gaan uitsproeien. Zoo had hij gedaan, en toen hij den volgenden morgen op zijn «wee» verscheen, kwamen de slakken hem in dichte drommen door 't «mennegat» tegemoet.

«Namen z' ulder mutse nie af om hem te saleweeren?» barstte Felhoen in een spottenden schaterlach uit.

«Watte! dat 't gie woar 'n es!» riep Binus verontwaardigd, met comisch-verbaasde oogen.

Ook Liza en Fitriene moesten eensklaps schateren, omdat hij zoo verwilderd opkeek. Maar Binus maakte zich hoos.

«G'n moet *mij* niet geleuven!» riep hij heftig, met kleurende wangen; «goa vroag het an den boer zelve!»

Hoe langer hoe meer moesten zij schateren, niet omdat

¹⁾ Weiland.

ze Binus niet geloofden, maar omdat hij dat zoo raar vertelde, en het ook zoo weinig overeenkomst had met de eigenlijke bedevaart van Sint-Cornelius waar zij naar toe gingen. Zij wilden hem evenwel niet langer plagen, voelend dat hij bepaald ontstemd begon te worden; en op zijn beurt vertelde nu Felhoen heel ernstig de wondere genezing van «Iefer Leuntjes», de vrouw van den hierbrouwer, uit Vannelaer.

«Iefer Leuntjes was drei en viertig joar oud en lag op stirven van de sessen in heur zesde kinderbedde. Den dokter hâ heur al opgegeven, en 't woater woarmee da ze moest gewasschen en afgeleid worden stond al op 't fernies van de breiwereië te koken. Menier Leuntjes was uit de koamer wiggeleupen, en stond lijk 'n klein kind op 't hof van zijn breiwereië te schriemen. Al mee ne kier komt doar den ouën Stien Smijter, uit 't Oarmhuis. «Dag menier Leuntjes, hoe es 't mee de vreiwe?» vraagt hij. «Ha, slecht, Stien jongen, stirven, alle minuten uit,» zegt menier Leuntjes al schriemende. «Hêt-e al doen dienen?» vroeg Smijter. «O, bah nien ik, wa zoe da helpen?» zegt menier Leuntjes. «Wat dat 't zoe helpen!» zegt Smijter; «ha da ze woarschijnlijk zoe genezen as ge goed deed dienen, zeuvele zoe 't helpen,» zegt hij. «Och Hiere, wie moe 'k ik nou nog zenden dienen!» zegt menier Leuntjes azeu. «Ha 'k wil 't *ik* doen, as ge mij de permissie geeft,» zegt Smijter; «'k 'n moe moar weten hoe oud da ouw vreiw es, en zeuveel joaren oud da z' es, zeuveel vreiwemeinschen dat 'r mee mij moete meegoan. Koart veur den twoalven van den nacht op 't kirkhof vergoaren, en op de klok van den twoalven te voete wig

noar Sint-Cornelius-ten-Hove, om ons doar te loate zegenen mee de reliquië van de grueten Heiligen.»

«Zeu gezeid zeu gedoan. Koart veur den twoalven stond den ouën Stien Smijter mee drei en viertig wijven van 't durp te midden op 't kirkhof. En dat 'n zijn nondedzju! gien leugens da 'k hier vertelle, want 'k hê 't zelve bijgeweund. Da es nou zeker vijf joar gelêen, en 'k was in dien tijd boever ¹⁾ bij de Steiten Boer, woar da' g'amoal heure van vertellen hêt. — Da was in Meie en 't was ne scheune kloare moaneschijn. Van op 't kirkhof zagt-e heul scheune de kopere wijzers op d' harloezie van de kirke. Hawêl! as 't azeu omtrent tien minuten veur den twoalven was, zeg Smijter al mee ne kier: Allo jongens, nen Onze Voader en 'n Wees Gegroet lezen! En alle drei en viertig die wijven, die amoal ulder zwarte kapmantels aan hân, vielen mee Smijter op 't kirkhof op ulder kniens. 't Was curieus om te ziene, al die zwarte mantels doar in 't gês ²⁾ veur die kirke, die heul-de-gansch wit stond in de moaneschijn. Van achter de kirkemuur stonden er wel'honder meinschen noar te kijken, en d'r woaren d'r zelfs heul vele bij die ulder klak afpakten en euk meelazen. En percies op de klok van den twoalven stond Smijter weere rechte, en 'k heure 't hem nog zeggen, binst dat hij zijn kruisse moakt: In den noam des Voaders, en des Zoons, en des Heiligen Giestes, Amen. — Hij ha ne gruete stok bij hem en hij gijng vooruit, en al da vriiwevolk al lezend achter hem. As ze 't huis van menier Leuntjes veurbijgijngen was er iene van die wijven die hem vroeg: «Zoe we nie iest ne kier moeten infor-

¹⁾ Paardenknecht.

²⁾ Gras.

meeren of da ze nog leeft?» — «Dat 'n moe 'k nie weten,» zei Smijter, en veurt was hij, zeu rap of dat hij goan kon. Op 't enden van de stroate, an d' ieste vierweegsche, begost hij al mee ne kier geweldig rechts en lijks te sloan mee zijne stok. Da was om den beuze giest van den duvel te verjoagen, en dan moesten ze weer op ulder kniens goan zitten en nen Onze Voader en 'n Wees Gegroet lezen. Ik en ienig ander uit 't durp hèn azeu mee geweest toe an 't *Land van Belofte*, en iedere kier as z' op 'n vierweegsche kwamen, begost Smijter mee zijne stok te sloan en moesten z' op ulder kniens vallen en lezen... Hawèl, as ze 't 's oavens loat in de nacht te voete weere thuis kwamen, was de ziekte gekierd, en viertien doagen loater liep Iefer Leuntjes al weer op heur hof...»

«En es ze woarlijk heul-de-gansch genezen!» riep Liza met trillende belangstelling.

«Z' hè sedert dien tijd al drei ander kinders en 'n veurval g'had,» antwoordde Felhoen afdoende.

En bij het hooren van al die gebeurde wonderen, voelde het meisje haar verlangende nieuwsgierigheid tot in hoogste spanning stijgen. Zij verlangde en vreesde, zij had er wel heen willen vliegen, naar dat oord van mirakelen, en meteen voelde zij zich onwaardig dat heilige der heiligen te betreden. Zooveel grooten, zooveel machtigen der aarde gingen er genezing of verzachting voor hun kwalen zoeken, hoe zou er ook nog maar een nederig plaatsje kunnen overblijven voor haar, arm en haast profaan-onwetend boerendienstmeisje? Zij werd er ontroerd en weemoedig onder, haar wangen werden bleek en haar lippen begonnen te trillen. Zij waren zoo arm, zoo nietig, zij en haar moeder;

hoe zou de groote, goede heilige, voor wien zooveel rijke offranden werden neergelegd, nog gehoor kunnen verleenen aan haar ootmoedig, bijna belachelijk-bescheiden smeeken: de genezing van moeders konijntjes?....

Zij hadden den rechten, breedten, druk van rijtuigen en voetgangers wemelenden steenweg verlaten, en nu weer tusschen korenvelden een kronkeligen landweg ingeslagen, die den langen tocht ietwat verkortte. De vroege zon straalde reeds prikkende warmte af, en in de doorschijnend-blauwe atmosfeer, wijd over de lichtgoud-en-groen golvende velden, lag al de goede zachte rust en heerlijkheid van een volkomen idealen zomerdag. Er was geen droeve drukking meer, geen pijnlijk zwoegen en sjouwen; de enkele veldarbeiders hier en daar schenen langzaam en kalm voor hun louter genoeg te werken; de trage spannen, met ploegen en paarden, in zacht-doezelende lijnen afgestompt, bewogen zich als 't ware droomerig en voor 't vermaak der oogen, en overal, uit de stille, hooge boomenkruinen, uit de pittoreske, vriendelijk roze, en wit, en groen gekleurde huisjes en boerderijen, uit de verre, lichtende dorpjes, gemoedelijk geschaard, over de golvende verten der landouwen, rondom hun spitse, wit-en-grijze kerktorentjes, ademde die zelfde atmosfeer van vrede en geluk.

Maar steeds talrijker werden nu al over den langen weg de op hun zondagsbest gekleede bedevaarders die allen in dezelfde richting gingen, en vóór de gevels van de eenzame huisjes zaten of lagen menschen in gemakkelijke houding op stoelen of in het zand neergeveld naar de

voorbijgangers te kijken, als op Zon- en Kermisdagen. Zij wisselden een vroolijken goên dag in het voorbij trekken, en soms werd hun iets nageroepen, dat de beide mannen stil-glimlachend, en de meisjes die niet duidelijk begrepen, even blozen deed. Het was telkens zoo iets over hun weg verliezen en in 't koren verdwalen, en naarmate zij vorderden bemerkte Liza, dat inderdaad het koren aan beide kanten van den weg, achter de elzenstruiken en de slooten, op vele plaatsen als het ware platgetreden en gelegen was.

«Wa roepen ze doar toch altijd van da keuren, en hoe komt dat, dat 't hier overal zeu plat ligt?» vroeg zij eindelijk, naïef.

Fitriene, die herhaaldelijk de bedevaart naar Sint-Cornelius had meegemaakt, wendde blozend 't hoofd op zij, een glimlach bedwingend, maar Felhoen en Binus, onbekwaam zich langer in te houden, proestten plotseling schaterlachend uit.

«Hawèl, da zijn de bedevoaders, de jongens en de meiskes, die 's oavonds uldere wig verliezen en in 't keuren dompelen,» lachte Felhoen.

Wantrouwend en verbaasd keek Liza even naar hem op, maar aan de spottende uitdrukking van zijn oogen, begreep zij de toespeling en kreeg een kleur.

«Ge zil nog wa anders zien tegen da we te Sente-Cornelius ankomen; de boeren stoan doar 's nachts bij ulder keuren te woaken, en nóg 'n blijft er op sommige partijen hoast gien oarke mier rechte,» lachtte nu ook Binus.

Liza voelde zich treurig worden. Hoe was het mogelijk dat zulke dingen gebeurden op een heilige bedevaart,

waar van Gods genade mirakelen van genezing worden afgesmeekt? Hoe kon de goede heilige zich ontfermen over zulke moedwillige zondaars en zondaressen? Met schrik en afkeer keek zij naar de platgedrukte «polsen» in het koren, en in haar hart kwam een gevoel van bitterheid en schaamte, of zij had kunnen schreien.

«O, . . . 't 'n zijn moar de dieë die willen uldere wig verliezen die hem kwijt geroaken,» sprak Fitriene geruststellend, met een uitdrukking van minachting op de lippen.

«Hèt-e gij hem nog nie verloren, Fitriene?» vroeg schertsend Felhoen.

«Nien nien ik, 'k 'n hè hem zeker nie verloren! en 'k 'n zal hem nie verliezen euk!» antwoordde zij beslist.

«Es 't woar, Binus?» spotte hij.

«G'n moet gij da an hèm nie vroagen, 'k wee ik zelve wel woar da 'k leupe,» antwoordde zij vrijpostig.

Op zijn beurt nu spotlachte Binus, en Liza deed het goed dat Fitriene zich zoo flink verdedigde, terwijl Felhoen even glimlachend-zwijgend, als tijdelijk overwonnen aan haar zijde liep. Hij bekeek haar ter sluiks, met begeerige oogen. Hij voelde zich inwendig blij, dat het gewaagde onderwerp eventjes was aangeroerd. Sinds lang al liep hij Liza na, maar zij was nog zoo kinderachtig en zoo dom, dat zij nooit duidelijk iets begreep van die dingen. Maar nu, dat zag en voelde hij, had ze toch wèl begrepen. Dat moest nu maar stilletjes na-en-samenwerken met wat ze later op den dag nog zou hooren en zien. Hij zelf had die bedevaart met hun vieren op touw gezet, en hij hoopte wel dat de dag niet zou verlopen zonder dat ze

zich feitelijk als zijn lief erkende, zooals Fitriene zich erkende als het lief van Binus. Maar Fitriene was zuur en leelijk, en hij wilde wat anders dan die domme Binus, die nu al vier jaar met zijn meisje vrijde zonder een stap verder te komen. Het moest ernst worden tusschen hem en Liza. Hij was niet van plan zijn tijd met haar nutteloos te verbeuzelen.

Nu kwamen zij weer op den eindeloozen breeden steenweg, die een wijde bocht door een dorp had gemaakt, aan een kruispunt waar twee groote, met vlaggen getooide herbergen vlak tegenover elkaar stonden, en waar het lawaaide en krioelde van rijtuigen en menschen. Daar waren zij nog ruim anderhalf uur van Sint-Cornelius-ten Hove, en zij namen plaats op een der houten banken onder de frissche schaduw van een groot grauw zeil, dat den ganschen gevel van de eerste herberg tegen de felle zon beschutte.

Zij hadden 't warm en waren vermoeid, en even zaten zij daar uit te blazen, 't gezicht in transpiratie, de armen hangend, den blik gevestigd op de woeling om zich heen. Onophoudend kwamen ratelend over de groote, hobbelige straatkeien, nieuwe rijtuigen in een stofwolk aan: witte en bruine huifkarren, groene en grijze wagens, tilbury's, sjeeses en oude calèches, en ook enorme geel-geverfde diligenties, volgepropt met rookende, lachende, schreeuwende boeren en boerinnen, die daar even, in lawaaiige drukte, vóór eene van de twee groote, vlaggende herbergen stilstielden en afstegen. De tronies van de mannen zagen rood en opgeblazen, de witte, en groene, en roode, en

blauwe linten en bloemen schrill-schitterden en wapperden in de mutsen van de vrouwen; en dat alles verspreidde zich in geschreeuw en gegichel rondom de herbergen, de vrouwen even met wijd-uitgespreide rokken neergevlokt in 't gele zand, de mannen even onbewegelijk staande om de hoeken van de muren, terwijl herbergmeisjes in wit-en-blauw-geruite schorten onophoudend presenteerbladen vol glazen bier en borrels jenever rondsjouwden, met ingespannen, verhitte gezichten zich een weg banend tusschen een aantal rondventers, die joelend door de menigte drongen, vooruitduwend hun groote, door riemen op den buik gehouden ronde platte manden, waarin zij allerhande waren: peperkoek, krentenbroodjes, gewijde mastellen, gezouten schol en witvisch, sinaasappels en gedroogde worst, in schel-schetterend geschreeuw te koop aanboden. Een heele stapel glinsterende fietsen stond om de zijgevels der beide herbergen, en in 't gejoel dat af en toe tot een oorverscheurend getier opgalmd, liepen harmonica-spelers met hun krassende en kermende instrumenten, hardloopers in spannend kleurenpak met rinkelende belletjes, en gymnasten met getatoeërde, bloote armen, die toeren maakten op vunzige, in zand en paardenvuil gespreide kleedjes.

«Ha moar jongens, 't es hier percies 'n kirmesse!» riep Liza, met van verbazing in elkaar geslagen handen.

«Da ès 't euk,» zei Felhoen. «Overal, uren verre rondom Sente Cornelius, es 't negen doagen lank kirmesse.»

«'k Miende dat de meinschen hier nie anders 'n déen of lezen en noar de kirke goan,» zei Liza naïef.

«'t Es dóár prijel af,» ¹⁾ lachte Binus.

¹⁾ Geen kwestie van.

Een van de mannen met de groote, ronde, platte manden kwam glimlachend tusschen banken en stoelen op Liza af bood haar flikflooiend zijn waren aan:

«'n Scheun, malsch stikske lekkerkoeke, mijn poezeke?... of 'n stikske schurre, 't es lijk zalm zeu fijn, proef ne kier?... of 'n poar wittijnskes... zeu zoet as suiker?... twee cens 't stik en dreië veur 'n totsens...» ¹⁾

Verlegen kleurend wendde Liza 't hoofd op zij.

«Nou,.... kiest wat da ge wilt veur 'n totsens, doar!» fleemde de man, zijn viezig gezicht schuins over de breede mand naar haar toestekend.

Maar Felhoen trok het zich plotseling aan, de donkere oogen fonkelend, 't gelaat bleek en de lippen bevend van woede:

«Wilt-ou hier beginne wig hoasten, smeirlap woar da ge stoat!»

«Veur ou niet, ezel, kalf woar da ge zit!» antwoordde de marskramer beleedigend. Maar voor Felhoens dreigende houding droop hij niettemin af, met brommende scheldwoorden en een valschgluipenden grijnslach van wreed-aardigen haat.

Liza zat van angst op de bank te beven.

«O zwijg, zwijg,» smeekte zij, ziende dat de menschen nieuwsgierig begonnen om te kijken. En toch vleide 't haar en deed 't haar innig zacht aan, dat Felhoen zoo kranig tot haar verdediging opgetreden was.

«Hij 'n zoe hier nie veele van zijnen neuze moete moaken of 'k zoe sebiet op zijn muile slaan!» riep Felhoen, uitdagend opstaande, met luider stem den kerel nog na.

¹⁾ Zoentje.

Maar op het sussend smeeken van Binus en de beide meisjes kwam hij eindelijk tot bedaren, en dan kochten zij van een anderen rondleurder elk een stuk gedroogde schol en een broodje, die zij met een zuur en lauw glas bier daar buiten op de bank gebruikten.

Aldoor stroomden de voetgangers, de rijtuigen, de fietsen, en af en toe een zwaar toet-horenende, ruischende automobile voorbij, en al spoedig stonden Liza en haar gezellen weer op, om nu versterkt en ietwat uitgerust, het laatste eind van den langen tocht af te leggen. Het was een rechte breede baan nu weer tusschen de hooge statige beuken, en in 't verschiet onder de zware kruinen was 't één dikke stofwolk, waarin de gansche drukke woeling zich als in een nevel bewoog. Ten allen kante langs den weg verzezen nu ook wit-bezeildoekte tentjes en kramen, waar niet enkel meer eetwaren en drank, maar ook heilige beeldjes en prentjes, schapuliers en rozenkransen, en zelfs voorwerpen van alledaagsch gebruik, als parapluies en wandelstokken, portemonnaies en spiegeltjes, gewone bijou-terie, kammen en fleschjes met reukwater werden verkocht, en onophoudend liepen bedelaars over den weg: mannen, vrouwen en kinderen, in lompen, die met sarrende halsstarrigheid en zeurende smeekstemmen den bedevaarders hun vuile blikken kroezen, waarin centen rinkelden, onder den neus duwden. En haast aan elken boom zat of lag er een verminkte of een blinde, die met witte, naar den hemel opgeheven oogen, of met een uitgestoken arm-of-been-stomp, in akelig hoog-opgalmend, melodramatisch-tremoleerend klaaggeluid, om hulp en barmhartigheid smeekte.

«Da es hier wat, hè!» keerde Felhoen zich af en toe glimlachend in 't gedruisch naar Liza om.

«'t Es te wried!» sprak het meisje verbouwereerd.

Hij hield zich dicht bij haar in het woelend gedrang, en af en toe nam hij vurig haar hand, als om haar te beschermen. En zij voelde zich veilig naast hem, en af en toe knelden haar vingers werktuigelijk de zijne.

Reeds in de verte, rechts van den steenweg, op een hoogte, wijd over de golvende, groengele korenvlakte, vertoonde zich het wit-en-geel bevestigde, spits kerktorentje van Sint-Cornelius. Enkele witte gevels en roode daken blonken in zonnestraling naar hen toe tusschen het hooge groen der boomen, en daarboven was de hemel vlekkeloos blauw, als een oneindigheid. Dat hoog gelegen dorpje verrees daar werkelijk als een einddoel, als een rustpunt waar men van uren wijd naartoe moest komen, en waarachter men geen verderen troost noch uitkomst meer behoefde te zoeken. Felhoen liet het van ver aan Liza zien, en sprakeloos-ontroerd, vol vromen, schuchteren eerbied bleef zij er op staren, als op een glanzend licht van hoop en redding. En over alle wegen stroomde nu de menigte, in onafgebroken dichten vloed daarheen, als zooveel lange, trage, zwarte en bonte kronkelslangen, tusschen het gelend groen der weelderige korenvelden. Opnieuw had hij haar hand genomen, en in den dichten stofwolk-drom waarin zij als gedragen medegingen, voelde hij haar lenig lichaam tegen 't zijne drukken, heup aan heup en been aan been, in 't afstralen van wederzijdsche bloedwarmte, met elke levende beweging van hun naast

en op elkaar gedrongen lichamen, als waren zij nu van elkander niet meer te scheiden.

Zoo kwamen zij in 't dorpje aan. Fitriene en Binus, die enkele passen voorop waren, keken af en toe om, of zij elkander niet verloren. En mede met den menschen-vloed stroomden zij langzaam tusschen de huizen van de nauwe, geleidelijk stijgende straten door, als 't logge water van een rivier tusschen steile rotsoevers, in de richting van de oude grijze kerk, welker boven op den toren wapperende wit-en-gele pauselijke vlag al die ontelbare scharen tot zich scheen te wenken. Even vóór de kerk, die, omringd van haar kerkhof, heel aan 't uiteinde van 't dorp, als 't ware op een kaap stond, was een tamelijk ruim plein, waar zes gendarmen te paard in dubbele rij met getrokken sabels de wacht hielden. Zij zorgden dat er geen verwarring kwam, en langs de koppen der snuivende paarden met hun rinkelende gebitten heen, klom de menschenvloed de steenen treden van het kerkhof op, en verspreidde zich daar in en rondom de kerk.

Liza's hart klopte van benauwde en onstuimige emotie. Zij zag van verre, toen zij door de lange nauwe straat op het plein uitkwamen, achter de rugen der gendarmen, heele drommen volk in de donkere wijd-gapende boogdeur van de kerk verdwijnen, terwijl andere drommen, de mannen blootshoofds, de vrouwen met gebogen hoofd en in elkaar gevouwen handen, langzaam-plechtig stoetsgewijze om de kerk heen gingen.

«Och Hiere, Fons, 'k worde 'k ik schouw,» fluisterde zij bevend tot Felhoen.

Maar hij glimlachte geruststellend, en, zijn pet afnemend,

duwde hij haar op de treden van het kerkhof, en van daar de kerk in.

«Och Hiere, Fons, wa ès da hier!» riep zij verbouwe reerd en haast verschrikt toen zij er binnen was.

Het was er een en al verblindende schittering van lichten bij den ingang, en in plaats van de vrome, bespiegelende, eerbiedige, van hooge godvruchtige stemming getuigende plechtigheid, welke zij zich had voorgesteld, bevond ze zich als op een markt vol van luidruchtig gejoel en schrill kindergeschrei, de groote vloertegels bemorst en vuil als in een stal, de stoelen op en door elkaar gestapeld en gegoooid, de bedevaarders woelend en wemelend ondereen in ongehoorden warboel en gedruisch. Twee drukke, lawaaiïge wijven kwamen dadelijk op Liza afgevlogen, en vroegen haar of zij een kaars wilde offeren; en vóór ze zelfs den tijd had ja of neen te antwoorden, was er al een half opgebrande weer aangestoken, op een pyramide vol ijzeren punten, waar nog honderden andere kaarsen brandden, en moest zij vijftien cent betalen. Zij wist wel dat zij een kaars moest offeren, en was ook vast besloten dat te doen, maar zij had gehoopt er vroom en rustig bij te knielen en te bidden voor de genezing van moeders konijntjes, en nu was er zelfs geen kwestie van dat zoo iets kon gebeuren. En vóór ze tot bezinnen kwam, zag ze plotseling de vrouw die haar de kaars verkocht had deze weer uitblazen, even tot een andere, binnenkomende vrouw spreken, accoord slaan, geld ontvangen, en dadelijk de kaars weer aansteken. Wat! háár kaars! die zij geofferd had voor de genezing van moeders konijntjes!

«Fons! Fons! z' hè mijn kis uitgebloazen en ze weere aan 'n ander verkocht!» riep zij verontwaardigd. Maar Felhoen, nauwelijks luisterend naar haar toornige uitroeping, zei haar dat het precies op 't zelfde neerkwam, en trok haar door een drom van menschen mee naar rechts, waar iets veel gewichtigers aan het gebeuren was.

Daar stond, achter een eiken balustrade met breeden platten bovenrand, een priester gansch in 't zwart gekleed, met een sierlijken horen van gedreven zilver in de hand. Dat was het heilige der heiligen, de reliquie van den Heiligen Cornelius, het wondere ding, waarvan de enkele aanraking mirakelen kon verrichten.

Onophoudend, als in onvermoeid heen en weer weven, stak de geestelijke den wonderhoren naar de bedevaarders uit, trok hem terug, streek hem even over een wit doek, duwde hem weer naar voren. In diepvrome houding, de handen gevouwen en de oogen neergeslagen, kustten de geloovigen de reliquie, legden een muntstuk op den platten rand der balustrade, en schoven schoorvoetend verder, plaats makende voor de volgenden. Schreiende, kwijlende kinderen werden er door hun moeders tegen aan geduwd, gebogen en kreupele grijsaards richtten zich met inspanning op hun teenen om nog eens hun bevende lippen tegen het koud-glimmend wonderzilver aan te voelen. En de centen, nikkels en zelfs kleine zilverstukken hoopten zich tot stapels op, en als de heele platte rand er vol van lag, kwam een kerkdienaar ze rinkelend met de hand in een onderaan gehouden korf wegvegen. Die korf werd dan geledigd in een grauwe linnen baal, die achter in een duisteren hoek stond, als koopwaar in een magazijn.

«Zie-je dat? zie-je dat?.... die hoale in den hoek,» fluisterde haastig Felhoen, terwijl zij tot den horen naderden.

«O, Heilige Cornelius, patreun tegen de sessen, ik smeeke ou, genees moeders konijntjes!» bad Liza inwendig met vrome ziel, terwijl zij haar frissche roode lippen uitstak om den wonderhoren te kussen. Maar zij kuste hem niet: de pastoor trok hem al weg en stak hem naar een volgenden bedevaarder uit vóór zij hem aanraakte, en gansch bedroefd en onthutst legde zij machinaal haar vijfcentstuk op de bank en werd door den gestadig achter haar opdringenden menschenstroom verder geduwd.

«Ha moar dat 'n es gien «dienen»; dat 'n helpt tot niets,» klaagde ze wanhopig tot Felhoen.

«'t Doet 't doet, da es percies gelijk,» sprak deze luchtig weer haar hand grijpend. «Kom, we goan hier trachten deure te drummen naar de soacristije.»

De meeste bedevaarders gingen den kruisweg, biddend-stilhoudend voor ieder der ruw-ge schilderde, aan de witte wanden hangende voorstellingen van Christus' lijden, maar Felhoen slaagde er in haar door de foule mee te trekken tot aan den ingang van de sacristij. Daar vonden zij Binus en Fitriene terug, die zij in 't gedrang verloren hadden, en alle vier nu hielden zij zich dicht aaneengesloten, in het geraas en gekrijsch van op schouders en armen gedragen kinderen, meegeduwd en geperst in 't heet-benaauwde menschenkluwen, dat langzaam, duim voor duim, door een kort smal gangetje de sacristij binnendrong. Zij moesten twee steenen treden afdalen, en dan waren zij in een soort van kelder, witgekalkt en laaggewelfd met dwars over elkaar kruisende bogen, die insgelijks in twee com-

partimenten was verdeeld door een zware eiken balustrade, waarachter zich twee jonge, zwartgerokte priesters bevonden; een die de bedevaarders aansprak en het geld ontving, en de andere die onophoudend zat te schrijven voor een kleinen lessenaar, in een reusachtig dik en groot register.

Daar werden de kleine kinderen tegen de sessen «opgeteekend». De bedevaarder gaf den naam van het kind, betaalde voor de inschrijving vijf centen, en 't kind heette voor één jaar tegen de schrikkelijke kwaal gevrijwaard. De beide geestelijken hadden het er haast nog drukker dan bij den horen van Sint-Cornelius, en ook hier lag de platte rand der balustrade vol met muntstukken, die in een korf gegaard, en daarna in grauwe balen in een hoek werden geborgen.

Fitriene gaf het jongste kind van haar getrouwde zuster aan.

«Madeleine, Victorine, Leonora van de Walle», zei ze.

De geestelijke, een man met fonkel-levendige oogen in een opgewekt-glimlachend bleek gezicht, waarvan de wangen blauwden onder den geschoren baard, keek Fitriene even peilend aan, ontving den stuiver, en herhaalde met luider stem, even poozend na ieder woord, terwijl hij zich half tot den tweeden, over het dik register gebogen priester omkeerde:

«Madeleine... Victorine... Leonora... van de Walle...»

Toen draaide hij zich met een snelle beweging weer naar voren; en, fel-glinsteroogend en glimlachend tot Liza:

«En hoe hiet 't ouwe, mijn zoetekind?»

Met vuurroode wangen schrikte Liza achteruit.

«Ik, menier de paster!... ik!...»

«Hêt-e nog giene?» glimlachte hij, met een glimlach die een dubbele rei kleine, groenachtig-gele bijt-tandjes ontblootte.

«Bah nien ik, meniere! 'K 'n ben ik nie getreiw! 'K 'n kom ik azeu moar ne kier...»

«Ne kier kijken hoe dat 't goat, hè?» viel hij haar vrijpostig-glimlachend in de rede. «Mee 't lief, hè?» En zijn oogen fonkelden naar Felhoen. «Allo, tot 't noaste joare dan; ze moên hier toch allemoale komen.»

En luchtig vloog hij naar een nieuwe groep opdringende vrouwen met schreiende kinderen.

«Weet ge hoe ze die paster hier hieten?» lachte Felhoen, toen ze weer uit de sacristij waren. «De Steiten ')!... Hij durf percies al zeggen wat dat er deur zijne kop vliegt.»

Liza kón er niet om lachen. Zij was geërgerd en voelde meer lust om te schreien. Hoe kon een geestelijke zoo tot haar spreken! Alles wat ze zag en hoorde leek haar ruwe teleurstelling en ontheiliging, en de teêre, reine vreesachtige vroomheid waarmede zij ter bedevaart gekomen was, voelde zij in haar binnenste verslappen en ontaarden, als een mooie, maar geknakte bloem, die, van haar stengel afgerukt, op een vuilen mesthoop ligt te rotten.

Toen geraakten zij door geweldig dringen, eindelijk buiten, en volgden nu mede, met den ononderbroken tragen stoet, den beêweg om de kerk. Felhoen en Binus hadden, als alle anderen, hun ronde zwarte hoedjes afge-

¹⁾ Stoute. (Bij-de-hande.)

nomen en liepen met gevouwen handen. Liza en Fitriene, den rozenkrans tusschen de vingers, hielden diep het hoofd gebogen, en prevelden gebeden. Daar buiten was de stemming vromer dan in de kerk, en even bad Liza, diep in zich zelve gekeerd, uit ganscher hart voor de genezing van moeders konijntjes, en ook voor het vee van de boerin bij wie zij als dienstmeisje woonde. Een lage witte muur omringde 't groene kerkhof waarin vele kruisen en grafzerken stonden. Enkele waren van rossig verroestend ijzer, met half afgeschilferde witte letters; andere leken splinternieuw, met vergulde ingebeitelde letters op grijzen arduinsteen. En de oude kerk zelve was grijsgrauw met hooggewelfde kleingeruite kleurenramen, en mossig groen daar onder, om de grijze en witte, in den muur gevatte gedenksteen. Zij stond daar als een heel héél oude en trouwe grootmoeder, omringd door scharen en nog scharen kleine kinderen, heele geslachten die onder haar stille bescherming waren opgegroeid en komen rusten. De slanke klokkentoren rees er uit op als een naar den blauwe hemel wijzenden arm, en de lichtvlam van de wit-en-gele pauselijke vlag wapperde er als een glimlach van onvergankelijke jeugd en vroolijkheid aan top. En zij allen die er langzaam biddende onder liepen, voelden daar de plechtigheid en de macht van haar bestaan, en 't nietige van al die kermisdrukke en het storend gejoel dat er omheen was. Van op de hoogte van het kerkhof leek de lange, wemelende straat beneden als een mierennest, en 't zware orgel van een draaimolen, ginds ergens in het dorp, als een wanklinkend spotgeluid zonder beteekenis.

«Goat-e nou 'n konijn offeren?» vroeg fluisterend Fel-

hoen aan Liza, toen zij om den hoek der kerk waren.

«Joa ik,» murmelde zij stil.

«Hawel 't es hier,» zei Felhoen, naar een steenen hokje wijzend dat tegen de kerk was aangebouwd, en waar voortdurend menschen in en uit gingen.

Hij tikte even op den schouder van Binus die met Fitriene vooruitliep, en met hun vieren scheidden zij zich van den stoet bedevaarders af en drongen in het hokje.

Daar stond een kerkbediende naast een tafeltje met een zak geld erop, vlak bij drie lage hokken, waarin duiven, kippen en konijnen zaten. Ieder van die hokken was door een planken beschot in tweeën verdeeld, en onophoudend was een tweede bediende bezig met die beesten van het eene hok in 't andere te stoppen.

«Wa wilt-e offeren?» vroeg de man aan 't tafeltje.

«'n Konijn, e-woar?» vroeg Felhoen zich tot Liza omkeerend.

«Joa,» antwoordde 't meisje bedeesd. Haar stem hokte. Dat was het groot en plechtig doel van heel haar bedevaart. Meer nog dan kaarsen en gebeden moest dit offer moeders konijntjes van de vreeselijke kwaal genezen. Nu kwam voor haar het groot mysterie. Veel had ze daarvan gehoord, maar zij wist niet hoe het gebeurde. Zij dacht aan iets heel indrukwekkends, misschien wel het slachten van zoo een arm dier in de kerk, op het hoog-altaar; en bleek, met trillende lippen, keek zij naar den man achter het tafeltje, die haar nu vroeg:

«Van hoevele mag het zijn?»

«Van hoevele zijn ze?» vroeg ze schuchter.

«Ne fran, ne fran en 'n koartsjen, en he fran en half, noar gevolge de gruetten,» zei de man.

Even aarzelde het meisje. Maar zij dacht: laat ik maar 't beste nemen voor moeders konijntjes, en antwoordde:

«'K zal ien van ne fran en half offeren.»

De man die naast de hokken stond, had even onbewegelijk wachtend opgekeken. Toen hij 's meisjes antwoord hoorde boog hij neer, opende een der hokken, tilde er bij de ooren een spartelend konijn uit op, en duwde het in 't hok daarnaast.

Bevend van emotie stond Liza te wachten.

«Hawel, 't es ne fran en half,» zei eenigszins ongeduldig de man naast het tafeltje, ziende dat andere bedevaarders opdrongen.

Liza haastte zich te betalen. «Moeten we 't zelve goan offeren?» vroeg ze bedeesd.

«Wat?....»

«'t Konijn.»

De man proestte in een korten schaterlach uit. «Zij-je blend dan?» riep hij, met een gebaar naar de hokken. «Hèt-e dan nie gezien dat 't al geofferd es?»

«Watte!» riep Liza, met ronde oogen van verbazing nu den man naast de hokken aanstarend.

«Joa, azeu zie, van dees kot in dà kot,» glimlachte kalm de man, de beweging aan de hokken nog eens herhalend.

«En es da al?»

«Da es al.»

Meer bedevaarders kwamen binnen, en Liza, onthutst, met roode wangen als van schaamte in een hoek gedrongen naast Felhoen en Binus en Fitriene, die om haar onwe-

tendheid grinnikten, bleef even roerloos staan, strak-starend naar een boerin, die een paar kippen offerde. Zij meende dat ze voor den gek gehouden en bedrogen was geweest; maar nu zag ze precies 't zelfde gebeuren met de twee schreeuwende en spartelende kippen geofferd door de boerin, die tevreden glimlachend betaalde en vertrok; en dan haastte ook Liza zich met de anderen weg, geërgerd en verbouwereerd, met een gevoel of ze zich nu wel ergens had willen verschuilen, om in stilte haar teleurstelling en droefheid uit te schreien.

Felhoen en Binus lachten haar vierkant uit.

«Wist-e gij niet dat dat azeu gebeurde?» spotten zij.

«Bah nien ik,» bekende Liza. «'K miende ik da we da konijn zoën mee krijgen om in de kirke op te offeren.»

«Watte! veur ne fran en half; 'n konijn dat er wel dreie weird es!» schimpte Felhoen.

't Was waar. Liza bedacht zich.

«Moar wat doen ze dan eigenlijk mee die biesten?» vroeg zij half wrevelig.

«Wel, wéér opofferen. Stanvastig van 't ien kot in 't ander steken, totdat er gien hoar op ulder vel mier 'n stoat,» lachtte Binus.

«En telkens veur ander meinschen?»

«Natuurlijk.»

«Zeu dat die zelve konijnen, en kiekens, en duiven meschien wel dertig of viertig kiers per dag opgeofferd worden?»

«Dertig of viertig kiers!.... Altemets wel dúúzend kiers per dag!» verzekerde Fitriene met nadruk.

«Joa joa, 't es doar mier mee te verdienen as mee

bij den boer te gaan wirken, zulle!» lachte Felhoen.

Liza sprak geen woord meer. Zij voelde zich boos en verbitterd. Zij geloofde niet meer aan de deugd van zoo'n bedevaart, en 't speet haar diep dat ze was meegekomen. Zij had nu maar liefst terug willen keeren en vroeg op misnoegden toon aan de anderen wanneer zij dachten weg te gaan.

«Wig gaan!... En we zijn d'r nog moar! We gaan ons iest wa amezeeren, zulle!» sprak beslist Felhoen.

En hij stelde voor het kerkhof nu maar te verlaten en het dorp in te gaan.

Zij liepen nog even met den stroom biddende bedevaarders mede tot aan het einde van den witten kerkhofmuur, en daar bleven zij even staan staren op een verrukkelijk tafereel.

Vóór hun voeten, in de diepte, lag daar plotseling de Leie, in kalme kronkelingen glinster-slingerend, door het groene land. Juist onder de kerk en het afdalend, met frissche lindekens beplante kerkhof maakte zij een bruske, breede bocht, en langs den oever lag daar 't andere gedeelte van het dorpje, met al zijn witte en groene en blauwe en roze huisjes als 't ware lachend zich weerspiegeland in het kalme, heldere water, terwijl wijd daar overheen de rijk-vruchtbare streek zich uitstreckte tot in vaagwegblauwende nevelverten, met breede groene en gouden vlakten van weiland en koren, met groote boerderijen omringd door boomengroepen als eilandjes in een zee, en nog meer kleine, witte en groene en roze huisjes overal verspreid, en om en om in het verschiets de spitse of ronde of stompe kerktorentjes der omliggende dorpen. Een zachte

frischheid woei verkwikkend op uit de rivier, die hier en daar met haar grillige kronkelingen in den rijpen rijkdom van 't gewas verloren ging en er dan verder weer uit opdook, als 't ware in breede en lange plassen, glinster-spiegelend tusschen al dat goud en groen, onder den wolkeloos-blauwen zonnehemel.

«O, da es hier scheune!» riep Liza ietwat opgefleurd.

«En heuge dat 't ligt, e-woar?» sprak Binus.

Fitriene zei dat z' er van duizelde en vroeg om weg te gaan.

Maar Felhoen, die hier dikwijls geweest was en alles van het dorp en de streek af wist, hield hen daar nog even op de hoogte staan om hen 't een en 't ander te wijzen en te vertellen.

Die ronde toren daar, hoog boven de verre boomen, was Braekel, waar men ging dienen tegen 't koud vuur. Die andere, heel verre, zijds daar achter, was Amertinghe, waar men diende voor de «nagelgaten». Die spitse, hier, veel dichter bij, was Baevel, waar men ging dienen voor het Sint-Marcoen ¹⁾. En aan den anderen kant toonde hij hun 't wit-glinsterend kerkje van Sint-Apollonia, waar men diende voor de tandpijn, en dat van St. Maria-Axpoele, ginds verre in de bosschen, tegen die blauwende heuvelengolving, waar men ging dienen voor het borstwater. Overal, ver en bij, wijd over 't gansche oude Vlaanderen-land, waren er heiligen en bedevaarten, en het was als een stille, onverzettelijke reuzenmacht, die 't gansche volk in angstige vroomheid onderworpen hield. Zij stonden er even zwijgend, in benauwde roerloosheid naar te staren,

¹⁾ Kliergezwellen.

als gedrukt onder die onvatbare en toch alles omknellende macht. Toen keek Felhoen weer in het water, en wijzend naar een in den stroom overeind staande stokje, waar een klein, vuilrood vlaggetje aan wapperde:

«Weet-e wat dat dāt es?» vroeg hij.

Geen van allen kon het raden.

«De mast van 'n greut woale-scheep dat doar verzonken ligt.»

«Och Hiere toch!» riepen verschrikt Liza en Fitriene.

«Dat 'n zoe-je nie peizen, hē, dat de Leie hier zeu diep es!» zei Felhoen. En hij trok haar mee naar beneden, bij den oever van 't water, waar zij werkelijk zagen dat het eindje stok de punt van een mast was.

«'t Es passeerde joare gebeurd, op de loasten oavend van de bedevoart,» vertelde Felhoen. «De schipper, die zat was, hā mee de beevoart gespot. Dezelve nacht verzonk zijn scheep, vlak veur de kirke. 'n Straffe Gods! zei menier de paster...»

Nog even stonden zij te kijken, met ernstige gezichten, en dan keerden zij links om en verdwenen in de drukte van 't gedeelte dorp dat zij nog niet bezocht hadden.

III.

En van dat oogenblik af werd het een heen en weer geslenter zonder eind, de eene straat in en de andere uit, doelloos en zonder dat er nog iets nieuws te zien of te gebeuren was, alleen maar uit gewoonte, omdat allen het zoo deden, en dat men nu eenmaal, uit aloude traditie, Sint-Cornelius-ten-Hove niet verliet aleer 't begon te duisteren.

Het was er trouwens volop kermis. De groote markt stond vol met vergulde en spiegelende kramen, en zij gingen binnen in een wafelhuis, waar Felhoen trakteerde met wafels. Daarna op een draaimolen, die, één en al glinstering van spiegels en paillettes, door een afgeleefd struikelend bruin paardje rondgesjouwd werd. Liza keek met verbazing naar de geelgeverfde houten beesten, leeuwen en tijgers voorstellende, waarop jongens en meisjes, en ook hier en daar oudere, halfdronken pretmakers en slampampers rondzwierven. De geel-glimmende koppen met manen leken op gedrochtelijke zonnen, grimmig-grijnzend scheef opkijkend naar de echte glinsterende zon hoog in den blauwen hemel.

«Ge moet nie schouw zijn, z'n zillen nie bijten,» spotlachte Felhoen, haar griezende angstigheid bemerkend. En hij tilde haar met een ruk die haar rokken op deed waaien boven op den rug van een grijnzenden tijger.

Toen gingen zij in een klein tentje, bij een waarzegster, een oude feeke met ronden bril en grijze haren, die de kaarten voor hen legde.

«Meisken, doar stoat ou veel geluk, moar euk veel strijd en droefheid te wachten,» begon zij profetisch, de felle blauwe oogen door haar ronde brilglazen strak op Liza gevestigd.

Liza kreeg een kleur en trilde.

«Ne zwarte man, ge zij verliefd op ne zwarte man,» orakelde de oude, haar vuile beduimelde kaarten omleggend.

Alfons! dacht Liza instinctmatig, in vluchtige naïefheid even naar de zwarte haren en de donkere oogen van Felhoen opkijkend.

«En hij ziet ou euk geiren en ge zil mee hem gelukkig zijn, moar....» aarzelde zij bedenkelijk, een harte-vrouw omkeerend, waar zij even met den vinger op bleef drukken terwijl ze Liza vorschend aankeek, ... «d'r komt 'n blonde vreiwe tusschen, en de die 'n meugt-e nie vertreiwen. Ze zal trachten ou de zwarte man t' ontnemen en doar zilt-e veel verdriet in hên.... Moar,..... z'n zal d'r nie in lukken! Verder zilt-e heul gelukkig zijn in ouw leven. D'r stoat ou 'n greut onverwacht irfdeel te wachten van iemand woar da ge nie op 'n peist, en ge zilt treiwen en zeven kinders hên.»

Felhoen, Binus en Fitriene schaterden, terwijl Liza een kleur als vuur kreeg.

«Moe 'k ouw geluk nie veurspellen?» vroeg nu de vrouw aan Fitriene.

«Nie nie g', nie nie g'. Ik zal da effen aan wel onder- vinden,» schetterde Fitriene.

«Veurspel mij 't mijne,» riep Binus opgewonden.

De vrouw schudde de kaarten en begon opnieuw:

«Ge zij verliefd op 'n blonde vreiwe, moar g'n keun van heur nie alles verkrijgen wat da ge wel zoedt willen. 'T 'n es gien geld da ge van heur verlangt, noch hulp of steun op gien maniere; 't es iets anders, en ze zal wel eindigen mee 't ou toe te stoan, as ge moar 'n blijft volherden.»

«Haha!» riep Binus met een triomfanten blik op Fitriene.

«Dat 't gien woar 'n zal zijn!» riep Fitriene tegen, net alsof ze duidelijk door de woorden van de vrouw bedoeld was.

«K 'n zie gien vijanden die ou da geluk keunen ont-

nemen,» ging de waarzegster voort, «moar iemand zal ou woarschuwen da ge moet voorzichtig zijn en da g' ouw verstand moet gebruiken om te bekomen 't gien da ge verlangt.»

«Dat 't gien woar 'n zal zijn!» herhaalde Fitriene beslist en zelfvertrouwend.

Felhoen en Liza moesten lachen, maar Binus maakte zich kwaad.

«Zwijg nondedzju ne kier! Laat heur ne kier veurtspreken!» riep hij, met gretige oogen van verlangen naar de omgekeerde kaarten kijkend.

«Ge goat euk rijke, stijf rijke worden,» sprak plechtig de vrouw, een ruiten-tien omleggend. «Moar ge zil wel moeten oppassen of ge goat ou geld weere kwijt geroaken. De blonde vreiwe zal ou fortuun helpen bewoaren, en uit dankbaarheid zilt-e mee heur treiwen, en drei kinders hèn, ne jongen en twee meiskes.»

Weer moesten nu Felhoen en Liza schateren, terwijl Binus wijde oogen van goedgeloovig verlangen en naïeve verbazing opzette, en Fitriene met een kleur verklaarde, alsof zij nog eens duidelijk en rechtstreeks in de voorstelling bedoeld was:

«Joa joa moar, 'k 'n zal hem den boas nie loate mee 't geld! Hij es veel te dwoas en te goed, hij zoe 't amoal wiggèen!»

Toen slenterden zij verder in de benauwende hitte en drukte van menschen en kermis-gejoel tot om den hoek der markt en aarzelden daar even waar ze nu nòg zouden gaan naar kijken: naar lutteurs: twee kolossaal gespierde kerels met zwarte haren en zwarte knevels, die daar in hun vleeschkleurige tricots op een stellage vóór een tent

stonden te schreeuwen, en met groote armzwaaien, onder tromgeroffel en trompetgeschetter het volk naar binnen trachtten te drijven, of naar een Kreuzeteit ¹⁾, of naar de Kleurendans, of naar de Passie van onz' Hiere, of naar een dik wijf.

«'n Dik wijf!... we goan noar 'n dik wijf goan kijken,» riep Felhoen.

Ook Binus was daar dadelijk mee ingenomen, maar de twee meisjes, vooral, Fitriene, stribbelden tegen.

«Es da nou 't zien weird, 'n dik wijf! Ge keunt da overal zien!» riep zij misnoegd.

«Wa kan ou da schelen! G'n zijt toch nie zjaloesch zeker!» spotte Felhoen. «Kom, ik trekteere!...»

En hij trok ze, ondanks haar tegenzin, mee naar een klein tentje, waarvan het heele buitendoek van onder tot boven met het ruw-kleurenflonkerend afbeeldsel van een kolossale vrouw beschilderd was.

«Entrez, mesdames, entrez, messieurs, on ne paie qu'en sortant,» riep een vrouw aan den ingang, ze zacht naar binnen duwend.

En in het klein linnen hokje, op een podium, schoof rinkelend op koperen ringen een gordijntje open, en vóór hen stond te voeten uit de wondervrouw, in lichtroze japon met witte kant, reusachtig groot, van middelbaren leeftijd, met heele kleine, zwarte, schitterende oogjes in een rood en rond gezicht, waarvan een reeks kwabbige dubbele kinnen, als paarse vleeschtrappen, naar de kolossale, door het omgordelend corset als in een bassin gevangen, laag-gedecolleteerde borst afdaalden.

¹⁾ Kiekje, (Curiosité).

«Mesdames et messieurs,» begon de vrouw na een glimlachende buiging, met een verbazend hoog en fijn stemmetje, «je me nomme Mariette Belpaire, j'ai trente-six ans, je suis née à Bagnères-de-Bigorre département des Hautes-Pyrénées en France. Je pèse trois cent vingt six demi kilos, et les dimensions de ma personne, autour du dos et de la poitrine, mesurent un mètre soixante dix-huit centimètres....»

Stom en roerloos luisterend zonder te begrijpen, stonden Felhoen en Binus met ondeugend-stralende oogen te staren. Binus' mond hing open van bewonderende verbazing. Fitriene en Liza, gegeneerd, hielden zich wat naar achter, het hoofd gebogen, met hooge kleur en schuinsche, half geërgerde, half nieuwsgierige blikken op de dikke vrouw.

«Les dimensions du mollet, mesdames et messieurs,» voer deze kalm glimlachend met haar schraal fausset-stemmetje voort, «sont de cinquante huit centimètres. Celles de la jambe au dessus du genou, de soixante six centimètres. Si ces dames et messieurs veulent ajouter une légère gratification ils pourront se convaincre qu'il n'y a aucune tricherie...» En meteen, terwijl zij met de rechterhand een blikken schaaltje, dat in haar bereik stond, naar hen uitstak, lichtte zij met de linkerhand den rand van haar japon even op, tot boven de knie.

«Hôôô!...» kreet Binus in bewondering starend op het witgekousde, prachtig-dikke been en 't kanten randje van den pantalon. Felhoen, onbewegelijk, blikte met glinsterende oogen. Fitriene en Liza drongen kleurend, als in schrik, nog verder achteruit.

«Vous pouvez palper, mesdames et messieurs,» glimlachte

de vrouw, heen en schaalte tegelijkertijd naar voren duwend.

Felhoen ging in zijn zak, legde vijf cent in 't schaalte, en voelde.

«Nondedzju!» kreet hij verrukt, even flink doorduwend.

«Oh la la, quelle poigne, l'ami!» lachte de vrouw.

«Et toi, mon petit?» tot Binus.

Op zijn beurt legde Binus vijf cent in 't schaalte en voelde.

«Hoa! hoa!» riep hij met uitgezette oogen en wangen als vuur.

«Et vous, mesdames?» riep de vrouw tot de bijna aan den uitgang weggedrongen meisjes.

«Merci, merci,» antwoordde Fitriene, met een driftig afwijzend gebaar.

«Nondedzju! voel ne kier, gie dwoazekonten die ge zijt! Dat 'n hè-je nog van ulder leven nie gevoeld!» riep Felhoen proestlachend.

«Mient-e da we zot zijn dan!» antwoordde Fitriene verontwaardigd. «Ala toe, hoast ulder, of we goan alliene wig!»

«Mesdames et messieurs,» besloot de dikke vrouw haar complimentje, terwijl ze de twee stuivers uit het schaalte nam en haar roze japon weer neer liet vallen, «j'ai l'honneur de vous remercier pour votre aimable visite, et, si vous êtes satisfaits de votre côté, je vous prie de me recommander à vos amis et connaissances.

Zij maakte een deftige buiging, en in een gerinkel van koperen ringen, schoof het gordijntje weer dicht.

Nadat Fitriene, onder gedempt gelach van Binus en

Felhoen, die schuine zinspelingen waagden, buiten op de markt haar ergernis nijdig genoeg gelucht had, drongen zij verder in de kermisdrukke door. Een dichte menigte stond op elkaar geperst vóór een groote tent waar een man, heesch-schreeuwend, aan een rosbruinen beer allerlei kunsten deed maken. Het beest, aan een ketting vastgehouden, huppelde en danste met een stok, overeind staand op zijn achterpooten, en keek af en toe naar zijn temmer met valsch-menschelijke oogen, en opende op bevel zijn muil, die heelemaal lei-blauw was van binnen, met verwaarloosd groote en scherpe, gele tanden. Drie muzikanten schetterden oorverscheurend-valsch in koperen instrumenten, en bij de contrôle zat een jonge bleeke dame met ernstig gezicht, donker haar en donkere oogen, in bont gewikkeld vóór een spiegel met schitterend-vergulde lijst, die haar beeld op den rug weerkaatste.

«Entrez, mesdames, entrez messieurs! Venez voir la belle représentation, venez assister au terrible combat du dompteur contre ses fauves!» heesch-schreeuwde de man met groote armzwaaien; en de menigte stroomde toe, even opgehouden bij de bleeke dame die de kaarten uitdeelde, en zich dan verspreidend in twee takken, twee donkere gaten in, rechts en links, eerste en tweede rang.

Felhoen troonde de anderen mee: «Kom, da moeten w' euk nog zien!»

«Och Hiere, 'k ben ik schouw,» beefde Liza.

Maar zij werd door de achter haar opdringende menigte voortgestuwd, en 't oogenblik daarna bevond ze zich in een lange, smalle smerige tent, waar, in kooien met ijzeren staven, wilde beesten opgesloten zaten. Een sterke ammoniak-

lucht benauwde de gansche, halfduistere ruimte, waar nu en dan een schor en diep gebrul in opdreunde. Liza zag beesten die rusteloos, als 't ware op elastische pooten heen en weer loopend, miauwden en bliezen als katten, andere die lui-uitgestrekt lagen te slapen, nog andere die onophoudelijk, in dezelfde eentonig-rythmische beweging, als de slinger van een klok, met kop en bovenlijf heen en weer schommelden. Zij griezelde, zoover mogelijk tegen het linnen beschot achteruitgedrongen, ondanks de aanmoedigende woorden van Felhoen en de anderen die met haar kinderachtige vrees den spot dreven. En 't eenigste wat haar werkelijk en geruststellend amuseerde, was een kleine zwarte aap in een klein kooitje, die af en toe, bij het geschetter der muziek, opsprong en danste, op alle vier zijn van elkaar gesperde pooten te gelijk, rug omhoog en kop omlaag, van rechts naar links, van links naar rechts, alsof hij gek was.

Toen kwam de temmer binnen, en ook de muziek begon binnen in de tent te schetteren. De man, in rok, met schitterende eerekruisen op de borst, ging in de groote middenkooi, en deed de beesten werken. Brullend onder de kletsende zweepslagen en het heesch geschreeuw, sprongen de dieren heen en weer, en op en neer, en door elkaar, met een geweld en een gebulder, dat de heele tent er van daverde. De wreede muilen stonden verscheurend wijd open, de machtige pooten sloegen klauwend uit, de wilde manen rezen overeind. Liza had kunnen huilen van ontsteltenis en schrik, maar Felhoen en Fitriene stonden hartelijk te lachen, en Liza zelve moest toch ook, ondanks haar angst, even schateren, toen de temmer plot-

seling den bruinen beer tusschen zijn armen nam, en rondom de groote kooi een polka met hem danste.

«Et maintenant, mesdames et messieurs,» riep eensklaps de man met emphatisch-plechtige stem: «vous allez, pour finir, assister au spectacle le plus émotionnant de la représentation: un combat à mort entre le célèbre dompteur Bravade, le lion de l'Atlas Saül, et le tigre du Benguale Néron.»

Het volk lachte, en hij lachte tegen, als in geestig-grappig wederzijdsch-elkaar-begrijpen. En hij vond het de moeite waard om ook voor diegenen onder de toeschouwers welke geen Fransch verstonden, zijn woorden duidelijk te maken, en vertaalde, in het weinig Vlaamsch dat hij kon:

«Mesdames en mijnheers, wij gaan deze vertooning eindig met de meest schoone voorstelling die kan gebeur: de gevecht om dood tusschen de beroemd dompteur Bravade, de leeuw uit Atlas Saül, en de tijger uit Benguale Néron.»

Luid applaus barstte los, en de muziek begon een bravour-stuk te schetteren.

«Och Hiere, Fitriene, loat ons toch wiggoan,» smeekte Liza een vuurroode kleur krijgend van angst.

«Bah nien ik, zij-je zot dan!» schaterde Fitriene, die zich eindelijk amuseerde.

De beesten werden in hun hokken teruggedreven en de temmer verliet insgelijks de groote kooi.

Bravade kwam in zijn plaats. Hij groette diep, een vroolijken glimlach op 't gezicht, terwijl een oorverdoovend handgeklap zijn verschijning bejegende. Liza stond op haar beenen te trillen. Bravade, in rok gelijk den eersten

temmer, en ook getooid met vele eerekruisen, keerde zich om naar den achtergrond der kooi, en deed zijn lange zweep klappen. Een afschuwwekkend keelgebrul, als van een zwaar-metalen tromp, bulkte los, een ijzeren hekje knarste, en met wijd open muil en overeind gerezen manen, sprong Saül naar binnen.

«A genoux!» schreeuwde Bravade onder een krullenden, knallenden zweepslag.

De leeuw knielde, brieschend, met nog vervaarlijker, wijdopen muil.

«Debout!» gilde Bravade. En onder de, als een vuurwerk schietende en knallende zweepslagen, rees Saül, steeds woester brieschend op zijn achterpooten overeind.

Bravade groette, en een donder van gelach en gejuich dreunde op. Toen keerde hij zich zweepklappend naar den anderen hoek der kooi.

Een tweede hekje ratelde, een woest gebrul weergalmde, en met één reusachtigen sprong was nu ook Néron in de kooi.

«A genoux!» riep Bravade zweepend.

De tijger kronkelde zich even half om, en blies met opgekrulde bovenlip, in 't grijnzen van zijn vreeselijke tanden, als een reusachtige, nijldige kat, zonder te gehoorzamen.

«A genoux! à genoux!» gilde Bravade, oorverdoovend zweepklappend.

De tijger bukte zich even, als zou hij gehoorzamen: maar plotseling, met een gebriesch dat heel de tent doordaverde, sprong hij veerkrachtig weer op, gooide Bravade omver, en plofte brullend neer op den leeuw, als in een gevecht op leven en dood.

Stampend en schreeuwend van schrik, met uitgepilde oogen en de handen op haar ooren, was Liza luidkeels begonnen te huilen. Nog enkele andere toeschouwers gilden en huilden mede, maar de overgrootte menigte schudde en schaterde van 't lachen, terwijl leeuw en man en tijger nu midden in de halfduistere kooi als één vechtende, brieschende, brullende worstelkluwen lagen te krioelen.

«Loat mij buiten! loat mij buiten!» huilde Liza, gillend als een krankzinnige. Maar plotseling bleef zij pal en stom van verwilderde verbazing onder 't reusachtig opgalmend gelach en gejuich van al de andere toeschouwers: Leeuw en tijger stonden roerloos op hun achterpooten naast den temmer in de kooi; en eensklaps gooiden zij hun huiden af, en Liza zag dat het twee mannen waren, die men voor de grap in wilde beesten had vermomd.

Toen moest zij ook, door haar tranen heen, uitbundig schaterlachen, en joelend van de pret verlieten zij in de lachende, joelende, proestende opgewondenheid der menigte, de tent.

Buiten hielden zij even stil om te verademen en op hun verhaal te komen. Alle vier nu, hijgend en zweetend van de pret en de benauwdheid daar binnen, waren zij in dolle opgewonden stemming. Zij dachten evenmin nog aan de bedevaart als aan vertrekken; zij hadden daar wel dagen lang willen blijven, om maar steeds meer gekheid uit te halen. Gelukkig dat Fitriene nu ook spoedig weer de wijste was. Zij stemde er in toe dat zij nog samen in een tentje hun portret zouden laten maken, maar daarna wilde zij ook beslist weg, en zij verlieten de kermismarkt

om verder in de straten te gaan slenteren. Zij bezochten een paar herbergen, waar in duf-benauwde zaaltjes, over een met drank en spuwsel bemorsten vloer, op het schrillermend gekras van een harmonica gedanst werd; zij kregen weer honger en dorst, en gebruikten opnieuw «schur» en «wittink» met lauw, troebel bier; en zij kochten ook gewijde mastellen, die zij naar huis zouden meenemen om ergens boven op een schouwboard naast een wijwatervat en een palmtakje te hangen, als vrijwaring tegen onheilen en rampen, of ze misschien ook wel te gebruiken, gebrokkeld en geweekt in het eten van menschen en beesten, als geneesmiddel tegen allerlei ziekten en kwalen.

Langzamerhand, in dichte drommen, met af en toe een wild door alles heen zwierende en brullende dronkaardsbende, begon de menigte, met het invallen van den avond, Sint-Cornelius te verlaten. Wagens, karren, sjeesen, diligenties werden aangespannen en zaten volgepropt met menschen, die al vast een heelen tijd vóór het vertrek hun plaatsen ingenomen hadden; en marskramers, hardloopers, bedelaars joelden en gilden en klaagden oorverscheurend onder elkaar met krijschende stemmen, om nog tot op het einde van dien laatsten van de negen beëvaartdagen enkele centen te verdienen. Om den hoek van een straat, vlak voor 't vergulde piekenhek van een rijk burgerhuis, waar welgedane buitendames en heeren met roode, gezwollen gezichten op banken van de avondkoelte zaten te genieten, hoorden Felhoen en Liza een huilend geklaag opgaan alsof er een ongeluk gebeurd was. Zij drongen door de dichte menschenchaar die om het hek stond, en woonden er een akelig tafereel bij.

«O meinschen!.... hêt berm....her....tig....heid en mede....lijden.... mee zeven oarme el....len....dige, ongel....ukkige schepsels!» klaagde op luid-huilenden, emphatisch-tremoleerenden toon, een man in wit-en-blauw-gestreepten tricot, met half opgekankerde neus en bovenlip, waardoor, in doodshoofd-grijnslach, de witte tanden akelig schitterden, «hêt mede....lijden mee nen oar....men, gebrekelijken man, en mee 'n vreiwe zonder bienen, die vijf oarme, ongel....ukkige schep....sels van kinders hêt!....»

En meteen, terwijl hij bedelend een vettig-vuile, verkleurd-fluweelen blauwe pet uitstak, wees hij naar een grauwe, in het zand gehurkte lompenhoop, tegen het lage muurtje onder het vergulden hek. «Hêt mede....lijden, en berm....her....tig....heid! geeft 'n oalmoesse.... en God zal 't ulder leunen!....»

Liza richtte zich reikhalzend op haar teenen, en onder de vergulde pieken zag zij de nare, vuile groep neergehurkt liggen: een jonge vrouw met beenderig mager, bruin gelaat en groote zwarte oogen, een romp met hoofd en armen, de plooien van haar bruine rok plat onder haar wegglijdend in het gele zand, en om haar heen een nest van bruine jongen, als een teef met kleine hondjes. De beide laatstgeboren, — tweelingen — lagen aan haar schrale, half ontbloote, bruine borst, en een van de twee, dat sterker dan het ander leek, drong 't kleinste telkens weg, wroetend met de handjes als een mol over den slappen boezem.

«Pouah! Toe, Fons, geef ze wat en loat ons goan,» rilde Liza, met afkeer zich terugtrekkend.

Felhoen gaf twee centen en liet Fitriene en Liza door, die ook met walggezichten keken en iets gaven.

Toen spraken zij van ook naar huis te gaan.

Felhoen trok Binus even op zij, en fluisterde hem haastig iets in 't oor. Binus, een oogenblik verbouwereerd, met groote dwaze oogen, gaf een toestemmend hoofdgeknik. En terstond was hij met Fitriene enkele passen vooruit, in de rumoerige drukte van de bedevaarders die het dorp verlieten. Felhoen en Liza volgden.

De zon ging onder in vurigen glans, over de groene en blonde velden. Een dichte stofwolk steeg op van uit de zandwegen, die de menigte lachend, schreeuwend, zingend, als het ware in kudden volgde, en enkele huisjes hier en daar schenen in die grijze stofwolk en die roode luchtweerkaatsing, door al hun naar het glanzend Westen gekeerde ruiten te branden. Even buiten 't dorp verspreidden de bedevaarders zich in alle richtingen, loopend in kleine, afzonderlijke groepjes, en meestal twee en twee, de vrijer en zijn lief, zoekend de eenzaamheid in 't schemeruur, na het in groep en kudde sjouwen, heel den langen dag. En nauwelijks waren zij een eind gegaan, of Liza merkte met verbazing om den hoek van een korenakker een boer in zijn werkplunje, roerloos en als 't ware dreigend daar staande, met den steel van een in den grond gedrukte hooivork, als een wapen tusschen zijn handen.

Liza wenschte hem in 't voorbijgaan «goên oavend,» doch kreeg niets dan een minachtend-barschen blik als groet terug.

«Wa betieket datte?» vroeg zij eenigszins angstig.

Felhoen glimlachte, even met duim en wijsvinger zijn donker snorretje opstrijkend.

«Da es ienen van die boeren woar da Binus van den uchtjink over sprak,» antwoordde hij. «Hij stoa te woaken bij zijn keuren, omdat er nie in 'n zoe geleupe worden. Wacht moar, ge zilt er al mier goan zien.»

Met een lichte kleur keek Liza om zich heen, en zag hier weer, evenals ze 's ochtends al gemerkt had, rechts en links in het halfduister vele platgetreden akkers.

«O,» sprak ze stil, en een soort schaamte bekreep haar, wijl ze weer dacht aan die vreemde spotwoorden, die men hun 's ochtends had nageroepen. Haastiger liep zij door, angstig in 't halfduister voor zich uit kijkend naar Binus en Fitriene, die al een heel eind verder waren.

«Woarom leupen ze zulder zeu gauwe?» vroeg ze gejaagd.

«G'n zijt toch nie schouw zeker?» lachte Felhoen.

Maar weer zag ze mannen dreigend op wacht staande, gewapend met vorken naast hun half vertreden akkers, en haar angst en schaamte namen toe, en zij porde Felhoen aan om Fitriene en Binus in te halen.

Zacht nam hij in de halve duisternis haar linkerhand.

«Ha moar, Lizatje, g'n moet gij niet schouw zijn,» streelde hij.

Even trilde hare hand, maar zij trok ze niet terug. Een groote weekheid mengde zich in haar vagen angst. Nog zachter, haast onvoelbaar, legde hij nu ook zijn rechterhand om haar middel, en zoo liepen zij samen een heele poos door, sprakeloos, hijgend, met haastigen stap.

«Maar woar zijn d' ander toch?» vroeg zij eindelijk weer, gejaagd.

«Dóár, doar vlak veur ons, zie-je ze niet dan? Zie, ze kijken nog ne kier omme,» antwoordde hij geruststellend.

Liza wist niet zeker of het wel Fitriene en Binus waren die daar liepen, maar zij geloofde 't toch, en vertraagde ietwat den stap, ze steeds in 't oog houdend. De zon was nu heelemaal onder: alleen in 't verre Westen hing nog, onder zware, effen-grijze wolkenmassa, een lange, smalle, heldergele lichtstreep, laag aan den horizon. De blonde korenvelden doezelden weg in vage, grauw-nevelige omtrekken, als 't ware in elkaar gesmolten met den gelen zandweg die er doorheen slingerde, en in het donkerblauw uitspannel pinkelden de eerste zilveren sterren. Groot werd de stilte en de eenzaamheid al om hen heen. De verre geluiden van het dorp smolten weg in dof rumoer, waar nu en dan nog slechts een kreet, een korte zang, een fijn gefluit even uit opschalde, en uit de zachte, stille velden steeg zoet-bedwelmend de lucht van rijpende vruchten en slapende bloemen. Op verre boerderijen blaften hol de waakhonden.

Nauwer sloot hij haar in de duisternis tegen zich aan.

«Zij-je nie moe, Lizatje?» streelde hij.

Zij was niet moe, maar had het warm, zei ze. En wat zij warm noemde was een vreemd gevoel van toenemende weekheid, iets slaps en zachts in haar, iets teeders, iets gelukkigs, iets, — zij wist niet hoe het uit te drukken — of zij wel uren en nog uren zoo zou kunnen loopen, zacht door hem voortgeduwd in 't middel, met half dichte oogen, in een gewaarwording of ze zoo heel héél stilletjes, onder

haar en zijn samengesmolten beweging, in een heerlijk-zachten slaap wegwiegelde.

«Lizatje,.... 'k zie ou geiren! O,.... 't es toch al zeu lang da 't ou geiren zie!» sprak hij plotseling, haar vurig tegen zich aandrukkend.

Zij duizelde onder zijn streeling en zuchtte. Zij ook «zag hem geiren», maar was het wel om dáárover te hooren dat ze naar Sint-Cornelius gekomen was? Zij dacht dadelijk weer met verwijt aan moeders konijntjes, en vreesde dat ze kwaad deed, en de vruchten van haar toch al teleurstellende bedevaart vernielde met hem verder door te laten spreken.

«Nie nie, Fons, w'n meugen doar nou nie over spreken, we moete peizen da we komen «dienen» zijn.»

«Mallekoar geiren zien 'n es toch gien zonde,» fleemde hij. En eensklaps drukte hij haar een hartstochtelijken zoen op den mond.

Zij worstelde zich los, hijgend:

«Nie, nie, Fons, g'n meug niet, 'k 'n wille niet! Fitriene en Binus zoën 't heuren. Kom, loat ons bij ulder goan.»

Zij waren op een met boomen beplanten kruisweg gekomen en plotseling was het vooruitlopend paar, dat Liza voor Fitriene met Binus aanzag, in de duisternis verdwenen.

«Woar zijn ze toch?» riep angstig het meisje. En zij wilde recht door stappen.

Maar Felhoen hield haar tegen.

«Wa goa-je doen dan? Da es de wig noar Sent-Maria-Axpoele. We moeten alhier.» En hij trok haar mee

naar links, in den zandweg onder de hooge, donkergekreunde, zacht-suizende populieren.

«Moar woar zijn ze toch! Woar zijn ze toch!» vroeg zij met toenemenden angst. En zij riep luidkeels in den donkeren nacht:

«Fitriene!... Fitriene en Binus!... waar zij-je gulder?»

Geen antwoord kwam. Alleen het vaag en verwijderd rumoer der alom huiswaarts keerende bedevaarders en het hol geblaf der waakhonden op de verre hoeven, stoorde de stille, wijde duisternis.

«Zoe 'k ik mij meschien gemist hèn?» veinsde Felhoen, even naar het kruispunt teruglopend. En op zijn beurt riep hij, maar niet heel luid:

«Binus!.... Fitriene!.... Zij-je gulder datte?»

«Nee w'!» riep een stem in de verte, over 't koren.

«Ha, nondedzju!» kwam Felhoen verbaasd-doende bij Liza terug, «zoe-je wille geleuven da 'k mij gemist hè! 't En zijn Binus en Fitriene niet die doar veur ons leupen, 't zijn andere. Moar dat 'n doet er niet toe, 'k hè mee Binus afgesproken da we noar mallekoar in *De Graeve van Halfvasten* zoên wachten, as 't moest lukken da we mallekoar verleuren.»

«O!» sidderde Liza, «hoe verre zijn we 'r nog wel van af?»

«Nie verre, 'n klein half uurken moar,» verzekerde hij.

Strak en roerloos staarde zij hem aan, 't gelaat vaagbleek, met de donkere punten van haar oogen, in de duisternis onder de boomen. Volkomen eenzaam was het oord, en in de zwoele, stille avondwarmte, gonsde een muggezwerm om hun ooren wijl zij daar even stonden.

Een boschuil liet zijn nachtgil hooren, melancholisch-schriel in 't hoog gebladerte der zware populierenkruinen, en zij schrikte als voor de stem van een ongeluksbode. Toen kwam hij weder op haar af, en sprakeloos, met een zucht van hartstocht, omsloot hij haar in zijn armen, haar lichaam dicht uit al zijn kracht tegen het zijne aangeprangd, zijn mond op haren mond, zijn tanden voelend hare tanden, in een langen wilden passiezoen, die haar hoofd weerloos achteroverdrukte.

«Och kom, kom, kom, loat ons gaan,» smeekte zij bevend.

Hij trok zijn hoofd terug en samen liepen zij enkelen passen verder, hij haar steeds nauwer omarmd houdend in de stille duisternis, onder de hooge boomen. Zij kon haast niet loopen zoo sterk als hij haar prangde. Soms tilde hij haar geheel en al van den grond op en struikelden zij samen over de boomwortels, als dronken. En eindelijk liet hij haar niet meer los, en zakten zij samen neer op 't zachte mos, onder de droomerig ruischende loovers....

IV.

Den volgenden zomer maakte zij nog eens de bedevaart naar Sint-Cornelius mee. Maar ditmaal was Felhoen er niet bij. Zij ging alleen den langen bedeweg met Binus en Fitriene. Felhoen was in 't najaar, met nog drie andere jongelui van 't dorp, als landverhuizer naar Amerika vertrokken.

En evenals het vorige jaar vond zij Sint-Cornelius volop

in feest, in zon en stof, en lawaaiige drukte. Maar nu keek zij naar dat alles niet meer om. Zij zag er ernstig en bezorgd uit, ingevallen en verouderd, en armoedig gekleed, als leefde zij nu zonder vreugd — in ellende.

Zij ging recht door de woeling heen met haar gezellen naar de sacristij in de kerk, waar Fitriene nog eens een pas geboren kind van haar gehuwde zuster tegen de «sessen» kwam aangeven.

Toen gaf zij ook het hare aan....

«De naam?» vroeg de geestelijke, dezelfde met zijn vrijpostig-glimlachend gelaat en fel-glinsterende oogen, dien zij daar 't jaar te voren had gevonden, en die haar nu ook scheen te herkennen.

«Marie Emerance van der Haeghen,» antwoordde Liza, een kleur krijgend.

«Dochter van?....»

Zij kleurde sterker.

«Van mij?» fluisterde zij.

«En van?....» glimlachte de priester onmeedoogend, in een soort van spotlach die zijn kleine, groenachtig-gele bijttanden ontblootte.

«En van Alfons Felhoen, die zijn kind niet heeft willen erkennen!» riep zij plotseling heftig en als 't ware uitdagend, met schitterende tranen in de oogen.

«Ss...tt, zachtjes, zachtjes, zachtjes,» suste de geestelijke schielijk ernstig, met bezorgde blikken om zich heen.

En met kalme stem liet hij opschrijven:

«Onwettige dochter van Eliza van der Haeghen.»

Liza betaalde en zij vertrokken.

Zij liepen even biddend met den stroom van bedevaar-

ders mee, om de kerk heen, en kwamen aan de Leie, voor 't heerlijk kalme vergezicht van zacht-kronkelend, glinsterspiegelend water, tusschen de wijde, vruchtbare oevers van blond-golvend koren en lichtgroene weilanden omlijst met boomen.

Een man kwam op haar af, glimlachend, met aanmoedigend-vleiende stem:

«Moet-e van de joare gien konijntjes offeren, mijn zoetekind?»

Zij herkende den man die 't jaar te voren in het aanbouwtje naast de kerk bij de hoender- en konijnenhokken stond.

«Nie, merci,» sprak zij koel.

«Hè 't verlede joar nie g'holpen?» vroeg hij fleemend.

«Joa 't,» antwoordde zij toonloos, «moeders konijntjes zijn van de «sessen» genezen....»

En triestig mijmerend wendde ze zich om en liep langzaam met de anderen mede.....

PAATROS.

I.

Het rook er altijd koel en frisch naar versche melk, naar karnemelk en boter, en in de ruime, ietwat sombere woonkamer en keuken met haar kleingeruite raampjes en haar lage, bruingerookte zolderbalken, glom het tin en koper en het aardewerk op de rekken van den achterwand als de bescheiden, degelijke weelde van hun deftig, ouderwetsche leven.

Zij waren een gezin van zessen: de oude vader, hoofd en eerbied der familie, en vijf kinderen: drie zonen en twee dochters, allen ongehuwd gebleven, en allen reeds op rijpen leeftijd, behalve Paatros, die nog maar vooraan in de veertig was.

Zij waren de goedheid, de braafheid, de degelijkheid, de eerlijkheid en vlijt verpersoonlijkt. Dat was zóó, dat zij zelfs nooit een van de producten hunner boerderij naar de markt moesten gaan verkoopen. De menschen uit den omtrek kwamen zelven alles bij hen halen: melk, boter, karnemelk, aardappels, graan, omdat zij zeker wisten dat de De Meesters nooit iemand bedrogen, en zij er voor een minimum van geld een maximum van goede, degelijke waar ontvingen.

Het waren godvruchtige, godvreezende menschen in den echten schoonen zin van 't woord. De bijna tachtigjarige De Meester was «Vader» van den Derden Regel van 't genootschap van den Heiligen Franciscus Xaverius, waarvan de leden elken zondagnamiddag na de vesper in de kerk vergaderden, en ook buiten de vergaderingen van dit vroom genootschap, bleven zijn oude metgezellen hem met den naam van «vader» bejegenen. «Dag voader,» klonk het eerbiedig, als zij hem ergens op het veld of langs de dorpsstraat ontmoetten. En hij, die altijd vroom en ernstig was, en veel van schoone woorden hield, die hij in zoo deftig mogelijke zinnen uitdrukte, maakte dan een zalvend gebaar met de hand en antwoordde: «mijne vaderlijke zegen.»

Vroeger, in zijn jeugd, had hij veel meegedaan aan tooneelvertooningen van het Rhetorica-gezelschap in zijn dorp. Toen was hij nog zoo diep-godvruchtig niet als later. Eerst op rijperen leeftijd, onder den invloed van mijnheer de pastoor, had hij ingezien hoezeer hij daardoor den verkeerden weg insloeg, en zich vol ootmoed berouwd en bekeerd. Maar van dat vroeger bij het dorpstooneel optreden, was hem iets plechtigs en emphatisch bijgebleven, dat zich voornamelijk uitte in den declamatorischen toon en de keus zijner woorden. Hij sprak doorgaans in deftige boekentaal, waarin slechts hier en daar de wanklank der gewestspreek tusschen door glipte. En speciaal aan den plechtig-zwaren, theatralen aa-klank gaf hij zulk een voorkeur, dat hij dien herhaaldelijk gebruikte, ook daar waar het niet te pas kwam. Zoo klonk de naam van zijn oudsten zoon, die Remi heette, in zijn mond als «Raami» en die van Petrus, zijn jongste, als «Paatros».

De kinderen waren allen in zijn vroom denken en voelen grootgebracht. Raami had een nog al mooie stem en zong des zondags in de hoogmis, op 't oxaal; Jozef, de tweede zoon, was lid van 't gilde der Heilige Berechting en liep bij groote kerkelijke plechtigheden met een waskaars achter 't Heilig Sacrament, en Jozefine en Scholastica, ofschoon reeds bij de vijftig, droegen nog het Lieve-Vrouwe-beeld in de processie, beide in hemelsblauw gekleed, met witte, kortgepijpte kraagjes, de oogen zedig neergeslagen, de magere gezichten bruin-getaand onder den langen maagdelijken sluier, die bijna tot aan haar voeten reikte. Alleen Paatros werd steeds ietwat achteraan gehouden en bekleedde geen opvallende plaats bij al die vrome plechtigheden, maar hij liep toch ook, met den paternoster in de hand en blootshoofds gebeden-prevelend, op de eerste rij der dichte volksschaar, die met de processie medeging, door den dorpsveldwachter met getrokken sabel op eerbiedigen afstand van het Heilig Sacrament gehouden.

Tehuis, bij iedere gelegenheid, des ochtends bij het opstaan, des avonds bij het slapen-gaan, en telkens vóór en na de maaltijden, baden zij, vroegen zij God's zegen en genade op hun werk en leven. Heel dikwijls, tegen valavond, in een oogenblikje vrijen tijd, gingen Scholastica of Jozefine een paar waskaarsen aansteken bij het Lieve-Vrouwe-beeldje in de kamer, en baden daar, op de harde roode tegels neergeknield, de armen wijd open, het hoofd in vroom-smeekende houding scheef geheld. En iederen avond na den laatsten maaltijd baden zij allen samen een langen «rozenkrans»; de oude man met bibberende stem voorop-zeggend en de anderen zijne woorden herhalend,

alweer God dankend voor nogmaals een doorgeleefden dag, hij in zijn ouden leunstoel naast het haardvuur, zij allen op kleinere stoelen er omheen geschaard, hun beenderige bruine aangezichten af en toe vreemd-levendig verlicht door het kort-opschietend geflakker van de kalme roode vlam.

II.

Eén schaduwvlek, één enkele, kwam soms over hun degelijk, godvruchtig leven: Het bijwijlen vreemd gedrag van Paatros.

Het was een ander type dan zijn vader, dan zijn broers en zusters; en ook een ander, vreemd-ondoorgrondelijk karakter. Zij allen waren lang, en beenderig en mager; hij was gezet en kort, met gluiperige kleine oogjes, met scheefzakkenden linkerschouder en kromme dikke beentjes. Zij waren flink en stevig in hun taaie magerheid; hij was wat zwak ondanks zijn sterker voorkomen. Zij spraken onderling over hun arbeid, over hun akkers en hun beesten; hij sprak heel zelden daarin mede. Zij hielden hem voor ietwat achterlijk in het gezin, en zijn deel van den gezamenlijken arbeid had ook door een kind kunnen verricht worden. Hij was de koewachter der boerderij. Gansche dagen liep hij langzaam slenterend met zijn groote kalme beesten langs de grasranden der elzekanten en der slooten, en had alleen te zorgen dat zij deugdelijk zouden grazen. Hij zag de zon opgaan over de wijde schoone velden, beglinsterend den paarlendauw van 't natte gras; hij zag ze schel-verblindend laaien in den ijlen middaghemel; hij zag ze rood naar 't westen

neigen, brandend in de luchtpaleizen van de wolken, zonder ooit iets anders uit te voeren dan dat aldoor-traageentonig-meegaan met de onverpoosd-grazende koeien. Waaraan mocht hij wel denken in die eindeloos-eentonig lange uren van den langen zomerdag? Hij was alleen, steeds heel alleen, zonder aansluiting met wie ook. Al de andere koewachters waren jonge bengels, die luide klaptten met hun lange tsjakken ¹⁾, die 't wijde zonneveld deden weergalmen van hun zingend Alahoe! die kikkers vilden en ze braadden in de heete asch van sprokkelvuurtjes; maar hij deelde in geen van die vermaken mede, hij dreutelde steeds heel alleen tusschen zijn groote heesten, niemand wist waaraan denkend, niemand wist waar zich mede bezig houdend.

De gansche lange week volbracht hij aldus trouw zijn doodvervelend werk, zonder tien woorden met een medemensch te wisselen, zonder ooit thuis over zijn taak te mopperen. Maar den zondag hield hij voor zich over, wilde hij volkomen vrij zijn. Dan kleeedde hij zich reeds in den vroegen ochtend netjes aan, ging naar de hoogmis, en bezocht daarna enkele herbergen. Hij dronk er weinig, praatte nog minder, zat daar meest alleen in een hoek, vaag luisterend naar de verwarde gesprekken, als vreemd en bij 't gezelschap niet behoorend. Hij rookte niet, speelde niet, maakte geen grapjes met de herbergmeisjes; hij zat daar zoo maar wat, zonder doel noch reden, het uur van 't «noenmaal» af te wachten. Klokslag twaalf was hij dan ook trouw weer thuis, en gebruikte er zijn

¹⁾ Zweepen.

maaltijd met de anderen. En wyl zij allen van de zondagsrust genoten om op hun bed een uurtje te gaan «noenstonden», sloop hij stil langs achter weg in de richting van 't naburig spoorwegstation.

De bureu kenden die gewoonte en kwamen grinnikend op den drempel van hun huisje of bij het hek van hun boomgaard staan.

— Kijk, kijk, spotten zij, Peetse Meesters trekt er nog ne kier op uit!

Voor al de vrouwen hadden pret om hem en keken hem met glinsterende oogen na.

— 't Zal nog ne kier wêl zijn! gekscheerden zij. En enkele riepen hem 't een of 't ander na, om hem op te houden, en, zoo mogelijk, den trein te doen missen. Maar nooit liet Paatros er zich aan vangen. Hij antwoordde steeds beleefd en banaal, met enkele lijzige woorden, en weg was hij, langs de boompjes van 't kanaal, recht naar het kleine station, waar hij den namiddagtrein voor Gent nam.

Niemand wist eigenlijk wat hij daar zoo elken zondag-namiddag ging uitvoeren, maar af en toe werden in de buurt akelige verhalen gefluisterd. Zonder dat ooit iets bepaald leelijks aan den dag kwam, wierpen die geheimzinnige wekelijksche tochten van Paatros een soort van smet op de anders zoo onbesproken degelijkheid der De Meesters. Meer dan eens hadden nieuwsgierigen hem ter stad gevolgd, maar onmogelijk zijn spoor kunnen bijhouden. Hij glipte telkens weg door de drukte van kleine straatjes, als een paling door de vingers.

Voor zijn eigen familie, voor zijn vader, en broeders,
TUSSEN LEIE EN SCHELDE.

en zusters, waren die wekelijksche tochten, waar zij, evenmin als de bureu, het echte van af wisten, een ware ergernis en foltering.

— Paatros! Paatros! wat gaat gij toch alzoo iedere zondagachternoen naar Gent doen? vroeg emphatisch en bevend de oude De Meester, toen hij, met valavond, zijn jongste zoon van die vreemde, onheilspellende uitstapjes terug zag komen.

— Ha 'k goa .ik mij doar 'n beetsen amezeeren, voader,» antwoordde Paatros gegeneerd, met schuinschen blik en schijnheilig-kwijn-sleepende stem.

— U amuzeeren! u amuzeeren!» herhaalde de oude De Meester, wantrouwig zijn zoon van het hoofd tot de voeten opnemend; «maar peist-e gij dan niet, Paatros, dat er amuzementen zijn die de meinsch in staat van doodzonde kunnen brengen?»

— Ha 'k 'n doe 'k toch niemand gien kwoad,» teemde Paatros.

— Gij doet uw eigen kwaad! gij doet uwe ziele kwaad! gij doet uwe reputatie kwaad en de onze meteenen!» orakelde streng de oude De Meester. «Waarom blijft gij hier 's zondags bij ons niet, gelijk uwe broeders en uwe zusters?»

Maar dáárover was Paatros niet te spreken! Zelfs mijnheer de onderpastoor, door den ouden vader tot dit doeleinde ontboden, had er hem niet kunnen toe bewegen. Hij wilde de gansche week werken, maar 's zondags ook vrij zijn om te doen wat hij wilde, antwoordde hij telkens, zonder heftigheid, maar vastberaden. En elken zondagavond was er daardoor ontstemming en droefheid in het

degelijk, ouderwetsch gezin. Raami en Jozef wierpen booze blikken op hun broeder, en Jozefine en Scholastica sloegen een kruis toen zij hem van zijn onbekende, akelige tochten terug zagen komen. 't Was als de vloek van een komende ramp, die hen allen bedreigde, en talrijker werden de waskaarsen voor de heilige beeldjes aangestoken, en vromer baden zij allen voor de bekeering van Paatros, de eenige smet en zonde van hun soliede, tot nog toe door God gezegend huis.

III.

Op een zondagavond van einde November kwam Paatros niet als naar gewoonte met den laatsten trein terug. Het werd negen uur, half tien, tien uur, elf uur, en nog geen Paatros. Raami en Jozef waren al vast woedend naar hun bed gegaan, maar vader en de beide dochters bleven angstig waken, rillend naast het kwijnend haardvuur van den breedten schoorsteen, waar de stormwind nu en dan in loeide en klaagde.

— Och Heer! och Heere, dat zijn dingen! Och Heer! och Heere, dat zijn dingen!» herhaalde onophoudelijk de oude man. Hij had den rand van zijn dikke bonte muts tot over zijn ooren getrokken, en zijn star-verschrikte oogen blikten telkens op zij naar de zinken uurplaat van de ouderwetsche klok, terwijl zijn magere, knokkelige handen met aapachtige bewegingen krab-trilden op het grauwe linnen schort, dat hij altijd, binnen en buiten, winter en zomer, uit aloude gewoonte droeg.

— Voader, goa gij noar ou bedde, we zille wulder

blijve wachten totdat hij komt,» drongen Jozefine en Scholastica voor de zooveelste maal aan. Maar angstiger begon de oude dan te beven en te krabben, terwijl hij telkens weder antwoordde:

— Neen, neen,... neen, neen,... slapen zal ik niet meer doen, zoolang of ik niet weet waar mijne Paatros is.

Twaalf uur, één uur, twee uur, en nog maar steeds geen Paatros. Hol brulde en woedde de stormwind in den pikdonkeren Novembernacht, soms schuddend het geheele huis, soms als met menschenhanden tegen de gesloten luiken aantokkelend. Dan vlogen Jozefine en Scholastica naar de deur, meenend dat het eindelijk Paatros was, en sidderend, met doffe hikstemmen, vroegen zij door het sleutelgat:

— Zij-je gij doar, Petrus?

Maar alleen de wind antwoordde met lang-klagend geloei, en wanhopig kwamen zij weer huiverend naast het smeulend haardvuur zitten, waar de oude vader eindelijk in slaap gevallen was.

Om half drie ging de deur van de zoldertrap open, en half aangekleed kwam Raami in de keuken.

— Es den deugniet nòg nie thuis?» vroeg hij met groote oogen van verontwaardigde verbazing.

— Nien hij, nòg niet,» fluisterden de zusters. En zij wezen met stil gebaar naar de ouden De Meester, die nog steeds in zijn leunstoel zat te slapen, het beenderig, op de borst gezonken hoofd bijna onzichtbaar onder de groote honte muts, de rimpelige sidder-handen af en toe nog machinaal en zenuwachtig-trillend op het grauwe linnen knie-schort.

— Ha! die leulijke sloeber!» bromde Raami.

Scholastica begon in stilte te weenen.

— Hij zal verongelukt of vermeurd zijn!» snikte zij.

— Had hij veel geld mee?» vroeg Raami.

— We 'n wete wulder da nie, e-woar?» zuchtte Jozefine.

Hun gesprek, hoe zacht gefluisterd ook, maakte den ouden De Meester toch wakker. Zwaar zuchtend trok hij zijn doffe oogen half open, en richtte met inspanning zijn moede hoofd een weinig op.

— Is Paatros thuis?» was zijn eerste angstig-bevende vraag.

— Nien hij, voader, nog niet,» antwoordde Jozefine diep neerslachtig.

— Och! och!... och! och!... zijn dat toch dingen!» kreunde de oude man. En plotseling gansch wakker:

— Hoe laat is 't al!» vroeg hij, met inspanning naar de klok omkijkend. En schuddend begonnen zijn handen op het schort te krabben.

— Twintig minuten veur den dreiën, voader,» antwoordde Raami.

— Twintig minuten veur den dreiën! twintig minuten veur den dreien, en nóg niet thuis! Och! och!... och! och! snikte de oude.

Weer ging de deur van de zoldertrap open, en Jozef kwam nu ook te voorschijn.

— Es hij nóg nie thuis? vroeg hij op zijn beurt, verschrikt en verontwaardigd.

— Nien hij, nóg niet!» weende Scholastica.

De oude man begon ook plotseling te huilen, schorhikkend zonder tranen, met gefolterde gezichtstrekkingen.

— Ik en zal mijne Paatros in levende wezen nooit meer zien!» kreunde hij.

Jozefine kwam uit de kamer naast de keuken met een heilig beeldje en twee brandende waskaarsen, en plaatste die midden op de lage groene tafel waar zij overdag hun maaltijden gebruikten.

— We moeten ne reuzekrans lezen veur den Heiligen Antonius, patreun van het verloren goed,» sprak zij vroom.

Zij zakten op hun knieën vóór het tafeltje en baden daar hardop, met smeekend saamgevouwen handen. Het kleine beeldje, in zijn bruin geverfde pij, scheen zacht en glimlachend naar hen te staren, met zijn fijne zwarte oogjes in het popperig gezichtje. De oude vader nam zijn zware pet af en bad mede, met bibberenden mond en tril-schuddend gevouwen handen:

«O Heilige Antonius ontferm u onzer,
Geef ons den verloren zoon terug . . .»

Toen het gebed geëindigd was maakten zij allen, met diep gebogen hoofd, het teeken des kruises, en Jozefine ging het beeldje op de eetkast plaatsen, tusschen de twee kaarsen die er bleven branden.

De oude vader nam het woord:

— Raami, gij moet met den eersten trein naar Gent gaan informeeren, binst dat wij van onzen kant hier op het dorp naar Paatros zullen zoeken.

De oudste zoon was dadelijk klaar om dat te doen en ging zich al vast aankleeden. Jozefine hing den waterketel boven 't opgepookte haardvuur en Scholastica begon koffie te malen. Buiten was de wind ietwat gestild, met

aftrekkend gebulder in de holle verten, als vluchtend, verwoed en dreigend nog, voor 't komen van den dag. Jozef ging naar den koestel; Scholastica schikte koffiekomen op de tafel en sneed een dikke stapel tarweboterhammen. Zij gingen stil en zwijgend voort, elk in zijn eigen zwaren angst en in zijn smart teruggetrokken. De oude vader zat met trillend-saamgevouwen handen onverpoosd te bidden. . . .

IV.

Er was geweldige opschudding in de buurt toen men vernam dat Paatros 's nachts niet thuis gekomen was. Dat was nog nooit gebeurd, en iedereen vroeg waar en wanneer men hem voor 't laatst gezien had.

Men had hem voor 't laatst gezien evenals elken zondag tusschen half twee en twee, als naar gewoonte loopend langs 't kanaal in de richting van het station. Verstuijf, de vellenploter, die achter Meesters boerderijtje woonde, had hem door 't achterhek zien buitenglippen, en zelfs van op zijn drempel naar hem toe geroepen:

— Ha, dag Petrus! Goe weer, hé! Goa j'r nog ne kier op uit?

Waarop Petrus heel gewoon gëantwoord had:

--- Joa ik, . . . 'k goa ne kier 'n beetse wandelen, mee 't scheun weere.

— Joa moar, 't zoe nog keune regenen, weet ge 't! Ge zil meschien wel ievers moete schuilen!» had de gekscheerende vellenploter hem nog nageroepen; waarop Paatros, die reeds aan 't kanaal was, geen antwoord meer

gegeven had, zich houdend of hij het niet hoorde. Verder had men hem, als naar gewoonte, langs 't kanaal zijn weg zien volgen, had men hem ook gezien in 't kleine station en op den trein, zelfs even in de stad nog, waar men trouwens ook al dadelijk, zooals immer, zijn spoor was kwijt geraakt. Of hij ook met den laatsten trein terug gekomen was wist niemand te vertellen. Niemand had hem herkend, noch in het groote station te Gent, noch in de kleine halte van het dorp, waar het, als elken zondag, druk en woelig was van menschen.

Ellendig en gejaagd, het hoofd gebukt, de handen krabbelend op het grauwe schort, liep de oude De Meester heen en weer, nu eens langs het kanaal, in welks donker vuile water zijn verschrikte oogen peilend staarden, dan weer in 't veld langs elzekanten en langs slooten, elk oogenblik stilhoudend om zoekend in het ronde om zich heen te kijken, niet wetend wat gedaan om den tijd te dooden in de angstige verwachting naar Raami's terugkomst.

De buren schoolden om hem samen, slenterden met hem mee, ondervroegen hem nieuwsgierig. En enkelen poogden hem te troosten, half ondeugend, half meewarig, zeggend dat Paatros wel terug zou komen, dat hij immers aan Verstuijf gezegd had dat hij zich maar wat ging amuzeeren, en zich wellicht wat lang en veel geamuzeerd had, en daardoor vertraging had geleden in zijn thuiskomst. Maar de grijsaard, onvatbaar voor den spot als ontroostbaar door het medelijden, antwoordde telkens in zijn vaste overtuiging van 't rampzalig noodlot:

— Neen neen, neen neen, . . . ik en zal mijne Paatros in levende wezen nooit meer zien!»

Toen het weer avond werd, en Paatros nóg niet thuis was, verergerde de opschudding in 't dorpje. De veldwachter, omringd door een heel troepje helpers en kijkers, liep beneden langs den waterkant van het kanaal, peilend en polsend met haken in de diepte, en ook mijnheer Provoost, de onder-pastoor, kwam, door den pastoor gezonden, inlichtingen over het gebeurde nemen.

Erger nog greep de tragische toestand den grijsaard aan, toen hij den man met het geestelijk kleed tot zich zag naderen.

— Och! och! meneer den onderpaster, dat zijn toch dingen! snikte hij met tranen die zich niet konden ontlasten in de star-verschrikte oogen: «ik en zal mijne Paatros in levende wezen nooit meer zien!»

De geestelijke trok hem mee met zachte, zalvende gebaren en poogde hem moed in te boezemen; maar nauwelijks had hij enkele woorden uitgesproken of achter hun rug weergalmde een dringende kreet: «Boas De Meester! boas De Meester, Remi es doar weere!» en sidderend van emotie keerde de oude man zich om.

Hij zag zijn oudsten zoon van verre langs het water komen, omringd door eene drukke menigte, die hem nieuwsgierig scheen te ondervragen, maar eer hij nog gesproken had merkte de grijsaard al aan Raami's neerslachtigen blik en houding, dat hij geen goede tijding medebracht.

— Hawel, Raami, wat voor een nieuws, jongen?» vroeg hij werktuigelijk en moedeloos, zeker van het antwoord:

— Niets voader, niets,» antwoordde dof Remi, met een ontmoedigd gebaar der opene handen.

— Ach! ach!... ach! ach!...» stotterde de oude ver-

slagen. En zenuwachtig tril-krabden zijn handen over 't grauwe schort.

— Hèt 'r zelfs nie van g'heurd!» vroeg de onderpastoor met verbazing.

— Niets, menier den onderpaster; doar 'n es ginder giene meinsch die hem g'heurd of gezien het,» antwoordde Remi eerbiedig-beleefd.

— Mijne Paatros is vermoord! mijne Paatros is vermoord! snikte de oude.

— Had hij veel geld bij hem?» vroeg nog de geestelijke.

— Och Hiere w'n wete wij da niet, menier den onderpaster,» zuchtte Remi.

— Mijne Paatros is vermoord! Ik en zal mijne Paatros in levende wezen nooit meer zien!» herhaalde machinaal de oude, als gebroken heenstruikelend.

V.

En weer een dag van angst en foltering, en nòg geen Paatros!

't Was meer dan tweemaal vier en twintig uur geleden, nu, dat hij uit het ouderlijk huis vertrokken was, en niemand hoopte meer hem nog terug te zien. De kaarsen brandden dag en nacht vóór 't beeldje van den Heiligen Antonius en ook voor dat van Onze-Lieve-Vrouw; zij zaten uren en uren neergeknielt in vroom gebed met open armen, en smeekten God en al zijn Heiligen dat zij hun verdwaalden zoon en broeder mochten terugvinden, maar zij geloofden zelve aan de kracht van hun gebed niet meer. God beproefde hen, God strafte hen in Paatros, de eenige vlek en schande van hun godvreezend, godvruchtig gezin.

Zij wisten nu dat hij veel geld had meegenomen op zijn zondagstochtje. Zij hadden 't gevraagd aan den postmeester, die zijn spaarboekje in bewaring hield, en hun verteld had, dat Paatros hem 's zaterdags avonds honderd frank was komen vragen. Honderd frank! Wat mocht hij met die groote som wel hebben willen uitvoeren! Daar zat onraad en boosheid achter, zij waren allen overtuigd, dat men hem ergens in een hinderlaag gelokt had, dat men hem ergens vermoord had, om hem zijn geld te ontnemen. Zij zochten zelfs naar hem niet meer, zóó zeker waren zij dat hij niet meer bestond; en met den invallenden avond van den derden dag waren zij met mijnheer Provoost aan 't beraadslagen hoeveel missen zij voor zijn ziele-zaligheid in de dorpskerk zouden laten zingen, toen plotseling een schuwe, donkere schaduw buiten voorbij de kleingeruite raampjes zweefde, en 't oogenblik daarna een weifelende voetstap van achter 't houten schut in de keuken kwam.

— Och Heer! onze Paatros!» gilte de oude man.

Zij sprongen allen op, als door een slag getroffen, en staarden stom verbaasd op Paatros, die schuw en aarzelend, met scheef-trekkenden linkerschouder, binnen kwam geslopen.

— Ha, da zijn dijngen, e-woar!» hoorden zij hem, als in een droom van onwerkelijkheid, met zijn lamme, kwijnachtige stem zeggen.

Schuddend en bevend, met wild over zijn schort krabbende handen, was de oude, lange, magere De Meester in de schemering uit zijn leunstoel opgestaan.

— Paatros!.... Paatros!....» riep hij tragisch met

hikkend-en-slikkende stem. «Paatros, jongen, van waar is de komste?»

— Ha van Gent, voader,» teemde Paatros, met een valsch-gluipenden blik van schaamte, als een afgeranselde hond langzaam naar voren dringend.

— Van Gent!... van Gent!... Háááááá van Gent!» herhaalde sidderend-plechtig de oude.

En plotseling, week en overweldigend van emotie:

— Paatros, ik weet zeker dat ge gezondigd hebt!» snikte hij. «Gaat met mijnheer Provoost in de kamer en spreekt uwe biecht!»

VI.

In het schemerduister van de ruime, kille kamer, het bed onder een wit gordijn tegen den linkermuur, het groote kruisbeeld tragisch-zwart tegen den witgekalkten achterwand, stond Paatros als een schuldige, met de pet tusschen zijn duimen en het hoofd gebogen vóór zijn geestelijken rechter en meester, die trotsch achterovergeheld, minachtend, met verbolgen, stuurschen blik van uit de hoogte op hem neerzag. De laatste, koperdoffe gloed van het uitstervend daglicht glom zijdelings en vaal door een der kleingeruite, groenachtige raampjes op mijnheer Provoost's flets-opgezwollen aangezicht, en deed zijn zwarte rok met ontelbare kleine knoopjes over den bollen buik vetachtig glimmen. In zijn beide, op elkaar gesloten handen hield hij zijn brevier, waarvan de breedte, vergulde snee, schitterend als het lemmer van een degen, naar Paatros uitstraalde.

— Zet ou doar,» beval hij brusk, Paatros een stoel aan-

wijzend, of hij daar in zijn eigen huis was. En zelf nam hij plaats op een tweeden stoel, dicht bij het raampje, naast een tafeltje waarop hij zijn brevier neerlegde.

— Eerweirdigen biechtvader,» ... begon Paatros gedwee, «ik beschuldige mij...»

Maar met een ongeduldig gebaar der hand viel hem de geestelijke in de rede en legde hem 't stilzwijgen op. Hij bad, de oogen dicht, de lippen prevelend, de handen saâmgenvouwen, het hoofd achtvergeheld, in ootmoedvolle houding, als werd hij geïnspireerd van hooger. Wellicht vroeg hij aan God de gratie om Paatros' berouwvolle biecht te hooren en hem weer op den goeden weg te helpen. Dat duurde zoo enkele minuten in de diepste stilte. Dan maakte hij langzaam het teeken des kruises, opende weer zijn oogen, waarvan de blik zich hard en strak op Paatros vestigde; en plotseling, als 't ware een ander mensch geworden, op ruwen toon, in booze woorden:

— Hááá!... g'hêt doar weere wa uitgesteken hè?»

— Joa ik, menier den onderpaster», teemde Paatros met blakend gezicht en neergeslagen oogen, «'k zoe mijn eigen keune sloan veur mijn dwoazigheid.»

— Ou vader, ou broers, ou zusters, ... de dieë moesten ou sloan, ou afranselen! onweirdige zeune woar da ge zit!» riep heftig mijnheer Provoost.

Paatros, op voorhand aan allen mogelijken hoon onderworpen, bukte sprakeloos het hoofd.

— Woar hêt-e die drei doage nou gezeten?» vroeg de geestelijke kort en streng.

— Ha, in de stroatses, menier den onderpaster,» teemde Paatros.

— In de stroatses!... In wa veur 'n stroatses?

Paatros kreeg het eensklaps zóó hevig benauwd, dat hij niet dadelijk kon antwoorden.

— In wà veur 'n stroatses da ge gezeten hêt, vroag ik ou?» drong de geestelijke ruw aan.

— Ha,... bij 't vriiwevolk, menier de paster,» bekende eindelijk Paatros, ineenkrimpend van vernedering en schaamte.

— Haha! bij 't vriiwevolk! Alweere bij 't vrrriiwevolk! Zij je nie beschoamd?» raasde verachtend, met fonkelenden blik, de onderpastoor, onbewust den toon van den ouden De Meester nabootsend.

Maar Paatros, in plaats van te antwoorden, kroop nog dieper in elkaar van schrik onder dien uitval van beledigenden toorn; en mijnheer Provoost, die wilde weten, besepte dat hij zich te ver had laten gaan. Hij dwong zichzelf tot kalmte, en, op een minder heftigen toon, maar met nog van minachting opgekrulde bovenlip:

— En in wa veur 'n kotten zit-e doar, bij da vriiwevolk? Zijn da hirbirgen?»

— Ha,... hirbirgen en gien hirbirgen, menier den onderpaster. Ge keunt er gij toch drank krijgen euk.»

— En 't es er zeker vuil, smeirig, in die kotten?»

Een korte vlam van nog hartstochtelijk zich-heugen schoot even onbedwingbaar uit Paatros' schichtig-gluipend oog.

— Bah ten doet, ¹⁾ menier den onderpaster, 't 'n es het doar nie vuil, 't es er zelfs heul scheune.

¹⁾ In 't geheel niet.

— Woarvan scheune?» vroeg de geestelijke gewildbarsch.

— O, ha amoal scheune spiegels en reuë pannen ¹⁾ stoelen en banken; 't es er zeu scheun as op 't kastiel,» antwoordde Paatros bedeesd.

— Pouah!» schimpte minachtend, met een gezicht van walging, mijnheer Provoost. Maar hij drong verder aan, hij wilde alles weten.

— En da vriewevolk, die wijven, hoevele zijn d'r doar? en hoe zijn ze geklied? Of zijn ze meschien nie geklied?

Op die te veelvuldige vragen bleef Paatros weer even 't antwoord schuldig.

— Hawel!... hoevele zijn d'r?» herbegon de geestelijke ongeduldig zijn vraag.

— Ha, doar woar da'k ik geweest hè woaren d'r het zesse, menier den onderpaster,» «lamijnde» Paatros.

— En hoe woaren ze geklied?»

— Ha,... ze'n hân zij al nie veel an.»

— Wà hân z' an?»

— Ha,... kurte rokskes, e-woar?»

— Woar da ge zeker deure ziet?» bromde de onderpastoor.

— Ha,... 't goed 'n es toch nie stijf dikke.

Er was een korte stilte. Het vale schemerlicht, dat schuins door de groenachtige kleine ruitjes glom, verlichtte nog alleen mijnheer Provoost's flets-opgezwollen linkerwang en deed zijn star-en-boos, op Paatros' aangezicht gevestigd oog vreemd schitteren. Hij wilde weten.

¹⁾ Fluweelen.

— En ilder oarems, en ilder bust, ¹⁾ die zijn zeker bleut?» gromde hij.

— Ha, ... 't 'n scheelt het toch nie veele,» antwoordde Paatros met een bedeesden oogopslag van verwondering, dat mijnheer Provoost dat alles zoo goed wist.

De geestelijke trok zijn hoofd ietwat terug, in de schaduw van 't gordijntje. Alleen Paatros' gezicht, die vlak vóór 't venster zat, bleef door het laatste schemerlicht beschenen.

— Zijn die wijven scheun of zijn ze leulijk?» vroeg de onderpastoor.

— Ha, ... g' hêt er van soorten in, scheune en leulijke.»

— Dikke?»

— Bah joa, ze zijn zij deurgoans nog al dikke; moar d'r zijn moager in euk.»

— Moar toch zeker wel miest dikke, hè?»

— Bah joa, ze zijn zij toch miest nog al dikke?»

In de bijna gansch gevallen duisternis kon Paatros het gelaat van den pastoor in de schaduw van 't gordijntje niet meer onderscheiden, maar hij hoorde hem zwaar en eenigszins gejaagd ademhalen. Opnieuw was er een poos stilzwijgen. Strak hield mijnheer Provoost zijn boozen blik op den schuldige gevestigd, als om iedere uitdrukking van zijn gelaat te bespieden. Paatros, de pet tusschen zijn bevende duimen, hield schuw de oogen neergeslagen.

— En 't es mee iene van die wijven da g'ou lijk 'n bieste begeven hêt om te zondigen!» sprak eindelijk de pastoor. «Hoe dikkels hêt-e gedurende die drei doagen gezondigd?»

¹⁾ Borst.

— Ha, ... ne kier of vijfve, menier den onderpaster. Z'hên mij doen trekteeren mee sampoande en mij nie losgeloaten ier da al mijn geld op was.

Toen moest de onderpastoor alles weten, tot in de nauwkeurigste bijzonderheden. Paatros werd als 't ware op de pijnbank gelegd, en alles wat hij gezegd, gehoord, gezien, gedaan, gevoeld had, moest hij een voor een genadeloos vertellen. Soms werd de geestelijke zenuwachtig boos en dreigend, als Paatros naar zijn zin te langzaam of onduidelijk antwoordde; soms ondervroeg hij hem haast vriendelijk en fleemend, met zulk een scherp-insinuerende intimiteit, dat de ontredderde Paatros niet meer wist of hij een rechter of een medeplichtige vóór zich had. En aldoor in de duisternis hoorde hij de doffe rythmus van zijn zwaar-zwoegenden adem, diep-halend als een pompslag door zijn breede neusgaten. Eindelijk kwam er een lange, lange stilte, zóó lang, dat Paatros zich bang voelde worden.

— O, menier den onderpaster,» zuchtte hij na een poos, om de benauwende stilte te breken, «t 'n zal mij toch nooit mier....

— Zwiig!» onderbrak hem de geestelijke kortgebiedend.

Opnieuw had hij zijn handen gevouwen en zijn oogen gesloten, en ootmoedig bad hij in de duisternis om Gods gratie voor de bekeering van Paatros. Hij murmelde half-luid Latijnsche woorden, en zijn handen maakten een beweging als van zegenen. Toen schetste hij weer langzaam en plechtig het teeken des kruises, en plotseling stond hij op, en beval Paatros hem te volgen.

VII.

Zij kwamen terug in de keuken, meneer Provoost voorop, Paatros schuw volgend, en daar zagen zij de heele familie biddend neergeknield: de vader en de zonen vóór het beeldje van den Heiligen Antonius, de dochters vóór het beeld van Onze-Lieve-Vrouwe, allen in vroom dankgebed, voor het geluk van den teruggevonden Paatros. Zij sloegen een kruis en rezen op toen zij den onderpastoor zagen binnen komen, en de oude De Meester trad naar hem toe, en greep zijn beide handen, en dankte hem met tranen in de oogen, alsof de geestelijke de ware redder was geweest.

— 'K 'n kan Petrus nog nie seffens d'absolutie veur zijn zonden geven,» verklaarde plechtig mijnheer Provoost, «moar 'k hope, dat ik mee Gods hulpe den ienige, woare middel gevonden hê om hem te redden. 'K zal d'r van den oavond nog'mee menier de paster over spreken.

— En wat is dat middel? En wat is dat middel? smeekte de oude man met een stem, die beefde van graagte.

— Petrus moet treiwen!...

Als een stortbad van koud water vielen die woorden op hun frisch geluk. Allen, behalve Paatros, die een hevig roode kleur kreeg, stonden even stom en roerloos, als verslagen.

— Traauwen! meneer den onderpaster! Moet Paatros traauwen! bibberde eindelijk de oude, met wijd-uitgezette oogen. «Ha maar, menier den onderpaster, toch!»

— 't Es 't ienigste dat er mee te doen es; ge zil mij vroeg of loate gelijk moete gêen,» bevestigde mijnheer Provoost met nadruk. «Geleuf mij: tracht hem 'n wijs, verstandig vreiwemeinsch te vinden, die nie mier te jong 'n es en die hem in de goeje wig zal houën.»

De oude De Meester begon eensklaps verschrikkelijk te beven en met de handen over zijn schort te krabben. Raami en Jozef, Scholastica en Jozefine bleven stom en roerloos van emotie stilstaan, als 't ware aan den grond gemetseld. Paatros hield zich achteraan, half achter den breeden rug van mijnheer Provoost verborgen, gansch gloeiend en bevend van ontroering, verrukt en tevens doodsbenauwd onder die onverwachte oplossing, welke de geestelijke daar in 't midden bracht.

— Enfin, ge keunt er nog ne kier op peizen en d'r mee mallekoar over spreken,» gaf mijnheer Provoost nog voor raad. «Keunt-e nen andere middel vinden, die ulder mier aanstoat, ehwel, zeuveel te beter; moar ge zilt toch wel mee mij t'accoord zijn, dat er zulke schandoaligheden in 'n godvruchtige famielde nie mier 'n meugen gebeuren.

— Neen, neen, meneer den onderpaster, neen, neen, dat en mag zeker niet meer gebeuren, brabbelde de oude.

Mijnheer Provoost was in de duisternis al aan de deur. «Allô, elk ne goen oavend,» sprak hij. «'K zal binnen nen dag of twieë ne kier weere komen om t'heuren wat da ge besloten hêt.

— Hawel joa, menier den onderpaster, as 't ou blijft, menier den onderpaster, en de goën oavond, menier den

onderpaster,» antwoordden zij neerslachtig ondereen, hem tot aan de voordeur vergezellend.

Zenuwachtig hief de geestelijke de klink op en was buiten.

VIII.

— Treiwen, nondedzju!... Woarom zoedt-ie hij, nondedzju! moeten treiwen!» gilde plotseling Raami, buiten zichzelf van woede, met een fonkelenden blik op Paatros, zoodra zij de voetstappen van mijnheer Provoost over 't plankier hadden hooren uitsterven. Maar gezagvoerend legde vader De Meester dadelijk zijn oudsten zoon 't stilzwijgen op.

— Raami!» riep hij, heftig geschokt, zijn bevende hand uitstrekkend boven op den schoorsteen, waar, in een lijstje onder glas, een groot, gekleurd, driehoekig oog was afgebeeld, met in roode letters: *God ziet mij* en *Hier vloekt men niet*, Raami, ik verbied u, ... ik ... verbied u in mijn huis Gods naam te lasteren!»

Zoo iets was ook nog nooit gebeurd, en Raami smeekte om vergiffenis, erkennend dat hij zich te ver had laten gaan. Maar dadelijk vroeg hij weer, zonder te vloeken nu, doch met denzelfden toorn op Paatros:

— Treiwen!... woarom zoedt-ie hij moeten treiwen!

Het godsdienstig gevoel, gesteund op onverdeeld ontzag der geestelijkheid, dat hun aller leven anders zoo geheel vervulde, was plotseling op den achtergrond geweken, voor die nieuwe, onverwachte ramp, die hun stoffelijk welzijn nu bedreigde. Het stond onwrikbaar vast in hun

gemeenschappelijke verhouding dat geen van allen zoude trouwen, dat het gezamenlijk goed nooit verdeeld zoude worden. Zij waren in dat onderling accoord opgegroeid, zij waren er in vastgegroeid, 't was een onschendbaar iets geworden, sterker dan alle hartstochten, sterk als de kracht zelve van het leven dat hen aan de wereld hechtte. Zij hadden er voor gestreden en geleden, er alles voor op zij gezet, er alles aan geofferd, in onvoorwaardelijke, wederzijdsche goedkeuring. En wat!... omdat er een van hen behebt was met een schandelijke ondeugd, omdat er een de hoon en schande der familie was, zou alles omgeworpen worden, zou juist die eene, die de slechte was, van 's levens grootere vreugd mogen genieten, in schending van den vrede en 't geluk der anderen!... Neen, dät nooit! Het kon, het mocht, het zoude niet gebeuren!

Zij waren 't allen eens, dadelijk, onomstootbaar. 't Gezag der geestelijke overheid, dat anders over heel hun leven heerschte, bleek plotseling te zwak om aan dat vast besluit nog iets te wijzigen. Paatros zou *niet* trouwen; geen van hen zou trouwen; alleen de dood zou de gemeenschap scheiden en de laatst overblijvende zou alles hebben. En ze zeiden 't aan Paatros, en dat het nooit anders worden zou, en dat hij zich ordentelijk te gedragen had gelijk de anderen, zonder aan trouwen ooit te denken.

Paatros voelde zich ontzettend te leur gesteld. In eens was als een hemel voor hem opengegaan; in eens had hij, met dat vooruitzicht van het bezit eener vrouw, geluk, en rust, en vrede, als een zacht-lavende balsem over zijn kleurloos leven voelen stroomen. En 't was maar een

bedriegelijke hersenschim geweest, en weer stond hij volop in 't nare van zijn eenzaamheid, met al den strijd en al de onrust en de schande waaronder hij al meer dan twintig jaar, — sinds hij was man geworden, — had geleden. Maar hij durfde zich tegen den wil der anderen niet scherp en openlijk te kanten, er was te veel op hem te zeggen, hij voelde zich verzwakt en laf door wat de anderen, die al hun hartstochten konden bedwingen, zijn schandelijke ondeugd noemden. En zonder opstand, beedeed en smeekend als een bedelaar, poogde hij te nauwernood zijn ontsnappend levensgeluk weer vast te houden met de flauw geteemde woorden:

— Ha joa moar, wa zal menier den onderpaster zeggen as ge zijn gedacht nie 'n doet?»

Dit bracht hen allen dadelijk tot bedaren en met schrik zagen zij het waagstuk hunner handelwijs in. Aan den wil of den raad van een priester niet gehoorzamen! nog nooit was zoo iets in hun godvruchtig, godvreezend huisgezin gebeurd. Zou het geen goddelijke wraak, geen onheil op hen roepen? Zij voelden zich allen eensklaps als groote zondaars en zondaressen, en een onzeglijk leed drong in hun ziel. Een zware strijd met hun geweten werd geleverd. Zij stonden voor de netelige keus: of Paatros helpen redden door het huwelijk; of hem steeds dieper in den afgrond te zien dalen door de zonde. Toen sprak de oude plotseling met een trillende, als het ware geïnspireerde stem:

— Neen, wij mogen aan Gods zendeling op aarde niet ongehoorzaam zijn, maar wij mogen wel probeeren om op een andere manier Paatros' ziel uit de eeuwige vlammen

der Hel te redden. Mijnheer den onderpaster heeft het immers zelf gezegd, dat wij ook een ander middel mochten gebruiken als wij er een vonden. Ehwel... ehwel... ik heb er een gevonden: Wij zullen allen een jaar lang boetveerdigheid doen en elken dag, door gestadige gebeden, Gods gratie afsmeeken voor Paatros' genezing. Daarenboven zullen wij aan de parochiale kerk een schoon nieuw Sint-Antoniusbeeld en eenen schoonen nieuwen mantel voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw geven; en den eersten Vrijdag van de volgende maand zullen wij allen te voet eene bedevaart doen naar Bavichove: achttien dorpen op en af, zeven uur te voete gaan en zeven uur te voete keeren. En als er nog meer opofferingen moeten gebeuren, en nog meer geschenken, en nog meer offeranden en gebeden in huis en in de kerk, ehwel wij zullen het ook doen. Misschien zal onze lieve Heer zich op die manier ook over ons ontfermen en dan zal mijnheer den onderpaster ook content zijn.

Een zucht van verlichting ontsnapte aller monden. In de overdrevenheid zelve van hun fanatiek geloof, dat hun den plicht oplegde Paatros op moreel gebied te redden, hadden zij plotseling het toevluchtsmiddel gevonden, — boetedoening en geschenken, — om die redding te bekomen, zonder daarbij hun stoffelijke belangen al te zwaar te benadeelen.

Alleen Paatros, was allerminst met die schikking ingenomen. Maar weer durfde hij niets te zeggen, omdat hij zich de schuld van alles voelde. Scholastica kwam de lamp aansteken en Jozefine berichtte dat het avondmaal klaar was. Na al de harde emoties van de laatste dagen

voelden zij allen eensklaps weer sterk-opgewekten eetlust, en zij namen plaats aan 't groene tafeltje, rondom de reusachtige aarden papteit, die in 't midden dampte. Zij zegden een gebed op, zoo vroom als nooit te voren, en aten dan in stilte, met van graagte slurpende lippen. Geen woord van verwijt werd meer gericht tot Paatros, die daar heel vreemd tusschen de anderen in zijn donkere zondagsplunje zat als een die er niet thuis bij hoort. Te nauwnood keken zij af en toe eens schuin naar hem op, met een grimas van afkeer en wantrouwen de verdachte lucht, die in zijn kleeren hing, opsnuffelend. En ook hij sprak geen enkel woord meer, maar dacht nu hoe zijn toekomst wezen zou. Het schoon, rustig geluk, dat hij een oogenblik gehoopt had vast te houden, was voor goed geweken, maar de genoegens van vroeger, met al hun onrust, strijd en schande, bleven hem toch, als laatsten troost, nog over. Wel zouden de anderen voor zijn bekeering beëvaarten en bidden, maar dat sloot eigenlijk dwang noch verbod in, en in den grond voelde hij zich, na deze zijne groote uitspatting, vrijer en sterker tegenover hen dan vroeger. Nu zouden zij wel iets toegevender voor hem worden. Nu kon het schrikbeeld van zijn huwelijk elk oogenblik als een bedreiging ingeroepen worden, En slurpend in zijn houten lepel, met schuchter-gluipend neergeslagen oogen, zag hij, heel verre van zijn vrome omgeving, in verbeelding weer de prachtige, schelverlichte spiegelkamer met haar rood-fluweelen zitbanken en stoelen, de opwekkende vrouwen met hare doorschijnend-korte rokjes en haar bloote halzen en armen, de gansche wilde meidenfuij, waarvan hij, de stug-eenzame, tegen zijn aard in tot

kuischheid gedwongen stumperd, als eenige levensvreugd een enkele maal per week genoot, en nu wellicht nog meer, en met meer vrijheid, in de toekomst zou genieten.

INHOUD.

DE STEUNPILAREN DER «OPE VAN VREDE» . . .	blz.	5
HET ROOMWITTE KOETJE.	«	74
DE BEDEVAART NAAR SINT-CORNELIUS-TEN-HOVE .	«	98
PAATROS	«	156

